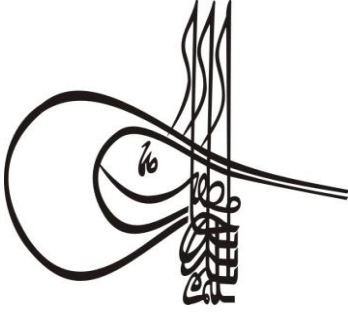

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3, p. 235-308

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11124>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 15.11.2016

✓ Accepted/Kabul: 10.02.2017

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU – Prof.
Dr. Kadir PEKTAŞ

This article was checked by iThenticate.

RİZE ŞEHİR MERKEZİ'NDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ BEZEMELİ KADIN MEZAR TAŞLARI*

Canan HANOĞLU** - Ahmet Ali BAYHAN***

ÖZET

Mezar taşları, üzerlerindeki yazı ve süslemeleriyle, yapıldıkları çevrenin ve ait oldukları dönemin, sanatı, tarihi, kültürü, inancı ve dili hakkında bilgiler veren önemli belgelerdir. Çoğu mezar taşı, kitabesi okunmadan dahi mezarda yatan kişinin kimliği ile alakalı emareler de (cinsiyet, meslek, sosyal ve ekonomik durum vb.) sunmaktadır. Cinsiyet bunların başında gelmektedir. Erkek mezar taşları genellikle daha sade ve başlıklı iken kadın mezar taşları bir bayanın tabiatını yansıtır tarzda zarif, süslü ve ince işçiliktir. Bu bağlamda kadın mezar taşları üzerinde süsleme öğeleri daha yoğun olarak görülmektedir. Gerek estetik gerekse sembolik manada yapılmış, aynı zamanda dönem ve üslup özelliği veren bu süsleme öğelerini Osmanlı Dönemi kadın mezar taşlarının genelinde zengin bir çeşitlilikle görebilmekteyiz. Rize ili kadın mezar taşları da bu çeşitliliği yansıtır tarzdadır.

Rize şehir merkezi'nde bulunan Osmanlı dönemine ait 42 kadın mezar örneğinin yer aldığı çalışmamızda bezemeli 42 baş taşı ve 3 ayak taşı yer almaktadır. 18. yy.'dan 20. yy.'a uzanan bir zaman dilimini kapsayan bu mezar taşları mezar tipi, mezar taşı formu, malzemesi, kitabesi, başlık-tepelik türü, işleniş tekniği ve özellikle süsleme özellikleri bakımından detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Sonuç olarak, Rize'deki kadın mezar taşlarının Türk-İslam mezar taşı geleneği içerisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rize, mezar, mezar taşı, kadın, bezeme, kitabe

* Bu makale “Batılılaşma Dönemi Rize Mezar Taşları” başlıklı doktora tez çalışmamızdaki belirli bölümler esas alınarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, El-mek: canan.hanoglu@gop.edu.tr/ canan.han@hotmail.com

*** Prof. Dr. Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, El-mek: bayhanahmetali@hotmail.com

OTTOMAN PERIOD ORNAMENTED FEMALE GRAVESTONES IN THE CITY CENTRE OF RİZE*

ABSTRACT

Gravestones are significant documents that give information about art, culture, history, belief and language of the environment and the period in which they have been produced. Most of the gravestones, even before reading the epitaph, enable some indications (gender, occupation, social and ekonomik condition) related to the person lying in the grave. Gender is the most important of these. While male gravestones are generally simpler and have a graveside, female gravesides are elegant, ornamented and elaborated whose style is reflecting the nature of a woman. Within this context it is observed that ornamentation items are more intensely witnessed upon female gravestones. These ornamentation items, which were made either in aesthetic or symbolic terms, and represent the period and stylistic features at the same time, can be seen upon the most of the Ottoman Period female gravestones with a rich variety. The style of the female gravestones in Rize province represent this variety.

In this study, which contains 42 samples of female gravestones taking place in Rize province city centre and belonging to Ottoman period, there are 42 ornamented headstones and 3 footstones. These gravestones that range from the 18th century to the 20th century have been examined in a detailed way in terms of the type of gravestone, its form, material, its epitaph, graveside, its technique of engraving and the ornamentation properties within this study.

As a result, the place and significance of the gravestones in Rize have been tried to be determined within the tradition of Turkish-Islamic gravestone.

STRUCTURED ABSTRACT

The tradition of traditional gravestone making, which extends from the Central Asia to Anatolia, has been sustained in Rize province of the Eastern Blacksea Region as well as in each province of Anatolia. A large number of gravestones belonging to Ottoman Period have been detected in Rize and this rich accumulation of Rize has been documented especially by the studies in recent years.

In general sense, Ottoman period gravestones have very good quality, refined craftsmanship and an aesthetic view in terms of material, form and ornamentation. Although these features are observed on all the female and male gravestones regardless of sex discrimination, a vast majority of female gravestones reflect this visuality more intensely. These ornamented female gravestones, which construe the main subject matter

* This article has been based upon the particular chapters of our doctoral thesis study which has been titled "Rize Province Gravestones Within Westernization Period".

of this study as well, have been evaluated as a group in recent years and have clearly designated the ornamentation belonging to Ottoman period.

In this study of us, which is titled as "Ottoman period ornamented female gravestones in the city centre of Rize" totally 42 samples of female graves taken from 18 different areas (graveyard or hazire (burial area reserved for special people especially in mosques)) have been evaluated. These are: 1 grave in Taviloğlu Family Graveyard in Bağdatlı District, 1 grave in Çamlıbel Mosque Hazire in Çamlıbel District, 1 grave in Çamlıbel Orta Mosque in Çamlıbel District, 2 graves in Aşağı Mosque Hazire in Ekmekçiler District, 2 graves in Sevimli family graveyard in Ekmekçiler District, 1 grave in Engindere Merkez Mosque in Engindere District, 4 graves in Fener Mosque Hazire in Fener District, 1 grave in Halatçılar Mosque Hazire in Halatçılar District, 1 grave İslampaşa (Kurşunlu) Mosque Hazire in İslampaşa District, 8 graves in Kale Mosque Hazire in Kale District, 2 graves in Memişoğulları Graveyard in Pilavdağı District, 3 graves in Portakallık District Mosque Hazire in Portakallık District, 2 graves in the Museum of Rize, 6 graves in Mahmudoğlu Family Graveyard in Tophane District, 2 graves in Mataracılar Family Graveyard in Tophane District, 1 grave in Yağlıtaş Mosque Hazire in Yağlıtaş District, 3 graves in Eyüboğlu Family Graveyard in Yeniköy District, and 1 grave in Köşeler Family Graveyard in Yeniköy District. When the gravestones in these present graves are classified as headstones and footstones and divided as 42 headstones and 3 footstones, the total number of the stones scrutinized is 45.

All of the existing gravestones in these graves have been scrutinized in detail in line with the subtitles taking place under the title of the grave samples. All these Stones, have been grouped by applying a typology under four distinct subject titles including the types of graves and gravestones, titles on the gravestones, writings on the gravestones and ornamentation on the gravestones in the evaluation section. The gravestones have been evaluated and compared firstly among themselves and secondly with the samples from other regions.

In this study, an alphabetic order, according to the place of the stone, has been preferred in order to evaluate the stones standing in the same place. A chronological order has been done in the cases of the several stones standing in the same place. The chronological order of the whole stones has been given in Table 2 as well.

The scrutinized samples encompass a time frame extending from the 18 th century to the 20 th century. 3 samples from 18 th century, 25 samples from 19 th century and 13 samples from 20 th century have been detected. No exact date can be determined on just one sample. Yet, when compared to similar samples, this one unascertained sample can be thought to have belonged to the late 19 th and early 20 th century. The earliest sample is H.1195/ M. 1780-81 dated and the latest sample is R.5 Teşrinisani 1334/ M. November 5, 1918 dated. It has been observed that both the hijri and rumi calendar were used for the dates.

It has been detected that the graves we have scrutinized are in two distinct types as being an earth grave with ornamented gravestone and a framed grave with ornamented gravestone. The gravestones have been

Turkish Studies

evaluated taking into account the forms of the gravestones, top sections, and pediments, of the female head and footstones.

The hotoz heading, which is the only detected on female gravestones, has been evaluated under the title of "Headings on the Gravestones". It is seen that most of the female head and foot Stones, on which no heading is used, have been completed partly with samples of several top sections and partly with pointed arches or in the form of inverted v.

The ornamentation programme, which is observed on 45 gravestones, consists of herbal, geometrical samples and samples with objects. The most commonly used type is the herbal ornamentation. Herbal ornamentation includes the motifs of rose, rosebud, tulip, dahliya, flower motifs with several leaves, flowered turn-up branch motifs, the leaves of acanthus, stilyzed leaf, abstract leaf and varous leaf motifs, palmetto, date palm, bunch of grapes. Geometric ornamentation includes motifs of wavy and curvilinear forms, ful or empty cartridges in different forms, geometrical tooth sequence, simple geometrical lines the cosmic symbols such as sun, (coronas) moon and star motifs. The motifs of vase, bowl, flowerpot, pitcher, jewellery, ribbon and oyster shell are the motifs construing the ornamentation with material the ornamentation condenses generally on the top sections. As seen on some samples, except for the border embellishment surrounding the epitaph, the simplicity on the surfaces is dominant. The surface of the gravestone is covered in epitaph scripts. Although they are minor in number, the ornamented 3 footstone sample exemplifies the ornamentation on the footstones. The samples within this study reflect the variety of the female gravestone ornamentation in Rize.

The ornamentation programmes correspond to the late Ottoman Period in line with the dates on the epitaphs. The effect of the Western style on Ottoman art is seen on the gravestones in Rize as well. There is an ornamentation feature on the gravestones in parallel to the style of the capital city (baroque curls, abstract leaves, leaves in the form of wreath, stilyzed leafs etc. are the sytlistic features. When the stones are compared with the samples of the same period from İstanbul in terms of the materials and the ornamentation programme used fort he stones, it is considered that these stones were based on the samples from İstanbul or were made in İstanbul and taken to Rize. Although it is possible to come across with the samples having exactly the same features, samples having a simpler craftsmanship was preferred for Rize. Except the gravestones in İstanbul, there is a considerable resemblance between the gravestones in Rize and those in Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Amasya, Sinop, Kastamonu, Kayseri, Bursa ve Edirne.

On the epitaphs taking place on the gravestones there are three types of writing, which are ta'lik, sülüs, celi sülüs. Among these the most prevalent is ta'lik, and than sülüs. Generally, when the dates are analysed, it is seen that there is transition in writing from sülüs to ta'lik.

The content of the gravestones mostly coincide with an ordering in the form of heading (inception statement), notification of a situation and reason, Demand from God (prayer to God), demands from people, the names of relatives, expression of prayers (demand for God's grace), titles

Turkish Studies

and occupations, relationship by affinity, names (names of women and men), demand for al-fatehah and the dates. In the texts of Ottoman Turkish, Arabic and Farsi expressions were used occasionally. Mostly a poetic language was used.

In the applications of ornamentation and writing, embossment technique was used as a technique of engraving. The materials used for the gravestones were marble.

In this study, the place of 45 gravestones handled and scrutinized here in detail has been tried to be determined within the tradition of Turkish gravestone. As a result, it can be said that the richness of the motifs used for ornamentation, the contents of epitaphs and the quality of marble craftsmanship proves the significance of the female gravestones of Rize in Ottoman Period. This is true not only of female gravestones but also of male ones.

Due to several reasons, the impairment and destruction of the graveyards and gravestones are among the significant problems. As human beings we have some responsibilities for taking necessary measures. We demand that those Works should be protected in better conditions and transmitted to future securely.

Keywords: Rize, grave, gravestone, woman, ornamentation, epitaph

1. Giriş

Türkiye topraklarının %5'ini kaplayan (Rize İş Dünyası, 1999: 165) Doğu Karadeniz Bölgesi'nin küçük ili Rize'nin il merkezinde ve ilçelerinde Türk-İslam kültürünü ve mimarisini yansıtan kale, cami, çeşme, köprü, geleneksel konut ve mezar taşı gibi pek çok tarihi eser bulunmaktadır.¹ Bu eserler arasında makalemizin de konusunu oluşturan mezar taşları çok önemli bir yere sahiptir.

Bilindiği gibi Türk-İslam mezar yapıları ve mezar taşları, yapıldıkları dönemlerin sanat anlayışlarını üzerlerinde yansıtan önemli birer sanat eseridir. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan geleneksel mezar taşı yapma geleneği² Anadolu'nun her ilinde olduğu gibi Rize'de de yaşatılmıştır. Rize'deki mezar taşı zenginliği, bu alanda yapılan çalışmalar sonucunda artık belgelenmiş durumdadır.³

¹Ayrıntılı bilgi için bakınız: Haşim Karpuz, *Rize*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, 18-74; *Cumhuriyetin 75. Yılında Rize İl Yıllığı*, 32- 62.

² Mezar ve mezar taşı geleneğinin tarihsel gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Necibe Saraçoğlu, *Türk Mezar Taşlarına Dair Araştırma*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1950; Metin Haseki, *Plastik Açısından Türk Mezar Taşları*, İstanbul, 1976; Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1992; Seyfi Başkan, *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996; Hans Peter, Laqueur, *Hüve'l-Bâkî, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çeviren: Selahattin Dilidüzgün) Tarih Vakfı Yurt Yayınları 46, İstanbul, 1997; Yaşar Çoruhlu, *Erken Devir Türk Sanatının ABC'si*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998; Alım, Karamürsel, "Türklerde Mezar Geleneği", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, III, 76-79; Oktay Belli, "Türklerde Taş Heykel ve Balballar" *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 2002, III, 910-914.

³ Rize mezar taşları ile ilgili yapılan çalışmalar için bkz. Veysel Atacan, Serdar Bekar, *Rize Hemşin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Ankara 2001; Recep Koyuncu, İshak Güven Güvelioğlu, Nebi Gümüş, *Rize İyidere İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, T.C. İyidere Kaymakamlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 2009; Recep Koyuncu, Canan Hanoğlu, *Rize Derapazarı İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Derapazarı Kaymakamlığı Kültür Yayınları: 1, İstanbul, 2011; İshak Güven Güvelioğlu, Murat Ümit Hiçyılmaz, Mustafa Gürdal, *Rize Hemşin İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Kaknüs Yayınları,

“Rize Şehir Merkezi’nde Bulunan Osmanlı Dönemi Bezemeli Kadın Mezar Taşları” başlıklı bu çalışmada “Batılılaşma Dönemi Rize Mezar Taşları” adlı doktora tez çalışmamızın içerisinde değerlendirilen bezemeli kadın mezar taşlarından örnekler sunulmuştur. Son yıllarda ayrı bir grup olarak ele alınıp değerlendirilen bezemeli kadın mezar taşları Osmanlı Dönemi mezar taşı tezminatını açıkça göstermektedir. Genel anlamda, Osmanlı dönemi mezar taşları malzeme, form ve süsleme bakımından oldukça kaliteli, ince işçilikli ve estetik bir görünüm sunmaktadır. Bu özellikler cinsiyet ayrımı yapmaksızın erkek ve kadın mezar taşlarının tamamında görülmesine rağmen kadın mezar taşlarının çoğu bu görseelliği daha yoğun olarak yansıtmaktadır. Hayattayken de süsüyle, takıp takıştırmayla, incelik ve zarafetiyle tanınan hanımların bu özelliklerinin mezar taşlarına da yansıtılmış olması oldukça anlamlıdır.

Yaptığımız çalışmalar sonucunda sadece şehir merkezinde 54 adet bezemeli kadın mezar taşı tespit edilmiştir. Bu çalışma için, bezemeyi net olarak görebildiğimiz olabildiğince sağlam durumdaki örnekler tercih edilmiştir. Şehir merkezinin 18 farklı yerinden seçtiğimiz 42 örnek Rize için kadın mezar taşları üzerindeki bezeme çeşitliliğini gösterir niteliktedir. Sıralamada aynı yerde bulunan taşları birlikte değerlendirmek için taşın bulunduğu yer ismine göre alfabetik bir düzen tercih edilmiştir. Aynı yerde birden çok taşın bulunduğu durumlarda kronolojik bir sıralama yapılmıştır.

2. Mezar Örnekleri

Mezar No.	: 1
Fotoğraf No.	: 1
Çizim No.	: 1
Bulunduğu Yer	: Bağdatlı Mahallesi Taviloğlu Aile Kabristanlığı
Tarihi	: R. 5 Teşrînisani 1334/ M. 5 Kasım 1918
Kimliği	: Hamide Hanım (Hacı Memiş Efendi’nin kızı, Tavilzâde Hacı Osman Efendi’nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on üç satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هو الباقي
Sinnim yetmişken eyledim irtihâl	سنم یتمش کن ایلدم ارتحال
Cennet-i Adn bana âşiyân olsun	فجنت عدن بکا آشیان اولسون
Vâsıl oldum çün ol hallâkıma	واصل اولدم چون اولخالقمه
Bizden size yârân selam olsun	بزدن سزه یاران سلام اولسون
İrci’î fermanı rehberidir cümlemin	ارجعی فرمانی رهبریدر جمله نک
Ahret hakkı cümleye helal olsun	اخرت حقى جمله یه حلال اولسون
Bu mihnehâne-i fânî-i âlemden	بو محتخانه فانیء عالمدن
Artık çekdim elimi elveda olsun	ارتق چکدم المی الوداع اولسون
Tavilzâde el-Hâc Osman Efendi'nin	طاویل زاده الحاج عثمان افندی
Refikası Hamide Hanım binti Hacı Memiş	رفیقه سی حمیده خانم ابنت حاجی ممیش
Efendi rûhuna Fâtiha	افندی روحنه فاتحه
Fî 5 Teşrînisani sene 1334	فی ۵ تشرین ثانی سنه ۱۳۳۴

İstanbul, 2011; Murat Ümit Hiçyılmaz, Burhan Atıf Okutan, Baştopçu Özcan, *Rize Ardeşen İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Ardeşen Belediyesi Kültür Sanat Tanıtım Eserleri Serisi -15, İstanbul, 2012; Murat Ümit Hiçyılmaz *Rize-Pazar Tarihi Mezar Kitabeleri*, Pazar Belediyesi Kültür Yayınları: 1, İstanbul, 2013; Canan Hanoğlu, *Batılılaşma Dönemi Rize Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2015.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Boyutları : **Baş Taşı** **Gövde:** 95x34-31x8 cm.

Tepelik: 27x5-16-25-34x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesiden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on üç satırlık kitabesinin serlevha satırı ve son iki satırı oval kartuşlarla çevrelenmişken arada kalan diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlar içerisindedir. Kitabe yukarıda dalgalı kemer, biçiminde sonlandırılmış bir kuşakla çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak yukarıya doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan yaprak motiflerinden ve bu yaprak motiflerinin üzerinde yer alan üç farklı çiçek motifinden oluşmaktadır. Bunlar, tam merkezde büyük bir gül, bu gülün her iki yanına yerleştirilmiş olan birer çiçek motifi ve tepeliğin en uç noktasında bulunan bir lale motifi şeklindedir.

Gövde üst kenarlarından yükselen barok karakterli yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleştirilmiştir.

Mezar No. : 2

Fotoğraf No. : 2

Çizim No. : 2

Bulunduğu Yer : Çamlıbel Mahallesi Çamlıbel Cami Hazinesi

Tarihi : H. 1319/ M.1901-02

Kimliği : Dürdane Hanım (Şahinoğlu Arif Reis'in kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	آه من الموت
Azrâil gelüb göçdi sineme virmedi amân	عزرائیل کلوب کوچدی سینمه ویرمدی امان
Henüz kadem basdım otuz yaşına hemân	هنوز قدم بصدم اوتوز یاشینه همان
Dar-ı dünyada murad almadan cinâne oldum revân	دار دنیاده مراد المادن جنانه اولدم روان
Vâlideme sabırlar vire ol Rahîm-i Rahmân	والده مه صبرلر ویره اول رحیم رحمان
Şahinoğlu Arif Reis'in	شاهین اوغلی عرف رئیسک
Kerîmesi Dürdane Hanım'ın	کریمه سی دردانه خانمک
Rûhuna lillâhi'l-Fâtiha	روحنه لله الفاتحه
Sene 1319	سنه ۱۳۱۹

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 90x30-29x10 cm.
Tepelik: 22x5-11-24-30x10 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı oval bir kartuşla çevrelenmişken, tarih satırı orta kısımda aşağıya doğru sivriltilmiş oval bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak yukarı doğru genişleyen, sağa, sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve merkezde üç adet gül motifinden oluşmaktadır.

Gövde üst kenarlarından yükselen yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleştirilmiştir

Mezar No. : 3

Fotoğraf No. : 3

Çizim No. : 3

Bulunduğu Yer : Çamlıbel Mahallesi Çamlıbel Orta Cami Hazinesi

Tarihi : H. 1195/ M. 1780-81

Kimliği : Nûrullah Kadın (Gedikoğlu Ahmed Ağa'nın kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	هو الحى الباقي
Haml vaz'ında iken mevt irişüb oldu şehîd	حمل وضعنده ايكن موت ايريشوب اولدى شهيد
Sihhat-i câm-ı ecelden buldu ukbada merâm	صحت جام اجلدن بولدى عقباهه مرام
Hak garîk-i bahr-ı rahmet eyle rûhunu şad eyle	حق غريق بحر رحمت ايله روحنى شاد ايله
Kabrini pür nur eyle Mevlâ ilâ yevmi'l-kıyâm	قبرينى پورنور ايله مولا الى يوم القيام
Gedikoğlu Ahmed Ağa'nın kerîmesi	كدك اوغلو احمد اغانك كريمه سى
Merhûme Nûrullah Kadın rûhuna	مرحومه نورالله قادين روحنه
Fâtîha sene 1195	فاتحه سنه ١١٩٥

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 80x 44-35x8 cm.

Alınlık: 30x5-15-30-44x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide ters v biçiminde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin

Turkish Studies

mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı, kitabeyi çevreleyen silmenin formuna göre şekillenen dalgalı biçiminde sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmiştir. Fatiha isteği ve tarihin birlikte yer aldığı son iki satırın çerçevesi orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş yay biçiminde bir kartuşla sonlandırılmıştır. Arada kalan diğer satırlar ise düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek alınlık kısmından ayrılmaktadır. Alınlık kısmı, merkezde bir istiridye kabuğu motifi onun etrafına simetrik olarak yerleştirilmiş soyut yaprak ve “c” kıvrımlı dal motiflerinden oluşan bir kompozisyonla tezyin edilmiştir.

Mezar No. : 4

Fotoğraf No. : 4

Çizim No. : 4

Bulunduğu Yer : Ekmekçiler Mahallesi Aşağı Cami Haziyesi

Tarihi : H. 1315/ M. 1897-98

Kimliği : Asiye Hanım (Halil oğlu Monla Aziz Efendi'nin yeğeni)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	آه من الموت
Bu cihan bağına geldim bir mürüvvet görmedim	بو جهان باغنه کلام بر مروت کورمدم
Derdime derman aradım bir ilacın bulmadım	در دیمه درمان ارادم بر علاجین بولمدم
Ah ile zâr kılarak tazeliğime doymadım	آه ایله زار قیله رق تازه لکمه طویمدم
Fırkata takdir bu imiş ta ezelden bilmedim	فرقتا تقدیر بو ایمش تا ازلدن بلمدم
Halil oğlu Monla Aziz Efendi'nin	خلیل اوغلی منلا عزیز افندی'نین
Yeğeni Asiye Hanım'ın rûhuna Fâtiha	یگنی عاسیه خانمک روحنه فاتحه
Fî sene 1315 sinni 17	فی سنه ۱۳۱۵ سننی ۱۷

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 75x29-26x8 cm.

Tepelik: 27x5-13-25-28x7 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 95x26-22x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli çerçeveli mezar tipinde olan, baş ve ayak şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahideler, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı dalgalı biçiminde sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır aşağıya doğru yay biçiminde sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayarak boyun kısmında daralan ve yukarıya doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve bu yaprak motiflerinin üzerinde yer

alan iki adet gül, en tepede küçük bir çiçek motifinden oluşmaktadır. Tepelikten sarkan yapraklar ile boyun kısmından yükselen yaprakların uçları birleştirilmiştir. Barok üsluplu yaprakların kademeli bir şekilde üst üste gelerek sıralanması üç boyutlu bir görüntü sağlayarak şahideye hareket katmıştır.

Ayak Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahide üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Mezar No. : 5

Fotoğraf No. : 5, 5a

Çizim No. : 5, 5a

Bulunduğu Yer : Ekmekçiler Mahallesi Aşağı Cami Haziyesi

Tarihi : **Doğumu:** H. 5 Şaban 1307/ M. 27 Mart 1890

Vefatı: H. 15 Receb 1316/ M. 29 Kasım 1898

Kimliği : Ayşe Hanım (Halilzâde Ahmed Nâfi Efendi'nin kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	أه من الموت
Ben ol bağ-ı cihânın goncasıydım	بن اول باغ جهانک غنچه سیدم
Pederle vâlidemin eğlencesiydim	پدرله والده مک اکلنجه سیدم
Çiçek geldi ayırdı vâlidemden	چیچک کلدی ایردی. والدمدن
Bir evin nazlı bir fidancesiydim	بر اوک نازلی بر فدانجه سیدم
Halilzâde Ahmed Nâfi Efendi'nin	خلیل زاده احمد نافع افندی
Kerîmesi on iki gün içinde vefât	کریمه سی اون ایکی کون ایچنده وفات
Eden Ayşe Hanım'ın rûhuna Fâtiha	ایدن عیسه خانمک روحنه فاتحه
Târih-i vilâdeti 5 Şaban 1307 ve vefâtı 15 Receb sene 1316 Cuma gecesi sinni 8	تاریخ ولادتى ۵ شعبان ۱۳۰۷ و وفاتى ۱۵ رجب سنه ۱۳۱۶ جمعه کیجه سی سنى ۸

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 60x22-25-28-15x6 cm.

Tepelik: 15x5-15-24x8 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 55x19-22-25-15x7 cm.

Tepelik: 17x5-12-22x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan, baş ve ayak şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahideler, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru oval bir şekilde genişleyen düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlavha satırı ile diğer satırlarını, üzeri stilize kıvrık dal ve yaprak motifleri ile hareketlendirilmiş, yüzeyden taşıntılı dikdörtgen bir kartuş ayırmaktadır. Gövde aşağıya doğru oval bir şekilde genişlemektedir. Bu oval kısmın etrafını stilize akantus yapraklarından oluşan bitkisel kuşak çevrelemektedir. Gövdenin alt kısmında ise mezar taşının kaidesi yer almaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki mavi renge boyanan tepelik kısmı, boyun kısmında daralarak yukarı doğru genişleyen, sağa, sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan yaprak motiflerinden ve merkezde bir palmet ile üç küçük çiçek motifinden oluşmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Ayak Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru oval bir şekilde genişleyen düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin mezar dışına bakan yüzeyine, bir noktadan çıkan çiçekli dal motifi işlenmiştir. Gövde yüzeyini sarmal biçimde kaplayan dal, yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan bu bitkisel süsleme, aşağıda yuvarlak ve yukarıda düz silmelerin çevrelediği bir alan içerisinde gövde boyunca yükselmektedir. Gövde ile tepeliği, üzeri stilize kıvrık dal ve yaprak motifleri ile hareketlendirilmiş, yüzeyden taşıntılı dikdörtgen bir kartuş ayırmaktadır. Gövde, aşağıya doğru oval bir şekilde genişlemektedir. Bu oval kısmın etrafını stilize akantus yapraklarından oluşan bitkisel kuşak çevrelemektedir. Gövdenin alt kısmında ise mezar taşının kaidesi yer almaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, boyun kısmında daralarak yukarı doğru genişleyen, sağa, sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan yaprak motiflerinden ve merkezde bir palmet ile üç küçük çiçek motifinden oluşmaktadır.

Mezar No. : 6

Fotoğraf No. : 6

Çizim No. : 6

Bulunduğu Yer : Ekmekçiler Mahallesi Sevimli Aile Mezarlığı

Tarihi : H. Şaban 1281/ M. Aralık-Ocak 1864-65

Kimliği : Gül Hanım (Haliloğlu Memiş Ağa'nın kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	آه من الموت
Nâ murâd gitdi cihandan nevcivan	نامراد گتدی جهاندن نوجوان
Doymadı gençliğine ol nihâl	طویمدی کنجلیگنه اول نیهال
Halil oğlu Memiş Ağa'nın	خلیل اوغلی ممیش اغانک
Kerîmesi merhûme Gül Hanım'ın	کریمه سی مرحومه کل خانمک
Rûhiyçün lillâhi'l-Fâtiha	روحیچون لله الفاتحه
Fî Ş. sene 1281	فی ش سنه ۱۲۸۱

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 65x23-19x7 cm.

Alınlık: 15x5-15-22x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan yedi satırlık kitabesinin serlevha satırı gövdenin formuna göre şekillenmiş dalgalı hatlı bir kartuşla ile çevrelenmişken, aşağıya doğru devam eden satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Fatiha isteği ve tarihin birlikte yer aldığı son iki satırın kartuşu daha geniş tutulmuş ve çerçevesi yay biçimde aşağıya doğru taşkın olarak sonlandırılmıştır.

Kitabenin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenmiştir. Bu silmenin üst kısmı kitabe metninden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen bu alan alınlık görünümündedir. Alınlık, her iki tarafa simetrik olarak dağılan ve aşağıya doğru sarkan stilize yaprak motifleri ile hareketlendirilmiştir.

Turkish Studies

Mezar No.	: 7
Fotoğraf No.	: 7, 7a
Çizim No.	: 7, 7a
Bulunduğu Yer	: Ekmekçiler Mahallesi Sevimli Aile Mezarlığı
Tarihi	: H. 1318/ M. 1900-01
Kimliği	: Şuşu Hanım (Haliloğlu Muharrem'in eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezar dışına bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	أه من الموت
Çıkdım dağlar başına sahraya hacet kalmadı	چيقدم دغلر باشنه صحرايه حاجت قالمدى
Bir onulmaz derde düşdüm cerraha hacet kalmadı	بر اوکولمز درده دوشدم جراحه حاجت قالمدى
İşdim ecel şerbetin Lokman'a hacet kalmadı	ايشدم اجل شربتین لقمانه حاجت قالمدى
El-Mü'minûne lâ yemûtûne bi'l-yettekûne min dârü'l-fenâ	المؤمنونه لايموتونه باليتقونه من دار الفنا
Îlâ dârü'l-bekâ Halil oğlu Muharrem'in	الى دار البقا خليل اوغلى محرمين
Zevcesi Şuşu Hanım'ın	زوجه سى شوشو خانمك
Rûhuna Fâtîha	روحنه فاتحه
Sene 1318	سنه ١٣١٨

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 80x29-28x8 cm.

Alınlık: 15x5-17-29x8 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 90x31-27x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan, baş ve ayak şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahideler, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir.

Baş şahidenin mezar dışına bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı gövdenin formuna göre şekillenmiş dalgalı hatlı bir kartuşla ile çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır ortası aşağıya doğru sivriltilmiş yay biçimdeki küçük bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlar içerisindedir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenmiştir. Bu silmenin üst kısmı kitabe metninden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen bu alan alınlık görünümündedir. Alınlık, her iki tarafa simetrik olarak dağılan ve uçları spiraller yaparak kıvrılan barok karakterli stilize yaprak motifleri ile hareketlendirilmiştir. Alınlıktan sarkan yapraklar, gövde üst kenarları ile birleştirilmiştir.

Ayak Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir.

Şahidenin ön yüzeyine, bir kökten çıkan ve yüzeye sarmal bir biçimde dağılan çiçekli dal motifi işlenmiştir. Kıvrık dal, yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan bu bitkisel süsleme, aşağıda yuvarlak kemer, yukarıda sivri kemer şeklinde sonlandırılmış silmelerin sınırladığı bir alan içerisinde “s ve c” kıvrımları yaparak şahide boyunca yükselmekte ve gövde yüzeyini sarmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Mezar No.	: 8
Fotoğraf No.	: 8
Çizim No.	: 8
Bulunduğu Yer	: Engindere Mahallesi Engindere Merkez Cami Haziyesi
Tarihi	: R. Teşrin-i evvel 1321/ M. Ekim-Kasım 1905
Kimliği	: Zeze Kadın (Osman Ağa'nın kızı, Uzun Abdioğlu Mehmed Ağa'nın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli olarak yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	أه من الموت
Razıyım emrine yâ Rabbi eyledim teslim-i can	راضیم امرینه یارب ایلدم تسلیم جان
Vire cennetde muradım bana Hallak-ı cihân	ویره جنتده مرادم بکا خلاق جهان
Hakkın emriyle bu sahrayı kıldım ben mekân	حکک امریله بو صخرایی قیلدم بن مکان
Ayân ola bana cennetde huri gılman	عیان اوله بکا جنتده حوری غلمان
Mane'nin? Osman Ağa'nın kerîmesi	ماننک عثمان اغانک کریمه سی
Uzun Abdioğlu Mehmed Ağa'nın	اوزون عبدی اوغلی محمد اغانک
Zevcesi Zeze Kadın'ın	زوجه سی زه قادینک
Rûhiyçün el-Fâtiha	روحیچون الفاتحه
Fî Teşrin-i evvel sene 1321 Sinni 70	فی تشرین اول سنه ۱۳۲۱ سننی ۷۰

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 90x30-27x8 cm.

Tepelik: 26x5-15-28-30x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesi, dal ve yaprak motifleri ile süslü, yukarıdan dalgalı kemer ve aşağıdan yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış bir bordür kuşağıyla çevrelenmektedir. Kitabenin serlevha ve tarih satırları bordürün çerçevesine göre şekil alırken, arada kalan diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bordürün silmesi ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak yukarı doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve merkezde iki büyük gül motifinden oluşmaktadır. Bu güllerin sağında ve solunda aşağıya doğru sarkan yapraklar üzerinde birer küçük gül motif, en tepede ise tek bir lale motif yer almaktadır.

Mezar No.	: 9
Fotoğraf No.	: 9
Çizim No.	: 9
Bulunduğu Yer	: Fener Mahallesi Fener Cami Haziyesi

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Tarihi : H. 1305/ M. 1887-88

Kimliği : Necibe Hanım (Vanlıoğlu Zikrullah Reis'in eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	أه من الموت
Ah ile zâr kılarak tazeliğime doymadım	أه ايله زار قيله رق تازه لكمه طويمدم
Çün ecel peymanesi dolmuş muradım almadım	چون اجل پيمانه سی طولمش مرادم المدم
Hasretâ fâni cihânda tûl ömür sürmedim	حسرتا فانی جهانده طول عمر سوردم
Fırkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim	فرقتا تقدیر بو ایمش تا ازلدن بلمدیم
Vanlı oğlu Zikrullah Reis'in (...kırık)	وانلی اوغلی ذکراالله رائسک ...
Halîlesi Necibe Hanım'ın rûhuna Fâtiha	حلیله سی نجیبه خانمک روحنه فاتحه
Sene 1305	سنه ۱۳۰۵

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 100x29-26x7 cm.

Tepelik: 26x5-10-25-19-29x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, güneş motifi şeklinde bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Gövdenin sol tarafında boydan boya derin kırıklar mevcuttur.

Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı gövdenin formuna göre şekillenen dalgalı hatlarla sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmişken, aşağıya doğru devam eden satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Kimlik, Fatiha isteği ve tarihin birlikte yer aldığı son satırın kartuşu daha geniş tutulmuş ve çerçevesi ortası sivriltilmiş yay şeklinde aşağıya doğru taşıntılı olarak sonlandırılmıştır.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir güneş motifini hatırlatır tarzdaki tepelik, tam merkezinde beş yapraklı bir çiçek motifi ve onun etrafında şekillenen ışın halelerinden oluşmaktadır. Gövdenin üst köşelerinde ise dört yapraklı birer çiçek motifi ve çiçeklerin üstünden kıvrılarak yukarıya doğru yükselen akantus yaprağı motifleri yer almaktadır. Bu yaprak motifleriyle tepeliğin kenarları birleştirilmiştir.

Mezar No. : 10

Fotoğraf No. : 10

Çizim No. : 10

Bulunduğu Yer : Fener Mahallesi Fener Cami Haziresi

Tarihi : H. 7 Recep 1306/ M. 9 Mart 1889

Kimliği : Fatma Hatun (Mustafa'nın kızı, Manilelioğlu Ali Reis'in eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Hüve'l-Bâki	هو الباقي
Aşkınla candan geçüb cananı bulmaktır merâm	عشقله جاندن کچوب جانانی بولمقدر مرام
Mâsivâyı terk edüb ukbâya eyledi kıyâm	ماسوای ترک ایدوب عقبایه ایلدی قیام
İrci'î emr-i hitâbı can irdikde hemân	ارجعی امری خطابی جان ایردکده همان
Perde-i sırdan dolaşub aldı kâm	پردهء سردن دولاشوب الدی کام
Var ise cürm-i günâhı afv et İlâhî el-amân	وار ایسه جرم کناهیم عفو ایت الهی الامان
Hanedân-ı ehl-i beytın aşkına budur ricâm	حاندان اهل بیتک عشقه بودر رجام
Manileli oğlu Ali Reis'in halîlesi	مانله لی او علی علی رئیسک حلیله سی
Fatma Hatun binti Mustafa'nın rûhuna Fâtiha	فاطمه خاتون بنت مصطفی نک روحنه فاتحه
Fî 7 Receb sene 1306	فی ۷ رجب سنه ۱۳۰۶

Boyutları : **Baş Taşı**: **Gövde**: 100x34-31x8 cm.

Tepelik: 31x5-12-30-27-30x10 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesinin serlevha satırı yarım yuvarlak bir kartuşla ile çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş yay şeklindeki eğrisel bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Şahidenin tepelik kısmını, ortada bir kurdele ile bağlanarak birleştirilmiş akantus yaprakları ve orta noktada yukarıya doğru dimdik devam eden stilize yaprak motifleri oluşturmaktadır. Akantus yapraklarının bir kısmı yukarıya doğru çelenk tarzında yükselmekte, bir kısmı da gövde üst kenarlarına doğru sarkmaktadır. Yaprakların ortasında üç adet stilize çiçek motifi yer almaktadır.

Mezar No. : 11

Fotoğraf No. : 11

Çizim No. : 11

Bulunduğu Yer : Fener Mahallesi Fener Cami Haziyesi

Tarihi : H. 1311/ M. 1893-94

Kimliği : Nokta Hanım (Manileli Ali Reis'in kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	آه من الموت
Uçdum kafes-i cism ve hayatımdan efendim	اوچدم قفس جسم و حیاتمدن افندم
Bir gül gonca iken ruhsârıma gıtdim	بر گل غنجه ایکن رخساریمه کتدم
Pek körpe kuzu olduğuma bakmadı devran	پک کورپه قوزی اولدیغمه باقمدی دوران
Yar olmadı gıtdi bana ah ömür ü pesendim	یار اولمدی کتدی بکا اه عمر و پسندم
Manileli Ali Reis'in kerîmesi	مانله لی علی رائیسک کریمه سی
Nokta Hanım'ın rûhuna Fâtiha	نقطه خانمک روحنه فاتحه
Sene 1311	سنه ۱۳۱۱

Turkish Studies

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 60x27-23x8 cm.
Tepelik: 25x5-11-26-21-27x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu mezar örneğinde dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, güneş motifi şeklinde bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Gövdenin sağ tarafında hafif kırıklar mevcuttur.

Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı dalgalı hatlarla sonlandırılmış eğrisel bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş yay şeklindeki eğrisel bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir güneş motifini hatırlatır tarzda tepelik, tam merkezinde beş yapraklı bir çiçek motifi ve onun etrafında şekillenen ışın halelerinden oluşmaktadır. Gövdenin üst köşelerinde ise dört yapraklı birer çiçek motifi ve çiçeklerin üstünden kıvrılarak yukarıya doğru yükselen akantus yaprağı motifleri yer almaktadır. Bu yaprak motifleriyle tepeliğin kenarları birleştirilmiştir.

Mezar No. : 12

Fotoğraf No. : 12

Çizim No. : 12

Bulunduğu Yer : Fener Mahallesi Fener Cami Haziresi

Tarihi : R. 1317/ M. 1901-02

Kimliği : Nazife Hanım (Vanlıoğlu H. Mustafa Kaptan'ın annesi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân	بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
Bi-hakk-ı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân	بحق عرش اعظم نوری قرآن
Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân	کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsan	ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
Vanlı oğlu Hacı Mustafa Kapudan'ın	وانلی اوغلی حاجی مصطفی قپودانک
Vâlideşi Nazife Hanım'ın	والده سی نظیفه خانمک
Rûhuna el-Fâtiha	روحنه الفاتحه
Sene-i Rûmî 1317	سنه رومی ۱۳۱۷

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 60x27-23x7 cm.

Tepelik: 23x5-12-24-26-28x6 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Turkish Studies

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı ovale yakın bir kartuşla ile çevrelenmişken, Fatıha isteği ve tarihin birlikte yer aldığı son iki satır aşağıya doğru yarım yuvarlak biçiminde sonlandırılmış geniş bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, boyun kısmından itibaren yukarıya doğru genişleyen, sağa, sola, yukarıya ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve bu yaprak motiflerinin üzerinde yer alan iki adet gül motifinden oluşmaktadır. Gül motiflerinin alt kısmında orta noktada üç yapraklı küçük bir çiçek motifi yer almaktadır. Tepelikten sarkan yapraklar ile gövde üst kenarlarından kıvrılarak yükselen yaprak uçları birleştirilmiştir.

Mezar No. : 13

Fotoğraf No. : 13

Çizim No. : 13

Bulunduğu Yer : Halatçılar Mahallesi Halatçılar Cami Haziyesi

Tarihi : R. 1 Mart 1324/ M. 14 Mart 1908

Kimliği : Hamide Hanım (Telcizâde Hasan Usta'nın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	أه من الموت
Dirîgâ geçdi ömrüm hasretâ ah u fîgan olsun	دیرغا کجی عمرم حسرتا آه و فغان اولسون
Hüdânın hükmüne razı olub canım feda olsun	خدانک حکمنه راضی اولوب جانم فدا اولسون
Vaz'-ı hamlim sebab oldu mevtime ol lem yezel	وضع حملم سبب اولدی موتمه اول لم یزل
Çare ne ömrüm tükenmiş azizim rûhum revan olsun	چاره نه عمرم توکنمش عزیزم روحم روان اولسون
El-Çeküb bu fenadan azm-i ukba eyledim şimdi	الچکوب بو فنادن عزم عقبا ایلدم شمدی
Şehidane mezarım başına bu bir nişan olsun	شهیدانه مزارم باشنه بو بر نشان اولسون
Telcizâde Hasan Usta'nın halîlesi	تلجی زاده حسن اوسطه نک حلیله سی
Hamide Hanım'ın rûhuna Fâtiha	حمیده خانمک روحنه فاتحه
Fî 1 Mart sene 1324	فی ۱ مارت سنه ۱۳۲۴

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 90x27-25x7 cm.

Tepelik: 16x5-12-21-25x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu mezar örneğinde dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesinin serlevha satırı yukarıya doğru genişleyen dalgalı hatlarla tamamlanmış bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru taşkın oval bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise düz dikdörtgen kartuşlar içerisindedir.

Kitabe metninin tamamı yukarıdan dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı,

gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak bitkisel bir vazı görünümü alan yaprak motifleri içerisinde yukarı doğru genişleyen, barok karakterli yaprak motiflerinden ve bu yaprak motifleri üzerinde yer alan iki büyük gül motifinden oluşmaktadır. Gövde üst kenarlarından spiral şeklinde kıvrımlar yaparak yükselen yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleşmiştir.

Mezar No. : 14

Fotoğraf No. : 14

Çizim No. : 14

Bulunduğu Yer : İslampaşa Mah. İslampaşa (Kurşunlu) Cami Haziyesi

Tarihi : H. 1279/ M. 1862-63

Kimliği : Şuşu Hanım (Yanbeyzâde Ahmed Ağa'nın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmıştır ve kitabenin her satırı kartuş içerisinde alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقى
El çeküb bi'l-cümleden itdim bekaya rihleti	الچكوب بالجملة دن ايتدم بقايه رحلتى
Terk idüb geriye bıraktım mal mülkü devleti	ترك ايدب كرويه بر اقدم مال ملكى دولتى
Kim gelüb kabrim ziyaret eyleyen ihvânımız	كيم كلوب قبرم زيارت ايليان اخوانمز
Okusunlar rûhum için Kulhuvallâh âyeti	اوقسونلر روحم ايچون قل هو الله آيتى
Yanbeyzâde merhûm Ahmed Ağa'nın	يانبىك زاده مرحوم احمد اغانىك
Zevcesi merhûme Şuşu Hanım'ın	زوجه سى مرحمه شوشو خانمىك
Rûhiyçün el-Fâtiha	روحىچون الفاتحه
Sene 1279	سنه ١٢٧٩

Boyutları : **Baş Taşı** : **Gövde:** 115x32-31x8 cm.

Başlık: 36x5-15-21-15-35x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Tepeliğin sağ tarafı kırık durumdadır.

Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesi, kıvrık dal ve yaprak motifleri ile süslü, yukarıda ve aşağıda yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış bir kuşakla (kenar suyu) çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında ortadan bağlanarak daralan ve yukarı doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan akantus yaprağı motiflerinden ve bu yaprak motiflerinin üzerinde yer alan beş adet gül motifinden ve en tepede bir lale motifinden oluşmaktadır. Tepelikten sarkan yapraklar, gövde üst kenarlarından kıvrılarak yükselen yapraklarla birleştirilmiştir. Tepelikten sarkan yaprağın üzerinde dört yapraklı küçük bir çiçek motifine yer verilmiştir. Tepeliğin kırılmış olan sağ tarafı üzerinde de bu çiçek motifinin olması muhtemeldir. Boyun kısmının çok estetik bir görünümü vardır.

Mezar No. : 15
Fotoğraf No. : 15
Çizim No. : 15
Bulunduğu Yer : Kale Mahallesi Kale Cami Haziresi
Kimliği : Nurullah Kadın
Tarihi : H. 1200/ M. 1785-86

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla düz bir şekilde yazılmıştır ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقى
Cihâna doymadım cânım	جهانه طويمدى جانم
Ecel aldı geribânım	اجل الدى كريبانم
Ve bâz hamîne? dût oldum	وباز حمينه دوش اولدم
Böyle emr itdi sübhânım	بويله امر ايتدى سبجانم
Merhûme ve mağfûre Nurullah	مرحومه و مغفوره نور الله
Kadın rûhiyçün Fâtîha	قدين روحچون فاتحه
Sene 1200	سنه ١٢٠٠

Boyutları : **Baş Taşı** : **Gövde**: 70x 28-25-22-14x10(3-9) cm.
Boyun: 18x10-12x10 cm. **Çap**: 30-40 cm.
Başlık: 3x20x13 cm. **Çap**: 66 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma, yüksek kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı boyun kısmına doğru daralan eğrisel bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş ve dalgalı biçimde sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kalın ve silindirik bir boyun kısmı bulunan mezar taşı hotoz adı verilen, boynundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz bir başlıkla sonlandırılmıştır. Boyun kısmı yarıya kadar sadedir, yarıdan yukarısını ve başlığın alt kısmını bitkisel süslemeler hareketlendirmektedir. Burada, uçları sivri yaprak motiflerine ve merkezde yüzeyden taşırılmış üç adet gonca gül motifine yer verilmiştir.

Mezar No. : 16
Fotoğraf No. : 16
Çizim No. : 16
Bulunduğu Yer : Kale Mahallesi Kale Cami Haziresi
Tarihi : H. Recep 1212/ M. Aralık-Ocak 1797-98
Kimliği : Hamide Kadın (Süleyman Ağa'nın oğlu Hüseyin Çelebi'nin kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla düz bir şekilde yazılmıştır ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Turkish Studies

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	هو الحى الباقي
Doymayub gençliğine çünkü öldü	طويوب كنجلكينه چونكى اولدى
Nâmurâd rahmete müstağrak idüb	نامراد رحمته مستغرق ايديوب
Onu hazret-i Rabbü'l-ibâd	انى حضرت رب العباد
Süleyman Ağa'nın oğlu Hüseyin	سليمان اغانك او غلو حسين
Çelebi'nin kerîmesi merhûme Hamide	چلبى نك كريمه سى مرحومه حميده
Kadın rûhuna el-Fâtîha	قادين روحنه الفاتحه
Fî gurre-i B sene 1212	فى غره ب سنه ١٢١٢

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 80x27-21-14x12 cm.

Boyun: 21x11-13x10 cm. **Çap:** 46-32 cm.

Başlık: 3x21x13 cm. **Çap:** 68 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma, yüksek kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin arada kalan beş satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Son satırın çerçevesi üç dilimli bir biçimde sonlandırılmıştır. Serlevha satırını yukarıdan barok karakterli “s” ve “c” kıvrımlı dal ve soyut yaprak motiflerinden oluşan bitkisel bir kuşak çevrelemektedir. “Hüve'l-Hayyü'l-Bâki” yazısının her iki yanı boş bırakılmamış ve küçük birer çiçek motifi ve köşelerde çerçevenin üzerinde yerleştirilen lale motifleri ile hareketlendirilmiştir.

Kalın, uzun ve silindirik bir boyun kısmı bulunan mezar taşı hotoz adı verilen, boynundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz bir başlıkla sonlandırılmıştır. Boyun kısmında kolye ve gerdanlık gibi kadını simgeleyen takılara ve yukarı doğru yükselen dizi halinde soyut yaprak ve çiçek motiflerine yer verilmiştir. Başlığın alt kısmındaki gonca gül şeklindeki çiçekler oldukça kabarık ve belirgin olarak yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Mezar No. : 17

Fotoğraf No. : 17

Çizim No. : 17

Bulunduğu Yer : Kale Mahallesi Kale Cami Haziresi

Tarihi : H. 1227/ M. 1812-13

Kimliği : Fatıma (Süleyman Ağa'nın oğlu Hacı İsmail'in kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla düz bir şekilde yazılmıştır ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

el-Bâki	الباقي
Âhla zâr kılarak gençliğime doymadım	اهله زار قيله رق كنجلكمه دويمدم
Çün eccl peymânesi dolmuş murâd almadım	چون اجل پيمانه سى طولمش مرادم المدم
Hasretâ fâni cihânda tûl ömür sürmedim	حسرتا فاني جهانده طول عمر سورمدم
Fırkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim	فرقتا تقدیر بو ايمش تا از لدن بلمدم
Süleyman Ağa'nın oğlu Hacı	سليمان اغانك او غلو حاجى
İsmail'in kerîmesi Fatıma rûhuna	اسماعيلك كريمه سى فاطمه روحنه
Fâtîha sene 1227	فاتحه سنه ١٢٢٧

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 70x30-26-20x12 cm.
Boyun: 18x14x12 cm. **Çap:** 45 cm.
Başlık: 9x20x15 cm. **Çap:** 70 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı yanları dilimli bir kartuşla çevrenmiştir. Fatiha isteği ve tarihin yer aldığı son satırın çerçevesi ucu aşağıya doğru sivriltilmiş yay biçimde sonlandırılmıştır. Arada kalan diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrenmiştir.

Kalın ve silindirik bir boyun kısmı bulunan mezar taşı hotoz adı verilen, boynundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmında çapları giderek küçülen dilimlerin üst üste dizildiği hafif bombeli bir başlıkla sonlandırılmıştır. Boyun kısmı yarıya kadar sadedir, yarıdan yukarısını ve başlığın alt kısmını bitkisel süslemeler hareketlendirmektedir. Burada çeşitli yaprak motiflerine ve merkezde kabarik bir gül motifine yer verilmiştir. Boyun kısmı ortadan kırılmıştır. Gövdenin kenarlarında da kırıklar mevcuttur.

Mezar No. : 18

Fotoğraf No. : 18

Çizim No. : 18

Bulunduğu Yer : Kale Mahallesi Kale Cami Haziyesi

Tarihi : H. 1231/ M. 1815-16

Kimliği : Rukiye Hanım (İmâmoğlu Hacı Muhammed Ağa'nın kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabe kısmı, sülüs hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisinde alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هو الباقي
Genç iken gitdi (...silik) böyle ... halîm	کنج ایکن کیندی ... بویله ... حلیم
Dilerim kabrini pürnûr eyleye Rabbü'l-kerîm	دیلرم قبرینی پرنور ایلیه رب الکریم
İmâmoğlu el-Hâc Muhammed Ağa'nın	امام اوغلی الحاج محمد اغانک
Kerîmesi merhûme ve mağfûrun lehâ Rukiye	کریمه سی مرحومه ومغفور لها رقیه
Hanım'ın rûhiyçün el-Fâtiha	خانمک روحیچون الفاتحه
Sene 1231	سنه ۱۲۳۱

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 85x37-28x8 cm.

Alınlık: 36x5-15-34-40-36x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin kenarları

dalgali biçimde yontulmuştur. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan yedi satırlık kitabesinin serlevha satırı, dalgali hatlarla tamamlanmış eğrisel hatlı bir kartuşla çevrenilmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru sivrilen yay biçimindeki bir kartuşla çevrenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise kenarları gövdenin formuna göre şekillenen dikdörtgen kartuşlarla çevrenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgali kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrenmiştir. Bu silmenin üst kısmı kitabe metninden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen bu alan alınlık görünümündedir. Merkezde yüzeyi yivli, ayaklı ve kapaklı bir kâse yer almaktadır. Bu kâsenin kapağının üst noktasında bir kurdele ile fiyonk atılarak birleştirilen ve bu noktadan itibaren gelişmeye başlayan yaprak motifleri sağa, sola, aşağıya ve yukarıya doğru kıvrım yaparak alınlığın her iki tarafında simetrik olarak uygulamış ve gövde üst kenarlarına doğru "s" kıvrımlı olarak birleştirilmiştir.

Mezar No. : 19

Fotoğraf No. : 19

Çizim No. : 19

Bulunduğu Yer : Kale Mahallesi Kale Cami Haziyesi

Tarihi : H. 1247/ M. 1831-32

Kimliği : Fatma Hanım (Hamza Çavuşzâde Hacı Yakub'un oğlu, Hacı Abdullahzâde Hacı Ahmed'in kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmıştır ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	هو الحى الباقي
(...kırk) meskenim kıl bağ-ı cennet yâ Kerîm	... مسکنم قبل باغ جنت یاکریم
Cürmünü afv et İlâhî cümlesin sensin Rahîm	جرمنی عفو ایت الهی جملسن سن سین رحیم
Emr-i Bâri böyle imiş gençliğime doymadım	امری باری بویله ایمش کنجکممه طویمجیم
Hamlini vaz' eyler iken ecel buldu nâzik tenim	حملنی وضع ایلر ایکن اجل بولدی نازک تنم
... dünya murâdın nâmurâd oldum bugün	... دنیا مرادین نامرادی اولدوم بوگون
Hem anam çeke ta kıyamet hasretim	هم انام چکه تا قیامت حسرتیم
Hamza Çavuşzâde Hacı Yakub'un oğlu	حمزه چاوش زاده حاجی یعقوبون اهلی
Hacı Abdullahzâde Hacı Ahmed'in kerîmesi	حاجی عبدالله زاده حاجی احمدین کریمه سی
Merhûme Fatma Hanım'ın rûhuna Fâtîha	مرحومه فاطمه خانمک روحنه فاتحه
Sene 1247	سنه ۱۲۴۷

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 130x34-14x15 cm.

Boyun: 15x15x12 cm. **Çap:** 45 cm.

Başlık: 7x22x15 cm. **Çap:** 74cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, Kale Camisi'nin minare kaidesine dayalı bir şekilde durmaktadır.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin kenarları dalgalı biçimde yontulmuştur. Yüzeyi altın yaldızlı boya ile boyanmıştır. Gövdenin kenarlarında kırıklar mevcuttur.

Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesinin satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Kalın ve silindirik bir boyun kısmı bulunan mezar taşı hotoz adı verilen, boynundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmında çapları giderek küçülen dilimlerin üst üste dizildiği hafif bombeli bir başlıkla sonlandırılmıştır. Boyun kısmında bitkisel formdaki kolye ve gerdanlık gibi kadını simgeleyen motiflere, başlığın altında ise çeşitli yaprak motiflerine ve merkezde kabarık bir gül motifine yer verilmiştir.

Mezar No. : 20

Fotoğraf No. : 20

Çizim No. : 20

Bulunduğu Yer : Kale Mahallesi Kale Cami Haziyesi

Tarihi : H. Rebûlevvel 1296/ M. Şubat- Mart 1879

Kimliği : Fatma Hanım (Hacı Bilalzâde H. Osman Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on iki satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Hayyül-Bâki	هو الحى الباقي
Hacı Bilalzâde Hacı Osman Efendi zevcesi	حاجى بلال زاده حاجى عثمان افندى زوجيسى
Göçdi kılub terk-i cihan ol salihâ huld-i âşîyan	كوچدى قىلوب ترك جهان اول صالحه خلد اشيان
Hak rûhunu mesrûr ide kabrin onun pür nûr ide	حق روحنى مسرور ايده قبرين اُنك پرنور ايده
Her dem celîs cevri ede yâr ve enîs kudsiyân	هر دم جليس جور ايده يار و انيس قدسيان
Geldi bu daru'l-muhnite gitti Cenâb-ı izzete	كلدى بو دار المحنته كئدى جناب عزته
Rûhun bihâr-ı rahmete gark ide Rabbi müsteân	روحن بحار رحمته غرق ايده رب مستعان
İtsün onu Rabb-i muîn ukbâda zehrâya karîn	ايتسون اُنى رب معين عقباده زهرايه قرين
Olsun şeffî yevm-i din Peygamber-i âhir zaman	اولسون شفعى يوم دين پيغمبر آخر زمان
Mu'cemle Âgahî yazub böyle didi tarîhini	معجمله آگاهى يازوب بويله ديدى تاريخنى
Cay ve mekan-ı Fatma Hanım ola cennet heman	جاي ومكان فاطمه خانم اوله جنت همان
Rebûlevvel sene 1296	ربيع الاول سنة ١٢٩٦

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 138x33-31x9 cm.

Tepelik: 32x5-21-31-33x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on iki satırlık kitabesinin serlevha satırı, dalgalı hatlarla tamamlanmış eğrisel hatlı bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır yarım oval formda bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sol doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve ortada toplanarak yukarıya doğru genişleyen sağa, sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan damarlı yaprak

motiflerinden oluşmaktadır. Bu yaprakların üzerinde merkezde büyük bir gül motifi ve bu motifinde üstünde birer küçük çiçek motifi yer almaktadır. Gövde üst kenarlarından uçları spiral şeklinde kıvrılarak yükselen yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleşmiştir. Arada boşluğa yer verilmemiştir.

Mezar No.	: 21
Fotoğraf No.	: 21
Çizim No.	: 21
Bulunduğu Yer	: Kale Mahallesi Kale Cami Hazinesi
Tarihi	: H. 13 Safer 1313/ M. 5 Ağustos 1895
Kimliği	: Cemile Hanım (...İsmail'in kızı, Hacı Bilalzâde Hacı Hafız Süleyman Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on bir satırdan oluşan kitabe kısmı, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Göçdi cihandan Cemile Hatun itdi irtihâl	کوچدی جهاندن جمیله ختون ایتمدی ارتحال
Kasr-ı firdevs ona ya Rab menzil ve me'vâ ola	قصر فردوس اکا یارب منزل و مأوی اوله
Yetmiş üç yaşında terk itdi bu fani âlemi	یتمش اوچ یاشنده ترک ایتمدی بو فانی عالمی
Dâr-ı ukbâda makamı cennet-i a'lâ ola	دار عقباده مقامی جنت اعلی اوله
Kabrine her şeb semadan nûr ine rahmet ine	قبرینه هر شب سمدان نور اینه رحمت اینه
Haşre dek rûhuna onun rahmet-i Mevla ola	حشره دک روحینه آنک رحمت مولی اوله
(...silik) İsmail'in kerîmesi Hacı Bilal	... زاده اسماعیل کریمه سی حاجی بلال
zâde Hacı Hafız Süleyman Efendi'nin	زاده حاجی حافظ سلیمان افندی
Zevcesi Cemile Hanım'ın rûhuna Fâtiha	زوجه سی جمیله خاتمک روحنه فاتحه
Fî 13 Safer sene 1313	فی ۱۳ صفر سنه ۱۳۱۳

Boyutları : **Baş Taşı** : **Gövde**: 147x37-35x10 cm.

Alınlık: 20x5-18-38-37x10 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on bir satırlık kitabesinin serlevha satırı dalgalı hatlarla sonlandırılmış bir kartuşla ile çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş yay biçimindeki bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenmiştir. Bu silmenin üst kısmı kitabe metninden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen bu alan alınlık görünümündedir. Alınlık, tam merkezde üç adet ve yanlara simetrik olarak dağılan dörderden sekiz adet gonca gül motifi ile hareketlendirilmiştir. Gonca güller birbirlerine kıvrık dallarla bağlanmıştır. Güllerin etrafını çarkıfelek havasındaki yaprak motifleri çevrelemektedir.

Mezar No.	: 22
Fotoğraf No.	: 22
Çizim No.	: 22
Bulunduğu Yer	: Kale Mahallesi Kale Cami Haziyesi
Tarihi	: R. 5 Eylül 1329/ M. 18 Eylül 1913
Kimliği	: Zeyneb Hanım (Osman Zeki Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقى
Ah yazık oldu bana gençliğime doymadım	اه يازيق اولدى بكا كنجلكمه طويمدم
Çaresiz bir derde düşdüm bir ilacın bulmadım	چاره سز بر درده دوشدم بر علاجين بولمدم
Yakdı yandırdı vücudum şehrinin kahr-ı elem	ياقدى ياندردى وجودم شهرينى قهر الم
Gül gibi soldum cihanda ne olduğum bilmedim	كل كىي صولدم جهانده نه اولديغم بيلمدم
Lazistan sancağı mahkeme-i şer'iyye baş	لازستان سانجاغى محكمهء شرعيه باش
Kâtibi Osman Zeki Efendi'nin halîlesi	كاتىبى عثمان زكى افندينىك حليله سى
Zeyneb Hanım'ın rûhiyçün Fâtiha	زينب خانمك رويچيون فاتحه
Fî 5 Eylül sene 1329	فى ٥ ايلول سنه ١٣٢٩

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 86x26-22x5 cm.

Başlık: 20x5-14-24-26x4 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı gövdenin formuna göre şekillenen ve yukarıya doğru taşkın dalgalı hatlarla tamamlanmış bir kartuşla çevrelenmişken, aşağıya doğru devam eden diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında toplanarak yukarı doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden oluşmaktadır. Bu yaprak motifleri üzerinde merkezde iki büyük gül ve uç noktalarda iki küçük çiçek motifine yer verilmiştir. Gövde üst kenarlarından yükselen yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleşmiştir.

Mezar No.	: 23
Fotoğraf No.	: 23
Çizim No.	: 23
Bulunduğu Yer	: Pilavdağı Mahallesi Memişoğulları Mezarlığı
Tarihi	: H. 9 Rebî'u'l-âhır 1326 Cumartesi/ M. 11 Mayıs 1908
Kimliği	: Cemile Hanım (Memişzâde Abdullah Efendi'nin annesi)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Kitabesi : Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Beni kıl mağfiret et Rabb-i Yezdân	بنی قبل مغفرت ای رب یزدان
Bi-hakk-ı Arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân	بحق عرش اعظم نور قرآن
Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân	كلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
İde bir Fâtiha rûhuma ihsân	ایده بر فاتحه روحه احسان
Memîşzâde Abdullah Efendi'nin	ممش زاده عبدالله افندی
Vâlideci Cemile Hanım rûhiyçün	والده سی جمیله خانم روحیچون
Rızâen lillâh el-Fâtiha	رضاء لله الفاتحه
Fî 9 Rebî'u'l-âhır yevm-i Cumaertesi sene 1326	فی ۹ ربیع الآخر یوم جمعه ایرتسی سنه ۱۳۲۶

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 120x32-27x10 cm.

Tepelik: 33x5-18-30-32x9 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir.

Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı oval bir kartuşla çevrelenmiştir. Aşağıya doğru devam eden diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Yalnız tarihin yer aldığı son satırın çerçevesi yarım yuvarlak biçimde sonlandırılmıştır.

Gövde, dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayarak, boyun kısmında toplanmakta ve yukarıya doğru genişlemektedir. Şahidenin boyun kısmı dilimli ve yüzeyi yivli bir vazo görünümündedir. Çiçek demeti bu vazo içerisinden gelişmektedir. Sağa, sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan damarlı yaprak motiflerin ortasında iki adet gül motifi ve beş adet çiçek motifi bulunmaktadır. Güllerin üzerinde tepede bulunan çiçek beş yapraklı yıldız çiçeğidir. Çiçek demetinden sarkan yapraklar boyun kısmının altından devam eden ve simetrik olarak gövdenin üst kenarlarına doğru dağılan ve yukarıya doğru yükselen yaprak uçlarıyla birleştirilmiştir. Bu yapraklar üzerinde de beş yapraklı birer küçük çiçek motifi yer almaktadır.

Mezar No. : 24

Fotoğraf No. : 24

Çizim No. : 24

Bulunduğu Yer : Pilavdağı Mahallesi Memişoğulları Mezarlığı

Tarihi : Yanlış sergileme sonucu tarih okunamamaktadır.

Kimliği : Yanlış sergileme sonucu kimlik okunamamaktadır.(Hanım mezar taşı)

Kitabesi : Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan ve on dört satırı görülebilen kitabe kısmı, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	هو الحى الباقي
Ey bilen hâl-i hayâtımdaki tarâvetimi	ای بیلن حال حیاتمده کی طراوتمی
Nazar-ı ibrete al şimdiki bu hâletimi	نظر عبرته ال شمدیکی بو حالتمی
Düşürdü hâke beni ömrümün bahârında	دوشوردی خاکه بنی عمرمک بهارنده
Perişan itdi ecel gülşen-i şebâbeti	پریشان ایتدی اجل کلشن شبابتی
Hayâtı şimdi anladım ki gaflet imiş	حیاتى شمدى اکلادم که غفلت امیش
Ölünce Hüdâ açdı dîde-i basîreti	اولنجه خدا اچدی دیده بصیرتی
Ümidim kesmezim ondan afv ve gaffârdır	امیدم کسمزم آندن عفو و غفارد
Onun inâyeti te'min eder saâdetimi	انک عنایتی تامین ایدر سعادتمی
Beni yâd ederek ağlamayın ey yârân	بنی یاد ایده رک اغلامایک ای یاران
Fakat ricâ ederim kesmeyin ziyâretimi	فقط رجا ایده رم کسمه یک زیارتمی
Hulûs-ı kalb ile bir Fatiha idin ihsan	خلوص قلب ايله بر فاتحه ایدک احسان
(...beton altında) izzetimi rahatımı	... عزتمی راحتمی
(...beton altında)	...

Boyutları : **Baş Taşı** : **Gövde**: 60x31-27x9 cm.

Tepelik: 36x5-20-31-30x10 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir. Bu yerleştirme sırasında kitabenin son satırları beton malzeme altında kaldığından bu bölümle ilgili bilgiler eksik kalmıştır.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir.

Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan on dört satırlık kitabesinin serlevha satırı ovale yakın eğrisel bir kartuşla çevrelenmişken, aşağıya doğru devam eden satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzda tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında toplanarak yukarıya doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan stilize yaprak motiflerinden ve merkezde beş büyük gül motifinden oluşmaktadır. Gövde üst kenarlarından yükselen barok karakterli kıvrık yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleşmiştir.

Mezar No. : 25

Fotoğraf No. : 25

Çizim No. : 25

Bulunduğu Yer : Portakallık Mahallesi Cami Haziyesi

Tarihi : H. 1282/ M. 1865-66

Kimliği : Şuşu Hanım (Nencizâde(?)) Sadık Efendi'nin annesi

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هو الباقي
Çün ecel geldi ona olmaz amân	چون اجل كلدى اكا اولماز امان
Cürmünü afveyle yâ Rabbe'l-Mennân	جرمنى عفو ايله يارب المنان
Mağfîret kıl olmasın hali yaman	مغفرت قيل اولسون حالى يمان
Mazhar-ı nûr-ı şefaât kıl her zaman	مظهر نورى شفاعت قيل هر زمان
Nencizâde(?) Sadık Efendi'nin	ننچى زاده صادق افندينىك
Vâlideşi Şuşu Hanım Rûhuna	والده سى شوشو خانم روحنه
Fâtiha 1282	فاتحه ١٢٨٢

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 60x 24-21x8 cm.

Tepelik: 19x5-10-20-24x6 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir. Şahide, zeminine beton dökülerek sağlamlaştırılmıştır.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesi gövde yüzeyini tamamen doldurmaktadır. Kitabenin satırları sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Yalnız, Fatıha isteği ve tarihin bulunduğu son satır yarım yuvarlağa yakın bir kartuş içerisindedir. Kitabe, düz bir silme ile tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bitkisel tepelik, boyun kısmından başlayıp yukarıya doğru genişleyen, sağa ve sola doğru kıvrım yapan yaprak motiflerinden ve merkezde bir gül motifinden oluşmaktadır. Gül motifi katmer şeklinde olup, çevre yaprakları açılmış durumdadır.

Mezar No. : 26

Fotoğraf No. : 26

Çizim No. : 26

Bulunduğu Yer : Portakallık Mahallesi Cami Haziyesi

Tarihi : H. 10 Receb 1304/ M. 4 Nisan 1887

Kimliği : Nefise Hanım (Durmuş Efendizâde Hacı Mustafa Efendi'nin eşi,
Hacı Ali Kâşif Efendi'nin annesi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Hayü'l-Bâki	هو الحى الباقي
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân	بنى قيل مغفرت اى رب يزدان
Bi-hakkı Arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân	بحق عرش اعظم نور قران
Gelüb kabrim ziyaret iden ihvân	كلوب قبرم زيارت ايدن اخوان
İdeler rûhuma Fâtiha ihsan	ايدده لر روحمه فاتحه احسان
Durmuş Efendizâde Hacı Mustafa	دورمش افندى زاده حاجى مصطفى
Efendi'nin zevcesi Hacı Ali Kâşif	افندينىك زوجه سى حاجى على كاشف
Efendi'nin vâlideşi Nefise Hanım'ın	افندينىك والده سى نفيسه خانمك
Rûh-i şerîfelerine Rızâen lillâhi Fâtiha	روح شريفه لرينه رضاء لله فاتحه
Fî 10 Receb sene 1304	فى ١٠ رجب سنه ١٣٠٤

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 90x36-30x8 cm.
Alınlık: 22x5-20-37x9 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir. Şahide, zeminine beton dökülerek sağlamlaştırılmıştır.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir.

Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesinin serlevha satırı oval bir kartuşla, diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Son satırı oluşturan tarih yazısı kendinden bir önceki dikdörtgen çerçeveye bağlı fakat aşağıya doğru yay şeklinde taşıntı yapan alan içerisindedir. Kitabenin üst kısmı kitabe metninden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen bu alan alınlık görünümündedir. Kitabe, dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile alınlık kısmından ayrılmaktadır. Alınlığın estetik bir görüntüsü vardır. Merkezde, bir saksı içerisinde üç adet çiçek ve küçük yaprak motiflerine yer verilmiştir. Dilimli, uzun iki yaprak motifi de saksının köşelerinden simetrik olarak sarkmaktadır. Alınlığın sivri kemer formunda sonlandırılmış üst bölümünü, alternatif olarak yerleştirilmiş çiçek ve yaprak motifleri bir kuşak şeklinde çevrelemektedir.

Mezar No. : 27
Fotoğraf No. : 27
Çizim No. : 27
Bulunduğu Yer : Portakallık Mahallesi Cami Haziyesi
Tarihi : H. 27 Ramazan 317/ M. 29 Ocak 1900
Kimliği : Hacıye Necibe Hatun (Durmuş Efendizâde Hacı Abdulhamid Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmıştır ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هو الباقي
Küllü nefsin zâikatü'l-mevt	كل نفس ذائقة الموت
Rize Sancağı'nın Haldoz	ريزه سنجاغك خالدوز
Mahallesinden Durmuş	محله سندن طورمش
Efendizâde merhûm Hacı	افنديزاده مرحوم حاجي
Abdulhamid Efendi'nin	عبدالحميد افنديك
Zevcesi merhûme ve mağfûre	زوجه سي مرحومه و مغفوره
Hacıye Necibe Hatun'un	حاجيه نجبيه خاتونك
Rûhuna rızâen lillâhi Fâtîha	روحنه رضاء الله فاتحه
Fî 27 Ramazan sene 317	في ٢٧ رمضان سنة ٣١٧

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 93x26-24x8 cm.
Tepelik: 34x5-14-24x6 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Turkish Studies

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, ağaca dayalı bir şekilde durmaktadır.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesi gövde yüzeyini tamamen doldurmaktadır. Kitabenin satırları sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. İlk satıra yazı yazılmamış ve üçgen formundaki kartuşun içi stilize bir yaprak motifi ile hareketlendirilmiştir. Gövde, düz bir silme ile boyun ve tepelik kısmından ayrılmaktadır. Tepeliğe, dilimli yapraklar ve geometrik motiflerle hareketlendirilmiş boyun kısmından geçilmektedir. Bitkisel tepelik, yukarıya doğru genişleyen, sağa, sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan stilize yaprak motiflerinden oluşmaktadır. Tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar gövde üst kenarları ile birleşmiştir.

Mezar No. : 28

Fotoğraf No. : 28

Çizim No. : 28

Bulunduğu Yer : Rize Müzesi

Tarihi : **Vefatı:** H. 1315/ M. 1897-98

Doğumu: H. 1233/ M. 1817-18

Kimliği : Tuhfe Hanım (Gülazâde Ağa'nın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabesi, dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenmiştir. Tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Allah vahîd	الله انس كل وحيد
Gülazâde Ağa'nın	کلاب زاده احمد اغانک
Zevcesi Tuhfe Hanım'ın	زوجه سى تحفه خانمک
Rûhuna lillâhi teâlâ	روحنه لله تعالى
el-Fâtîha	الفاتحه
Vefatı Sene 1315 tevellüdü Sene 1233	وفاتى سنه ۱۳۱۵ تولدى سنه ۱۲۳۳

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 94x28-24-14x9 cm.

Tepelik: 22x5-14-24-28x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, müze bahçesinde sergilenmektedir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin ön yüzeyinde yer alan yedi satırlık kitabesinin serlevha satırı dalgalı biçiminde sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmişken, aşağıya doğru devam eden diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir, tarihin yer aldığı son satırın çerçevesi orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş yay biçiminde sonlandırılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak yukarı doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan yaprak motiflerinden ve merkezde üç büyük gül motifinden oluşmaktadır. Gövde üst kenarlarından yükselen yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleşmiştir.

Mezar No. : 29

Fotoğraf No. : 29

Çizim No. : 29

Bulunduğu Yer : Rize Müzesi

Tarihi : R. 13 Ağustos 1315/ M. 25 Ağustos 1899

Kimliği : Fatma Hanım (Lazzâde Hacı Ahmed Kapudan'ın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Dilerim bakmaya Rabbim yüzümün karasına	دیلہ رم بقمیہ ربم یوزیمک قارہ سنہ
Merhem-i şefkat ura ma'siyyetimin yarasına	مرہم شفقت اورہ معصیتیم یارہ سنہ
Kereminden ne kadar mücrim isem kesmem ümid	کرمندن نقدر مجرم ایسہ م کسمم اومید
Var iken kân şefaati afvımın çâresine	وار ایکن کان شفاعت عفویمک چارہ سنہ
Lazzâde Hacı Ahmed Kapudan'ın	لاززادہ حاجی احمد قپودانک
Zevcesi Fatma Hanım'ın	زوجہ سی فاطمہ خانمک
Rûhiyçün lillâhi'l-Fâtiha	روحیچون للہ الفاتحہ
Fî 13 Ağustos sene 1315	فی ۱۳ اغستوس سنہ ۱۳۱۵

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 108x35-26x8 cm.

Başlık: 21x16-23-27-36x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, müze bahçesinde sergilenmektedir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Tepeliğin sağ tarafı kırılmıştır.

Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı olan ilk satır ve tarihin yer aldığı son satır dalgalı biçimde sonlandırılmış kartuşlarla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe, dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak yukarı doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve merkezde iki büyük gül motifinden oluşmaktadır. Tepeliğin aşağıya doğru sarkan yapraklarının uçlarında üzüm salkımlarına yer verilmiştir ve bunlar gövde üst kenarlarından yükselen yapraklarla birleştirilmiştir.

Mezar No.	: 30
Fotoğraf No.	: 30
Çizim No.	: 30
Bulunduğu Yer	: Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı
Tarihi	: H. 18 Şevval 1219/ M. 20 Ocak 1805
Kimliği	: Rukiye Hanım (Hacı Mahmudzâde Hacı Derviş Efendi'nin kızı)
Kitabesi	: Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on altı satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	أه من الموت
Hacı Mahmud zâde kim yani Rukiye Hanım'ın	حاجی محمود زاده کیم یعنی روقیه خانمک
Gûşuna erdi nidâ-yı irci'î emri bugün	کوشنه ایردی ندای ارجعی امری بوکون
Rûzgar-ı tîre kıldı gün be-gün ikbâlini	روزگار تیره قیلدی کون بکون اقبالی
Hâke saldı âkıbet bî-rahm çerh ve ejgûn?	خاکه صالدى عاقبت بى رحم چرخ واژگون
Derdbend ve hasta ve biçâre ve âciz idi	دردمند وخسته و بیچاره وعاجز ایدی
Unfuvân ve gençliğinde olmadı adn masûn	عنفوان وکنجلیکنده اولمدی عدن مصون
Kimse kâmin almadı bu dehr-i bî-bünyâddan	کیمسه کامن المدی بو دهر بى بنیاددن
Zevkine değmez hemîşe mihnet dünya-yı dîn	ذوقنه دکمز همیشه محنت دنیاى دون
Gel oku bir Fâtiha nevbet gelir bir gün sana	کل اوقو بر فاتحه نوبت کلور بر کون سکا
Sen misafirsın bu mesken bir binâ-yı bî-sütun	سن مسافرسن بو مسکن بر بنای بیستون
Geldi üç er feyzi târihin söyledi bu mısraı	کلدی اوچ ار فیضی تاریخ سویلدی بو مصرعی
Erdi dâr-ı cennete innâ ileyhi râciûn	ایردی دار جنته انا الیه راجعون
Hacı Mahmudzâde Hacı Derviş Efendi'nin	حاجی محمود زاده حاجی درویش افندی
Kerîmesi Rukiye Hanım'ın ruhuna Fâtiha	کریمه سی روقیه خانمک روحنه فاتحه
Fî 18 Şevval sene 1219	فی ۱۸ شوال سنه ۱۲۱۹

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 120x37-33x7 cm.

Tepelik: 39x5-14-34-24-37x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, güneş motifi şeklinde bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on altı satırlık kitabesi dal ve yaprak motifleriyle süslü, yukarıdan dalgalı, aşağıdan yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış dar bir bordür kuşağı ile çevrelenmiştir. Kitabenin serlevha ve tarih satırlarının kartuşu bordürün formuna göre şekil alırken, arada kalan diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bordürün silmesi ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Silmenin üst kısmını dokuz dilimli diş sırası hareketlendirmektedir. Bir güneş motifini hatırlatır tarzda tepelik, tam merkezinde irice bir yıldız çiçeği motifi ve onun etrafında şekillenen ışın halelerinden oluşmaktadır. Gövde üst kenarlarında volütler yaparak yukarıya doğru yükselen stilize yaprak motifleri yer almaktadır. Bu stilize yaprak motifleriyle tepeliğin kenarları birleştirilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Mezar No.	: 31
Fotoğraf No.	: 31
Çizim No.	: 31
Bulunduğu Yer	: Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı
Tarihi	: H. 16 Şaban 1296/ M. 5 Ağustos 1879
Kimliği	: Zeyneb Hâtun (H. Mahmudzâde Hacı Zekeriya Alemdâr Ağa'nın eşi)
Kitabesi	: Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هو الی الباقی
Beni kıl mağfîret ey Rabbi Yezdân	بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
Bi-hakkın arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân	بحق عرش اعظم نور قرآن
Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân	کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân	ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
Hacı Mahmudzâde Hacı Zekeriya	حاجی محمود زاده حاجی زکریا
Alemdâr Ağa'nın zevcesi	علمدار اغانک زوجه سی
Merhûme Zeyneb Hâtun'un rûhuna	مرحومه زینب خاتونک روحنه
Rızâen lillâhi teâlâ Fâtiha	رضاء لله تعالی فاتحه
Fî 16 Şaban sene 1296	فی ۱۶ شعبان سنه ۱۲۹۶

Boyutları : **Baş Taşı** **Gövde:** 140x31-27x7 cm.

Tepelik: 40x5-12-28-26x7 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesinin serlevha satırı ovale yakın eğrisel bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır orta noktada aşağıya doğru sivrilmiş, dalgalı biçimde sonlandırılmış bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Bir çiçek demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve ince bir işçiliğe sahip boyun kısmında toplanarak yukarıya doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan yaprak motiflerinden ve merkezde üç büyük gül ve iki küçük yıldız çiçeği motifinden oluşmaktadır. Ortadan boğumlanan boyun kısmını aşağıdan ve yukarıdan yedi dilimli dış sıraları ve parçalı yaprak motifleri hareketlendirmektedir. Tepelikten sarkan yapraklar gövde üst kenarlarına kadar ulaşmamıştır.

Mezar No.	: 32
Fotoğraf No.	: 32
Çizim No.	: 32
Bulunduğu Yer	: Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı

Turkish Studies

Tarihi : H. 3 Zilhicce 1312/ M. 28 Mayıs 1895

R. 2 Haziran 1311/ M. 14 Haziran 1895

Kimliği : Fatma Hanım (Hacı Mahmudzâde Hacı İlyas Efendi'nin kızı,
Hacı Mahmudzâde Emin Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on beş satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Küllü nefsin zâikatü'l-mevt	كل نفس ذائقة الموت
Çün eccl erişdi pâyima	چون اجل ارشدی پایما
Râzıyım el-hükmü lillâh böyledir emr-i Hüdâ	راضیم الحکم لله بویلدیر امری خدا
Şâd ve hürrem olmadım âlemde emsâlim gibi	şad vخرم اولمادم عالمده امثالم کبی
Olmasın bir kimesnenin hâl benim halim gibi	اولماسون بر کمسنه نک حال بنم حالم کبی
Ol habîbin hürmetine mağfîret kıl Rabbenâ	اول حبیبک حرمتنه مغفرت قیل ربنا
Bağ-ı cennet içre olsun meskenim nûr-ı Hüdâ	باغ جنت ایچره اولسون مسکنم نور خدا
Emr-i Hakla dürlü emrâz geldi benim tenime	امر حقله درلو امراض کلدی بنم تنمه
Bulmadı sıhhat vücudum sebeb oldu mevtime	بولمدی صحت وجودم سبب اولدی موتمه
El çekip bi'l-cümle halkdan eyledim terk-i fenâ	الچکوب بالجمله خلقتن ایلدم ترک فنا
İki evlâdım emânet eyledim yâ Rab sana	ایکی اولادم امانت ایلدم یارب سکا
Hacı Mahmud zâde Hacı İlyas Efendi'nin	حاجی محمود زاده حاجی الیاس افندی
Kerîmesi Hacı Mahmudzâde Emin Efendi'nin	کریمه سی حاجی محمود زاده امین افندی
Halîlesi Fatma Hanım'ın ruhuna rızâen lillâh el-Fâtîha	حلیله سی فاطمه خانمک روحنه رضاء الله الفاتحه
Fî 3 Zilhicce sene 1312 ve fî 2 Haziran sene 1311	فی ۳ ذی الحجه سنه ۱۳۱۲ و فی ۲ جزیران سنه ۱۳۱۱

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 140x41-39x9 cm.

Tepelik: 32x5-18-32-39x6 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on beş satırlık kitabesi kıvrık dal ve yaprak motifleriyle süslü, yukarıdan dalgalı, aşağıdan yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış bir bordür kuşağı ile çevrelenmiştir. Kitabenin serlevha ve tarih satırlarının kartuşu bordürün formuna göre şekil alırken, arada kalan diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bordürün silmesi ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzda tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayarak boyun kısmına doğru daralan ve yukarıya doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve merkezde bu yaprak motiflerinin üzerinde yer alan üç adet gül motifinden oluşmaktadır. Tepelikten simetrik olarak sarkan yaprak uçları ile gövde üst kenarlarından kıvrılarak yükselen yaprak uçları birleştirilmiştir. Gövde üst kenarlarına dökülen yapraklardan serlevha satırına doğru yay çizer tarzda gül, çiçek ve yaprak motifleri ile süslü gerdanlılığı hatırlatan, kadını simgeleyen bir süs ögesine yer verilmiştir.

Mezar No. : 33

Fotoğraf No. : 33

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Çizim No. : 33
Bulunduğu Yer : Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı
Tarihi : H. 10 Muharrem 1329/ M. 11 Ocak 1911
 R. Kânunuevvel 1326/ M. Aralık Ocak 1910-11
Kimliği : Gülizar Hanım (Hacı İlyas Efendi'nin eşi, Hacı Abdülhamid Efendi'nin kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, celi sülüs hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	اه من الموت
Hacı Mahmud zâde Hacı	حاجي محمود زاده حاجي
İlyas Efendi'nin halîlesi	الياس افنديك حليله سي
Halidun mahallesinden	خالدون محله سندن
Durmuş Efendizâde merhûm	طورمش افندي زاده مرحوم
Hacı Abdülhamid Efendi	حاجي عبدالحميد افندي
Kerîmesi Gülizar	كريمه سي كلغاز
Hanım'ın rûhiyçün Fâtiha	خانمك روحچون فاتحه
Fî 10 Muharrem sene 1329 fî Kânunuevvel sene 1326	في ١٠ محرم سنة ١٣٢٩ في كانون اول سنة ١٣٢٦

Boyutları : **Baş Taşı** **Gövde:** 95x31-26x7 cm.

Alınlık: 28x5-15-29-32x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesinin serlevha satırı ovale yakın eğrisel bir kartuşla ile çevrelenmişken, aşağıya doğru devam eden diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir, yalnız iki satır olarak verilmiş tarihin yer aldığı son satırın çerçevesi ovale yakın bir dikdörtgen şeklindedir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenmiştir. Bu silmenin üst kısmı kitabe metninden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen bu alan alınlık görünümündedir. Alınlık, ayaklı ve yüzeyi dilimli bir vazö içerisinden çıkan çiçekli kıvrık dallarla hareketlendirilmiştir. Vazö içerisinden çıkan ve alınlığın her iki tarafına simetrik olarak dağılan kıvrık dal, yaprak ve çiçek motifleri kitabeyi çevreleyen dalgalı silmeye doğru sarmaktadır.

Mezar No. : 34
Fotoğraf No. : 34
Çizim No. : 34
Bulunduğu Yer : Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı
Tarihi : H. 27 Şevval 1331/ M. 14 Eylül 1913
 R. 15 Eylül 1329/ M. 28 Eylül 1913

Turkish Studies

Kimliği : Havva Hanım (Hacı Mahmudzâde Hüseyin Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	اه من الموت
Hâk-i kabrim haşra dek mevlâ serâpâ nur ide	خاک قبرم حشره دک مولاسراپا نور ایدہ
Gark-ı rahmet ide rûhum enîsim hûr ide	غرقة رحمت ایدہ روحم انیسیم حور ایدہ
Var ümidim hâlik ve ma'bûdum ol perverdekâr	وار امیدم خالق و معبودم اول پروردکار
Eyleyüb eltâfına mazharını mağfûr ide	ایلیوب الطافنه مظہرینی مغفور ایدہ
Meskenim dârûlbekada eyleyüb gülzâr-ı adn	مسکنم دار البقاده ایلیوب گلزار عدن
Ruhumu şâdân ve handân eyleyüb mesrûr ide	روحمی شادان و خندان ایلیوب مسرور ایدہ
Hacı Mahmudzâde Hüseyin Efendi'nin	حاجی محمود زاده حسین افندی
Halîlesi Havva Hanım'ın rûhuna	حلیله سی حوی خاتمک روحنه
Fî 27 Şevval sene 1331 ve fî 15 Eylûl sene 1329	فی ۲۷ شوال سנה ۱۳۳۱ و فی ۱۵ ایلول سנה ۱۳۲۹

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 125x33-27x7 cm.

Tepelik: 33x5-15-30-32x5 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on satırlık kitabesinin serlevha satırı oval bir kartuşla çevrelenmişken, diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir, yalnız tarihin yer aldığı son satırın çerçevesi ortası aşağıya doğru sivrilmiş yay biçiminde sonlandırılmıştır.

Gövde, dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış formu ile tepelik kısmından ayrılmaktadır. Tepelik, boyun kısmını teşkil eden ayaklı ve gövdesi dilimli bir vazo içerisine yerleştirilmiş bir çiçek demetinden meydana gelmektedir. Merkezde yer alan ikisi büyük ve biri küçük üç çiçek motifli sağ ve sol tarafa simetrik olarak dağılan damarlı yaprak motiflerinin üzerine yerleştirilmiştir. Tepelikten simetrik olarak sarkan yaprak uçları ile gövde üst kenarlarını saran ve kıvrılarak yükselen barok karakterli yaprak uçları birleştirilmiştir.

Mezar No. : 35

Fotoğraf No. : 35

Çizim No. : 35

Bulunduğu Yer : Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı

Tarihi : H. 7 Cemaziyelâhır 1332/ M. 3 Mayıs 1914

R. 19 Nisan 1330/ M. 2 Mayıs 1914

Kimliği : Hafıza Hanım (Hacı Mahmudzâde Hacı Derviş Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin satırları kartuş içerisine alınmıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Ah mine'l-mevt	اه من المـت
Hacı Mahmudzâde Hacı	حاجى محمود زاده حاجى
Derviş Efendi'nin	درويش افندينىك
Zevcesi Hafize	زوجه سى حافظه
Hanım'ın rûhuna	خانمىك روحنه
Rızâen lillâh Fâtiha	رضاء لله فاتحه
Fî 7 Cemaziyelâhır sene 1332 - 19 Nisan sene 1330	فى ٧ جمادى الآخر سنه ١٣٣٢ - ١٩ نيسان سنه ١٣٣٠

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 110x37-25x6 cm.

Alınlık: 23x5-16-32-38x9 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan yedi satırlık kitabesinin serlevha satırı dairesel bir kartuşla çevrelenmişken, diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir, yalnız tarihin yer aldığı son satırın çerçevesi ortası aşağıya doğru sivrilmiş yay biçiminde sonlandırılmıştır. Gövde, dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek alınlık kısmından ayrılmaktadır. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen alınlık merkezde palmet motifinden gelişen ve her iki tarafa simetrik olarak dağılan damarlı yaprak motiflerinden meydana gelmektedir. Yaprak motiflerinin bir kısmı alınlığın tepe noktasına doğru çelenk tarzında yükselmekte aşağıya doğru sarkan yapraklar ise gövde üst kenarlarına kadar ulaşmaktadır.

Mezar No. : 36

Fotoğraf No. : 36

Çizim No. : 36

Bulunduğu Yer : Mataracılar Aile Mezarlığı

Tarihi : H. 15 Şaban 1292/ M. 16 Eylül 1875

Kimliği : Zekiye Hanım (Mataracızâde Hacı Abdülhamid Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan ve dokuz satırdan oluşan kitabesi, yukarıdan ve aşağıdan basık kemer biçiminde sonlandırılmış bir alan içerisinde yer almaktadır. Tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	اه من الموت
Hamlini vaz' itmişken eyledi terk-i fenâ	حملنى وضع ايتمش كن ايلدى ترك فنا
Ve habîbin hurmetine mağfiret kıl yâ Rabbenâ	وحبيبىك حرمتنه مغفرت قيل ياربنا
Genç iken yek bıraktı evlâdını yâdigâr	كنج ايكن يك براقدى اولادىنى يادكار
Rahmetine müstağrak ide ol ganî bâr-ı Hüdâ	رحمته مستغرق ايده اول غنى بار خدا
Mataracızâde Hacı Abdülhamid	مطرجى زاده حاجى عبدالحميد
Efendi'nin halîlesi merhûme Zekiye	افندينىك حليله سى مرحومه ذكيه
Hanım'ın rûhiyçün el-Fâtiha	خانمىك روحىچون الفاتحه
Fî 15 Şaban sene 1292	فى ١٥ شعبان سنه ١٢٩٢

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 90x31-26x9 cm.
Boyun: 12x10x9 cm. **Çap:** 34 cm.
Tepelik: 18x5-20-12-24x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir.

Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan dokuz satırlık kitabesi yukarıdan ve aşağıdan basık kemer biçiminde sonlandırılmış bir alan içerisine yerleştirilmiştir. Bir gül demetini hatırlatır tarzda bitkisel tepelik, boyun kısmından başlayan ve ortada boğum yaparak yukarı doğru genişleyen dilimli yaprak motiflerinden ve merkezde üç adet gül motifinden oluşmaktadır. Tepelik kısmen tahrip olmuştur.

Mezar No. : 37

Fotoğraf No. : 37

Çizim No. : 37

Bulunduğu Yer : Mataracılar Aile Mezarlığı

Tarihi : R. Mayıs 1322/ M. Mayıs-Haziran 1906

Kimliği : Hanne Hanım (Zırhzâde Hacı Kemal Efendi'nin eşi, Mataracızâde Hacı Rauf Efendi'nin kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan ve on bir satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân	بنی قیل مغفرت ای رب یزدان
Bi-hakk-ı Arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân	بحق عرش اعظم نور قرآن
Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân	کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân	ایده لر روحمه بر فاتحه احسان
Zırhzâde Hacı Kemal Efendi'nin	زرخزاده حاجی کمال افندی
Zevcesi ve Mataracızâde	زوجه سی ومطراحی زاده
Hacı Rauf Efendi'nin	حاجی روف افندی
Kerîmesi Hanne Hanım'ın	کریمه سی حنه خانم
Rûhu için el-Fâtiha	روحی ایچون الفاتحه
Fî Mayıs sene 1322	فی مایس سنه ۱۳۲۲

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 138x41x8 cm.

Tepelik: 33x5-24-37-40x5 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin sokağa bakan yüzeyinde yer alan on bir satırlık kitabesi, kıvrık dal ve yaprak motifleri ile süslü, yukarıda dalgalı, aşağıda yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış bir bordür kuşağıyla çevrelenmiştir. Kitabenin serlevha ve tarih satırlarının kartuşu bordürün formuna göre şekil alırken, arada kalan diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bordürün silmesi ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Şahidenin boyun kısmı stilize edilmiş üzeri yivli bir vazo şeklinde tasarlanmıştır. Bir gül demetini hatırlatır tarzda tepelik bu vazo içerisinden gelişmektedir. Sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan yaprak motiflerin ortasında üç adet gül motifi bulunmaktadır. Vazonun içerisinden gövdenin üst kenarlarına doğru sarkan yapraklar ise s, c kıvrımlıdır.

Mezar No. : 38

Fotoğraf No. : 38

Çizim No. : 38

Bulunduğu Yer : Yağlıtaş Mahallesi Yağlıtaş Cami Hazinesi

Tarihi : H. 25 Muharrem 1290/ M. 20 Mart 1873

Kimliği : Ayşe Kadın (Kanburoğlu Hacı Mustafa'nın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan ve on iki satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقی
Kanburoğlu ya'ni Hacı Mustafa'nın zevcesi	قنبور اوغلی یعنی حاجی مصطفانک زوجه س
Terk-i iklîm-i fenâ idüb bekaya tutdu râh	ترك اقليم فنا ايدوب بقايه طوتدی راه
Pâk-dâmen Saliha Hatun kim olmuş onun	پاکدامن صالحه خاتون کیم اولمش آنک
Hâli hâatun-ı bihişt olduğuna zâhir güvâh	حالی خاتون بهشت اولدیغنه ظاهر کواه
Böyledir âdet-i bezm-i dehr gerşâh? ve gedâ	بویله در عادت بزم دهر کرشاه وکدا
Nevbet irdikde eccl câmin içer bî iştibâh	نوبت ایردکده اجل جامن ایجر بی اشتباه
Rahmet-i gufrân afv eylesün mazharânı	رحمة غفران عفوه ایلسون مظهرانی
Tâ sabah haşre dek nûr ide kabrin Allâh	تاصباح حشره دک پرنور ایده قبرین الله
İstemez tarihi Âgahi se penci etme ad	استمز تاریخی آگاهی سه پنچی ایتمه عد
Ayşe Kadın na'îmi etdi hakka câygâh	عایشه قادین نعیمی ایئدی حقا جایگاه
25 M sene 1290	۲۵ م سنه ۱۲۹۰

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 120x42-34x10 cm.

Alınlık: 25x37-43-42x8 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 130x31-26x8 cm.

İşleniş Tekniği : Yüksek kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan, baş ve ayak şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahideler, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin kenarları dalgalı biçimde yontulmuştur. Baş şahidenin mezara bakan yüzeyinde yer alan on iki satırlık kitabesi, kıvrık dal, yaprak ve çiçek motifleri ile süslü, yukarıda ve aşağıda dalgalı kemer biçiminde

sonlandırılmış bir kuşakla çevrelenerek alınlık kısmından ayrılmaktadır. Alınlık bitkisel motiflerle süslenmiştir. Merkezde bitki motifi şeklindeki stilize bir vazo içerisinden çıkan yüksek kabartma tekniğindeki akantus yaprakları sağa, sola, yukarıya ve aşağıya doğru kıvrım yaparak alınlığın her iki tarafına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Alınlığın tepesi kırık durumdadır.

Ayak Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin mezara bakan yüzüne stilize edilmiş meyveli bir hurma ağacı motifi işlenmiştir. Dal, yaprak ve hurma motiflerinden oluşan bu bitkisel süsleme, aşağıda yuvarlak kemer, yukarıda sivri kemer şeklinde sonlandırılmış bir alan içerisinde şahidenin alt kısmından başlayarak gövde boyunca yükselmektedir. Aşağıya doğru sarkan hurma salkımları gövde yüzüne simetrik olarak yerleştirilmiştir. Hurma salkımlarının uçlarından ince birer dal motifi kıvrılarak aşağıya doğru sarmaktadır. Şahidenin sağ, alt tarafına ayaklı ve kulplu bir bardak (maşrapa) motifi işlenmiştir.

Mezar No. : 39

Fotoğraf No. : 39

Çizim No. : 39

Bulunduğu Yer : Yeniköy Mahallesi Eyüboğlu Aile Mezarlığı

Tarihi : H. Rebiülahir 1239/ M. Aralık/ Ocak 1823-24

Kimliği : Hadice Kadın (Eyübzâde Hacı Mehmed'in kızı)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on üç satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	هو الحى الباقي
Lutfunla meskenim kıl yâ Hüdâ	لطفك له مسكنم قيل يا خدا
Bağ-ı cinân râzıyım her emrine yâ Rab	باغ جنان راضيم هر امرينه يارب
Eyledim teslîm-i cân almadım dünya murâdım	ايلدم تسليم جان المادم دنيا مرادين
Nâ murâd oldum bugün vere cennetde	نامراد اولدم بوكون وي ره جنتده
Muradım bana Hallâk-ı cihân ey	مراديم بكا خلاق جهان اى
Felek kaddın bükülsün nâ murâd	فلک قدین بوکولسون نامراد
İtdi beni ben murâda ermiş	ايتدی بنی بن مراده ايرمش
İken târumâr itdin beni	ايکن تارمار ايتدين بنی
Merhûm ve mağfûr Eyüb zâde	مرحوم ومغفور ايوب زاده
El-Hâc Mehmed'in kerîmesi merhûme	الحاج محمدک کریمه سی مرحومه
Hadice Kadın rûhuna el-Fâtîha	خديجه قادین روحنه الفاتحه
Fî R. sene 1239	فی ر سنه ۱۲۳۹

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 145x32-31-16x16 cm.

Boyun: 17x16x13 cm. **Çap:** 44-56 cm.

Başlık: 10x25x15 cm. **Çap:** 80 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma, yüksek kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on üç satırlık kitabesinin serlevha satırı yan kısımları

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

içe doğru kavis yapan yay biçimindeki bir kartuşla çevrelenmişken, tarihin yer aldığı son satır yarım yuvarlak biçimindeki küçük bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Serlevha satırını yukarıdan dizi halinde sıralanmış soyut yaprak motifleri çevrelemektedir.

Kalın, uzun ve silindirik bir boyun kısmı bulunan mezar taşı hotoz adı verilen, boynundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmında çapları giderek küçülen dilimlerin üst üste dizildiği hafif bombeli bir başlıkla sonlandırılmıştır. Boyun kısmında kolye ve gerdanlık gibi kadını simgeleyen takılara ve yukarı doğru yükselen bitkisel motiflere yer verilmiştir. Başlığın alt kısmını hareketlendiren bu motifler gül dalı şeklindedir. Merkezdeki gül motifi oldukça kabarık ve belirgin olarak yüksek kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Mezar No. : 40

Fotoğraf No. : 40

Çizim No. : 40

Bulunduğu Yer : Yeniköy Mahallesi Eyüboğlu Aile Mezarlığı

Tarihi : H. 15 Zilhicce 1292/ M. 12 Ocak 1876

Kimliği : Zehra Hanım (Eyübzâde Hacı Ali'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Bâki	هوالباقى
Çün ecel geldi ona olmaz amân	چون اجل كلى اكا اولمز امان
Cürmümü afv eyle yâ Rabbe'l-mennân	جرمى عفو ايله يارب المنان
Mağfiret kıl olmasın halim yaman	مغفرت قيل اولمسون حالم يمان
Mazhar-ı nûr-ı şefâat kıl her zaman	مظهر نورى شفاعت قيل هر زمان
Eyüb zâde Hacı Ali'nin halîlesi	ايوب زاده حاجى علينك خليله سى
Merhûme Zehra Hanım'ın rûhuna Fâtîha	مرحومه زهرا خانمك روحنه فاتحه
Fî 15 Zilhicce sene 1292	فى ١٥ ذى الحجه سنه ١٢٩٢

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 85x29-27x6 cm.

Tepelik: 20x5-14-28-30x6 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, sivri kemer şeklinde sonlandırılmış, alınlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesinin serlevha satırı dalgalı biçiminde sonlandırılmış bir kartuşla ile çevrelenmişken tarihin yer aldığı son satır, orta noktada aşağıya doğru sivriltilmiş ovale yakın bir kartuşla çevrelenmiştir. Arada kalan diğer satırlar ise sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer formundaki bir silme ile alınlık kısmından ayrılmaktadır. Bitkisel motiflerle hareketlendirilen alınlık merkezde büyük bir gül motifi ve bunun her iki tarafına simetrik olarak uygulanan kıvrımlı barok karakterli yaprak motiflerinden meydana

gelmektedir. Alınlığın tepe noktasında ve gövdenin üst köşelerinde ise yaprak motifleri ile kaynaşmış birer lale motifi yer almaktadır.

Mezar No. : 41

Fotoğraf No. : 41

Çizim No. : 41

Bulunduğu Yer : Yeniköy Mahallesi Eyüboğlu Aile Mezarlığı

Tarihi : H. 6 Recep 1316/ M. 20 Kasım 1898

R. Teşrînisânî 1314/ M. Kasım-Aralık 1898

Kimliği : Nefise Hanım(H.Hasan Ağa'nın kızı, Eyübzâde Mehmed Ağa'nın eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, celi sülûs hatla düz bir şekilde yazılmış ve kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	هو الحى الباقي
Eş-Şehîr Zırhzâde	الشهير زرخ زاده
El-Hâc Hasan Ağa'nın	الحاج حسن اغانك
Kerîmesi ve Eyyüb zâde el-Hâc	كريمه سى وابوب زاده الحاج
Mehmed Ağa'nın zevcesi	محمد اغانك زوجه سى
Nefise Hanım'ın rûhiyçün	نفيسه خانمك روحچون
Rızâen lillâh Fâtîha	رضاء لله فاتحه
Fî 6 Receb-i şerîf sene 1316 ve fî Teşrînisânî sene 1314	فى ٦ رجب شريف سنة ١٣١٦ وفى تشرين ثانى سنة ١٣١٤

Boyutları : **Baş Taşı:** **Gövde:** 103x37-34x8 cm.

Tepelik: 31x5-20-32-33x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Mevcut haliyle herhangi bir mezar yapısı üzerinde olmadığından orijinal mezar tipi belirlenemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, mezarlık duvarı üzerine yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, bitkisel bir tepeliğe ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan sekiz satırlık kitabesi, aşağıda yuvarlak ve yukarıda dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış dal ve yaprak motifleri ile süslü, bir bordür kuşağı ile çevrelenmiştir. Kitabenin serlevha ve tarih satırlarının kartuşu bu kuşağın formuna göre şekillenirken, arada kalan diğer satırlar düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı dalgalı kemer biçiminde sonlandırılmış bordürün silmesi ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir gül demetini hatırlatır tarzdaki tepelik kısmı, gövde üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında toplanarak yukarı doğru genişleyen, sağa sola ve aşağıya doğru kıvrım yapan barok karakterli yaprak motiflerinden ve bu yaprak motifleri üzerinde yer alan dört adet gül motifinden oluşmaktadır. Gövde üst kenarlarından kıvrılarak yükselen yapraklarla, tepeliğin kenarlarından sarkan yapraklar birleşmiştir.

Mezar No.	: 42
Fotoğraf No.	: 42
Çizim No.	: 42
Bulunduğu Yer	: Yeniköy Mahallesi Köseler Aile Kabristanlığı
Tarihi	: H. 11 Şevval 1311/ M. 17 Nisan 1894
Kimliği	: Sakine Hanım (Zırhzâde Yusuf Ağa'nın kızı, Müftü Hacı Hasan Efendi'nin eşi)

Kitabesi : Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan ve on üç satırdan oluşan kitabesi, tâlik hatla sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış kitabenin her satırı kartuş içerisine alınmıştır.

Ah mine'l-mevt	اه من الموت
Çün ecel geldi erişdi pâyıma	چون اجل كلدی ایرشدی پایما
Râzıyım el-hükmü lillâh bu imiş emr-i Hüdâ	راضیم الحكم لله بو ایمش امری خدا
Şâd ve hürrem olmadım âlemde emsâlim gibi	شاد وخرم اولمادم عالمده امثالم کبی
Olmasın bir kimesnenin hâl benim halim gibi	اولماسون بر کمسنه نک حال بنم حالم کبی
Hamlimi vaz' eyleyüb eyledim terk-i fenâ	حملمی وضع ایلیوب ایلدم ترک فنا
Yedi evlâdım emânet olsun yâ Rab sana	یدی اولادم امانت اولسون یارب سکا
Ol habîbin hürmetine mağfîret kıl Rabbenâ	اول حبیبک حرمتنه مغفرت قیل ربنا
Bağ-ı cennet içre olsun meskenim nûr-ı Hüdâ	باغ جنت ایچره اولسون مسکنم نور خدا
Zırhzâde Yusuf Ağa'nın kerîmesi	زرخزاده یوسف اغانک کریمه سی
Müftü Hacı Hasan Efendi'nin halîlesi Sakine	مفتی حاجی حسن افندیگ حلیله سی ساکنه
Hanım'ın rûhuna rızâen lillâh el-Fâtiha	خانمک روحنه رضاء الله الفاتحه
Fî 11 Şevval sene 1311	فی ۱۱ شوال سنه ۱۳۱۱

Boyutları : **Baş Taşı:** Gövde: 137x41-15x9 cm.

Tepelik: 53x5-21-35-40x8 cm.

İşleniş Tekniği : Kabartma

Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte dikdörtgen prizmal gövdeli şahide, doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Baş Şahide: Mermer malzemeli şahide, güneş motifi şeklinde bir tepeliğe ve düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş şahidenin ön yüzeyinde yer alan on üç satırlık kitabesinin serlevha ve tarih satırları eğrisel hatlarla tamamlanmış birer kartuşla çevrelenmişken arada kalan diğer satırlar sağdan sola doğru yükselen eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir.

Kitabe metninin tamamı yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış bir silme ile çevrelenerek tepelik kısmından ayrılmaktadır. Bir güneş motifini hatırlatır tarzdaki tepelik, tam merkezinde küçük bir yıldız çiçeği motifi ve onun etrafında şekillenen ışın halelerinden oluşmaktadır. Gövdenin üst kenarlarına simetrik olarak birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motiflerinden itibaren, yukarıya doğru yükselen akantus yaprağı tepeliğin kenarları ile birleştirilmiştir. Gövde üst kenarlarına yerleştirilen çiçek motiflerinden başlayarak serlevha satırına doğru yay çizer tarzda merkezde bir çiçek ve yaprak motifleri ile süslü gerdanlılığı hatırlatan, kadını simgeleyen bir süs ögesine yer verilmiştir. Bu süs ögesi ile gövdenin formunu belirleyen yuvarlak kemer şeklindeki silme arasında kalan boşluk ise yönü sağ tarafa doğru bakan ay yıldız motifi ve yukarıda simetrik olarak konumlandırılmış birer akantus yaprağı motifi ile hareketlendirilmiştir.

Turkish Studies

3. Değerlendirme

Rize Şehir Merkezi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Bezemeli Kadın Mezar Taşları başlıklı bu çalışmamızda şehir merkezinde bulunan 18 farklı alandan (mezarlık veya hazire) toplam 42 mezar örneği değerlendirilmiştir.⁴

İncelenen mezar yapıları 18. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan bir zaman dilimini kapsamaktadır. 18. yüzyıla ait 3 örnek,⁵ 19. yüzyıla ait 25 örnek⁶ ve 20. yüzyıla ait 13 örnek⁷ tespit edilmiştir. Sadece 1 örnek üzerinde kesin bir tarih tespiti yapılamamıştır. Ancak benzer örnekleri ile karşılaştırıldığında 19.yy sonu 20.yy. başına ait olabileceği düşünülmektedir.⁸ En erken örnek⁹ H. 1195/ M. 1780-81 tarihli olup, en geç örnek¹⁰ ise R. 5 Teşrinisani 1334/ M. 5 Kasım 1918 tarihlidir.

Bu çalışmada aynı yerde bulunan taşları birlikte değerlendirmek için taşın bulunduğu yer ismine göre alfabetik bir düzen tercih edilmiştir. Aynı yerde birden çok taşın bulunduğu durumlarda kronolojik bir sıralama yapılmıştır. Tüm taşların kronolojik sıralaması ise ayrıca yapılmıştır.¹¹

3. 1. Mezar ve Mezar Taşı Tipleri

Çalışmamıza konu olan 42 mezar örneğinin 24'ü şahideli toprak mezar tipinde,¹² 1'i şahideli çerçeveli mezar tipindedir.¹³ Geriye kalan 17 örnek ise herhangi bir mezar üzerinde olmadığından mezar tipi konusunda kesin bir bilgi verilememekle birlikte bu örneklerin çoğunun şahideli toprak mezar tipinde olabileceği düşünülmektedir.¹⁴

Mezar tipleri¹⁵ arasında şahideli toprak mezar en sık tercih edilmiş mezar tipidir. Rize'nin genelinde de en yoğun mezar tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mezar tipinde, bir mezar yapısı olmaksızın toprak üstüne baş ve ayak taşları dikilmiştir (Çal-İltar, 2011: 14). Bazı örneklerde sadece baş taşı bulunmaktadır. Çalışmamıza konu olan şahideli toprak mezarların sadece 4'ünde hem baş hem de ayak taşı mevcuttur. Çerçeveli mezarlarda genellikle üstlerine baş ve ayak taşlarının dikildiği mezarların kısa kenarını oluşturan tek parça taşlar, yanlarda uzun kenarları oluşturan birer taşla birleştirilir. İçi toprak olan bu dikdörtgen çerçeve, çok yüksek değildir (Çal-İltar, 2011: 14). Çalışmamızda 1 örneği bulunan çerçeveli mezar yapısının hem baş hem de ayak taşı mevcuttur.

⁴ Bağdatlı Mahallesi Taviloğlu Aile Kabristanlığı'nda 1, Çamlıbel Mahallesi Çamlıbel Cami Hazinesi'nde 1, Çamlıbel Mahallesi Çamlıbel Orta Cami Hazinesi'nde 1, Ekmekçiler Mahallesi Aşağı Cami Hazinesi'nde 2, Ekmekçiler Mahallesi Sevimli Aile Mezarlığı'nda 2, Engindere Mahallesi Engindere Merkez Cami Hazinesi'nde 1, Fener Mahallesi Fener Cami Hazinesi'nde 4, Halatçılar Mahallesi Halatçılar Cami Hazinesi'nde 1, İslampaşa Mah. İslampaşa (Kuşunlu) Cami Hazinesi'nde 1, Kale Mahallesi Kale Cami Hazinesi'nde 8, Pilavdağı Mahallesi Memişoğulları Mezarlığı'nda 2, Portakallık Mahallesi Cami Hazinesi'nde 3, Rize Müzesi'nde 2, Tophane Mahallesi Mahmudoğlu Aile Mezarlığı'nda 6, Tophane Mahallesi Mataracılar Aile Mezarlığı'nda 2, Yağlıtaş Mahallesi Yağlıtaş Cami Hazinesi'nde 1, Yeniköy Mahallesi Eyüboğlu Aile Mezarlığı'nda 3 ve Yeniköy Mahallesi Köşeler Aile Kabristanlığı'nda 1 adet olmak üzere 18 farklı alan ve 42 mezar.

⁵ Mezar No: 3, 15, 16.

⁶ Mezar No: 4, 5, 7, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 36, 38, 39, 40, 41, 42.

⁷ Mezar No: 1, 2, 6, 8, 12, 13, 22, 23, 27, 33, 34, 35, 37.

⁸ Mezar No: 24.

⁹ Mezar No: 3.

¹⁰ Mezar No: 1.

¹¹ Bkz. Tablo 2

¹² Mezar No: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 26, 38, 42.

¹³ Mezar No: 4.

¹⁴ Mezar No: 19, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41.

¹⁵ Mezar tipleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Aksel Tibet; Ekrem Işın; Dilek Yelkenci, "Steloe Turcicae VIII Yenikapı Mevlevihânesi Hazinesi", *Cimetieres Et Traditions Funeraires Dans Le Monde Islamique (İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri I)*, 1996, 246; Nevzat Çevik, *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, 17; Halit Çal; Gazanfer İltar, *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*, Giresun Valiliği Yayınları: 19, Ankara, 2011, 14-15.

Çalışmamıza konu olan kadın baş ve ayak taşları düşey dikdörtgen prizmal gövde formlarıyla genel olarak benzerdir. Ayrıntılarda; baş taşı olarak, başlıklı, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 5,¹⁶ bitkisel tepelikli, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 22,¹⁷ bitkisel tepelikli ve aşağıya doğru oval bir şekilde genişleyen düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 1,¹⁸ güneş motifi şeklinde tepelikli, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 4¹⁹ ve alınlıklı, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 10²⁰ örnek yer almaktadır. Ayak taşı olarak, bitkisel tepelikli ve aşağıya doğru oval bir şekilde genişleyen düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 1²¹ ve tepe noktası sivri kemer formu ile tamamlanmış alınlıksız, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli 4²² örnek yer almaktadır. Başlık, tepelik ve alınlık formlarındaki çeşitlilik dönem özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Erken ve Klasik Osmanlı dönemlerinde şahide biçimleri sınırları iken, batılılaşma döneminde çok farklı düzenlemeler yapılmıştır (Kılavuz, 2013: 90). Boyutları farklılık gösteren mezar taşlarının tamamında mermer malzeme kullanılmıştır.

3. 2. Mezar Taşlarında Başlıklar

Mezar taşlarının tipini belirleyen, onları tamamlayan, mezarda yatan kişi ile ilgili önemli bilgiler sunan başlık ve tepeliklerin²³ kaynağını Orta Asya'ya kadar indirmek mümkündür. Orta Asya Türk kültüründeki balbal ve ölenin heykelini dikme geleneği, Anadolu'da İslâm kültürüyle biraz değişikliğe uğrayarak başlıklı mezar taşlarıyla devam etmiştir. (Laqueur 1997: 4; Kara-Danışık, 2005: 476). Selçuklu ve Beylikler döneminde de görülen başlıklı mezar taşları, Osmanlı döneminde çeşitlenerek devam etmiştir. (Çal, 2000: 208; Kara-Danışık, 2005: 476) Erkek mezar taşı başlıklarında bu çeşitlilik yoğun olarak kendini gösterirken kadın mezar taşlarında daha sınırlıdır. Aslı kotaz olup ve kadınların kendi saçlarından veya yemeni ve saire ile yaptıkları bir baş süsü (Koçu, 1967: 131) olan ve hotoz olarak bilinen bu başlık türü, kadın mezar taşları üzerinde değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamıza konu olan kadın mezar taşları üzerinde de hotoz başlık örnekleri yer almaktadır.²⁴ Çeşitli süsleme öğeleriyle hareketlendirilmiş boyun kısımlarından itibaren yay biçiminde genişleyen bu hotoz örneklerinin tepe kısmı 2 örnekte düz bir biçimdeyken,²⁵ 3 örnekte hafif bombeli bir biçimdedir.²⁶ Başlığın kullanılmadığı kadın baş ve ayak taşlarının çoğu çeşitli tepelik örnekleri ile tamamlanmışken²⁷ bir kısmı da sivri kemer veya ters v biçiminde tamamlanmıştır.²⁸

¹⁶ Mezar No: 15, 16, 17, 19, 39.

¹⁷ Mezar No: 1, 2, 4, 8, 10, 12, 13, 14, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 36, 37, 41.

¹⁸ Mezar No: 5.

¹⁹ Mezar No: 9, 11, 30, 42.

²⁰ Mezar No: 3, 6, 7, 18, 21, 26, 33, 35, 38, 40.

²¹ Mezar No: 5.

²² Mezar No: 4, 5, 7, 38.

²³ Mezar taşı başlıkları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: İzzet Kumbaracılar, Serpuşlar, Turing Yayınları, İstanbul, 1978; Halit Çal, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar" *Tarihi ve Kültür Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu: 28-30 Mayıs 1999-* İstanbul: Tebliğler, İstanbul 2000; H. Necdet İşli, *Osmanlı Serpuşları*, Avrupa Kültür Başkenti Yayınları, İstanbul, 2009; H. Kamil Biçici, "Osmanlı Dönemi Ortakent Başlıklı Mezar Taşları" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1063-1105, ANKARA-TURKEY

²⁴ Mezar No: 15, 16, 17, 19, 39.

²⁵ Mezar No: 15, 16.

²⁶ Mezar No: 17, 19, 39.

²⁷ Mezar No: 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 37, 41, 42.

²⁸ Mezar No: 3, 6, 7, 18, 21, 26, 33, 35, 38, 40.

3. 3. Mezar Taşlarında Yazılar

Bu araştırmada yer alan mezarların hepsinin baş taşları üzerinde kitabe yer almaktadır. Kitabelerin 33'ü tâlik hatla,²⁹ 7'si sülüs hatla³⁰ ve 2'si celi sülüs hatla³¹ yazılmıştır. Yazı çeşitlerinin yüzyıllara göre dağılışı, tâlik yazı, 19.yy.da 21³² ve 20.yy.da 11³³ örnek üzerinde,³⁴ sülüs yazı 18.yy.da 3,³⁵ 19.yy.da 3³⁶ ve 20.yy.da 1³⁷ örnek üzerinde ve celi sülüs yazı 19.yy.da 1³⁸ ve 20.yy.da 1³⁹ örnek üzerinde görülmektedir. Kitabe satırları, basit silmelerden oluşan düz⁴⁰ veya eğimli⁴¹ dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Yazılar, mermer malzeme üzerine kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Mezar taşı kitabelerinin içeriği genel itibari ile serlevha (Başlangıç ifadesi), durum ve sebep bildirme, Allah'tan istek (Allah'a dua), insanlardan istek, sülale isimleri, dua ifadeleri (Allah'tan rahmet isteme) ünvanlar ve meslekler, akrabalık bağları, isimler (kadın ve erkek isimleri), Fatiha isteği ve tarih şeklindeki sıralamaya uygundur. Osmanlı Türkçesinin hâkim olduğu metinlerde yer yer Arapça ve Farsça ifadeler de kullanılmıştır. Genellikle şiirsel bir dilin kullanıldığı kitabe metinlerinin ikisinde şair ismi geçmektedir.⁴²

Başlangıç ifadesi olarak Allah'ın isimlerinin geçtiği, O, (Allah) sonsuzdur, ölümsüzdür anlamındaki *Hüve'l-Bâki* 17 örnekte,⁴³ O diri ve sonsuzdur anlamındaki *Hüve'l-Hayyü'l-Bâki*, ifadesi 8 örnekte,⁴⁴ O, sonsuzdur anlamındaki *El-Bâki*, ifadesi 1 örnekte⁴⁵ yer alırken serzeniş ifadesi olarak sıkça kullanılan Ah ölümdendir anlamındaki *Ah mine'l-mevt* ifadesi 15 örnekte⁴⁶ yer almaktadır. Ayrıca 1 örnekte⁴⁷ Ankebût Suresi'nin 57. Ayeti Kerimesi *Küllü nefsin zâikatü'l-mevt* (Her canlı ölümü tadacaktır) ifadesi yer almaktadır.

Kişinin ölmeden önceki durumu veya ölüm sebebinin şiir diliyle ifade edildiği (Çal-İltar, 2011: 55) durum ve sebep bildirme ifadeleri çalışmamıza konu olan kitabeler üzerinde şu sözlerle dile getirilmiştir:

*Bizden size yârân selam olsun

İrci'î fermanı rehberidir cümlemin

Ahret hakkı cümleye helal olsun

Bu mihnethâne-i fânî-i âlemden

²⁹ Mezar No: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 37, 38, 40, 42.

³⁰ Mezar No: 3, 15, 16, 17, 18, 35, 39.

³¹ Mezar No: 33, 41.

³² Mezar No: 4, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 36, 38, 40, 42.

³³ Mezar No: 1, 2, 7, 8, 12, 13, 22, 23, 27, 34, 37.

³⁴ Mezar No: 24 tâlik hatla yazılmıştır fakat tarihi belirlenemediğinden, bu grupta herhangi bir yüzyıl içerisine dâhil edilememiştir.

³⁵ Mezar No: 3, 15, 16.

³⁶ Mezar No: 17, 18, 39.

³⁷ Mezar No: 35.

³⁸ Mezar No: 41.

³⁹ Mezar No: 33.

⁴⁰ Mezar No: 1, 3, 5, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 32, 33, 34, 35, 41

⁴¹ Mezar No: 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 37, 38, 39, 40, 42.

⁴² Mezar No: 20, 38.

⁴³ Mezar No: 1, 10, 12, 14, 15, 18, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 31, 37, 38, 40.

⁴⁴ Mezar No: 3, 16, 19, 20, 24, 26, 39, 41.

⁴⁵ Mezar No: 17.

⁴⁶ Mezar No: 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 30, 33, 34, 35, 36, 42.

⁴⁷ Mezar No: 32. (Bu ifade 27 nolu örnekte ikinci satırda yer almaktadır.)

Artık çekdim elimi elveda olsun⁴⁸

* Azrâil gelüb göçdi sineme virmedi amân

Dar-ı dünyada murad almadan cinâne oldum revân⁴⁹

*Haml vaz'ında iken mevt irişüb oldu şehîd

Sihhat-i câm-ı ecelden buldu ukbada merâm⁵⁰

* Dirîgâ geçdi ömrüm hasretâ ah u figan olsun

Hüdânın hükmüne razı olub canım feda olsun

Vaz'-ı hamlim sebep oldu mevtime ol lem yezel

Çare ne ömrüm tükenmiş azizim rûhum revan olsun

El-Çeküb bu fenadan azm-i ukba eyledim şimdi

Şehidane mezarım başına bu bir nişan olsun⁵¹

*Bu cihan bağına geldim bir mürüvvet görmedim

Derdime derman aradım bir ilacın bulmadım

Ah ile zâr kılarak tazeliğime doymadım

Fırkata takdîr bu imiş ta ezelden bilmedim⁵²

*Ben ol bağ-ı cihânın goncasıydım

Pederle vâlidemin eğlencesiydim

Çiçek geldi ayırdı vâlidemden

Bir evin nazlı bir fidancesiydim

On iki gün içinde vefât eden⁵³

*Nâ murâd gitdi cihandan nevcivan

Doymadı gençliğine ol nihâl⁵⁴

*Çıkdım dağlar başına sahraya hacet kalmadı

Bir onulmaz derde düşdüm cerraha hacet kalmadı

İşdim ecel şerbetin Lokman'a hacet kalmadı⁵⁵

*Hakkın emriyle bu sahrayı kıldım ben mekân

Ayân ola bana cennetde huri gılman⁵⁶

⁴⁸ Mezar No: 1.

⁴⁹ Mezar No: 2.

⁵⁰ Mezar No: 3.

⁵¹ Mezar No: 13.

⁵² Mezar No: 4.

⁵³ Mezar No: 5.

⁵⁴ Mezar No: 6.

⁵⁵ Mezar No: 7.

⁵⁶ Mezar No: 8.

*Ah ile zâr kılarak tazeliğime (gençliğime) doymadım
 Çün ecel peymanesi dolmuş muradım (murâd) almadım
 Hasretâ fânî cihânda tûl ömür sürmedim
 Fırkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim⁵⁷
 * Aşkınla candan geçüb cananı bulmaktır merâm
 Mâsivâyı terk edüb ukbâya eyledi kıyâm
 İrci'î emr-i hitâbı can irdikde hemân
 Perde-i sırdan dolaşub aldı kâm⁵⁸
 *Uçdum kafes-i cism ve hayatımdan efendim
 Bir gül gonca iken ruhsârıma gitdim
 Pek körpe kuzu olduğuma bakmadı devran
 Yar olmadı gitdi bana ah ömür ü pesendim⁵⁹
 *El çeküb bi'l-cümleden itdim bekaya rihleti
 Terk idüb geriye bıraktım mal mülkü devleti⁶⁰
 *Cihâna doymadım cânım
 Ecel aldı gerîbânım
 Ve bâz hamîne? dūş oldum
 Böyle emr itdi sübhânım⁶¹
 *Doymayub gençliğine çünkü öldü
 Nâmurâd rahmete müstağrak idüb
 Onu hazret-i Rabbü'l-ibâd⁶²
 *Genç iken gitdi (...silik) böyle ... halîm⁶³
 *Emr-i Bâri böyle imiş gençliğime doymadım
 Hamlini vaz' eyler iken ecel buldu nâzik tenim
 ...dünya murâdın nâmurâd oldum bugün⁶⁴
 *Ah yazık oldu bana gençliğime doymadım
 Çaresiz bir derde düşdüm bir ilacın bulmadım
 Yakdı yandırdı vücudum şehrini kahr-ı elem

⁵⁷ Mezar No: 9, 17.

⁵⁸ Mezar No: 10.

⁵⁹ Mezar No: 11.

⁶⁰ Mezar No: 14.

⁶¹ Mezar No: 15.

⁶² Mezar No: 16.

⁶³ Mezar No: 18.

⁶⁴ Mezar No: 19.

Gül gibi soldum cihanda ne olduğum bilmedim⁶⁵

*Düşürdü hâke beni ömrümün bahârında

Perişan itdi ecel gülşen-i şebâbeti

Hayâtı şimdi anladım ki gaflet imiş

Ölünce Hüdâ açdı dîde-i basîreti⁶⁶

* Çün ecel geldi ona olmaz amân⁶⁷

* Gûşuna erdi nidâ-yı irci'î emri bugün

Rûzgâr-ı tîre kıldı gün be-gün ikbâlini

Hâke saldı âkıbet bî-rahm çerh ve ejgûn?

Derdbend ve hasta ve bîçâre ve âciz idi

Unfuvân ve gençliğinde olmadı adn masûn⁶⁸

*Çün ecel (geldi) erişdi pâyıma

Râzıyım el-hüküm lillâh böyledir (bu imiş) emr-i Hüdâ

Şâd ve hürrem olmadım âlemde emsâlim gibi

Olmasın bir kimesnenin hâl benim halim gibi⁶⁹

*Emr-i Hakla dürlü emrâz geldi benim tenime

Bulmadı sıhhat vücudum sebeb oldu mevtime

El çekip bi'l-cümle halkdan eyledim terk-i fenâ

İki evlâdım emânet eyledim yâ Rab sana⁷⁰

*Hamlini vaz' itmişken eyledi terk-i fenâ

Ve habîbin hurmetine mağfiret kıl yâ Rabbenâ

Genç iken yek bıraktı evlâdını yâdigâr⁷¹

*Terk-i iklîm-i fenâ idüb bekaya tutdu râh

Pâk-dâmen Saliha Hatun kim olmuş onun

Hâli hâtun-ı bihişt olduğuna zâhir güvâh

Böyledir âdet-i bezm-i dehr gerşâh? ve gedâ

Nevbet irdikde ecel câmin içre bî iştibâh⁷²

*Felek kaddin bükülsün nâ murâd

⁶⁵ Mezar No: 22.

⁶⁶ Mezar No: 24.

⁶⁷ Mezar No: 25, 40.

⁶⁸ Mezar No: 30.

⁶⁹ Mezar No: 32, 42.

⁷⁰ Mezar No: 32.

⁷¹ Mezar No: 36.

⁷² Mezar No: 38.

İtdi beni ben murâda ermiş

İken târumâr itdin beni⁷³

*Hamlimi vaz‘ eyleyüb eyledim terk-i fenâ⁷⁴

Kişinin Allah tarafından affedilmesi, cennetine kabul edilmesi için çeşitli dua ifadeleri ve çeşitli istek dizeleri (Çal-İltar, 2011: 58) çalışmamıza konu olan kitabeler üzerinde şu sözlerle dile getirilmiştir:

*Cennet-i Adn bana âşiyân olsun

Vâsıl oldum çün ol hallâkıma⁷⁵

*Vâlideme sabırlar vere ol Rahîm-i Rahmân⁷⁶

*Hak garîk-i bahr-ı rahmet eyle rûhunu şad eyle

Kabrini pür nur eyle Mevlâ ilâ yevmi'l-kıyâm⁷⁷

*Razıyım emrine yâ Rabbi eyledim teslim-i can

Vire cennetde muradım bana Hallak-ı cihân⁷⁸

*Var ise cürm-i günâhı afv et İlâhî el-amân

Hanedân-ı ehl-i beytin aşkına budur ricâm⁷⁹

*Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-hakk-ı Arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân⁸⁰

*Dilerim kabrini pürnûr eyleye Rabbü'l-kerîm⁸¹

*(...kırık) meskenim kıl bağ-ı cennet yâ Kerîm

Cürmünü afv et İlâhî cümlesin sensin Rahîm⁸²

*Göçdi kılub terk-i cihan ol salihâ huld-i âşiyân

Hak rûhunu mesrûr ide kabrin onun pür nûr ide

Her dem celîs cevri ede yâr ve enîs kudsiyân

Geldi bu daru'l-muhnite gitdi Cenâb-ı izzete

Rûhun bihâr-ı rahmete gark ide Rabbi müsteân

İtsün onu Rabb-i muîn ukbâda zehrâya karîn

Olsun şefîi yevm-i din Peygamber-i âhir zaman

⁷³ Mezar No: 39.

⁷⁴ Mezar No: 42.

⁷⁵ Mezar No: 1.

⁷⁶ Mezar No: 2.

⁷⁷ Mezar No: 3.

⁷⁸ Mezar No: 8.

⁷⁹ Mezar No: 10.

⁸⁰ Mezar No: 12, 23, 26, 31, 37.

⁸¹ Mezar No: 18.

⁸² Mezar No: 19.

Cay ve mekan-ı Fatma Hanım ola cennet heman⁸³

* Göçdi cihandan Cemile Hatun itdi irtihâl

Kasr-ı firdevs ona ya Rab menzil ve me'vâ ola

Dâr-ı ukbâda makamı cennet-i a'lâ ola

Kabrine her şeb semadan nûr ine rahmet ine

Haşre dek rûhuna onun rahmet-i Mevla ola⁸⁴

*Ümîdim kesmezim ondan afv ve gaffârdır

Onun inâyeti te'min eder saâdetimi⁸⁵

*Cürmünü afveyle yâ Rabbe'l-Mennân

Mağfîret kıl olmasın hali yaman

Mazhar-ı nûr-ı şefaât kıl her zaman⁸⁶

*Dilerim bakmaya Rabbim yüzümün karasına

Merhem-i şefkat ura ma'siyetimin yarasına

Kereminden ne kadar mücrim isem kesmem ümid

Var iken kân şefaât afvımın çâresine⁸⁷

*Ol habîbin hürmetine mağfîret kıl Rabbenâ

Bağ-ı cennet içre olsun meskenim nûr-ı Hüdâ⁸⁸

*Hâk-i kabrim haşra dek mevlâ serâpâ nur ide

Gark-ı rahmet ide rûhum enîsim hûr ide

Var ümidim hâlik ve ma'bûdum ol perverdekâr

Eyleyüb eltâfına mazharını mağfûr ide

Meskenim dârülbekada eyleyüb gülzâr-ı adn

Ruhumu şâdân ve handân eyleyüb mesrûr ide⁸⁹

*Rahmetine müstağrak ide ol ganî bâr-ı Hüdâ⁹⁰

*Rahmet-i gufrân afv eylesün mazharânı

Tâ sabah haşre dek nûr ide kabrin Allâh⁹¹

*Lutfunla meskenim kıl yâ Hüdâ

⁸³ Mezar No: 20.

⁸⁴ Mezar No: 21.

⁸⁵ Mezar No: 24.

⁸⁶ Mezar No: 25.

⁸⁷ Mezar No: 29.

⁸⁸ Mezar No: 32.

⁸⁹ Mezar No: 34.

⁹⁰ Mezar No: 36.

⁹¹ Mezar No: 38.

Bağ-ı cinân râzıyım her emrine yâ Rab
 Eyledim teslîm-i cân almadım dünya murâdım
 Nâ murâd oldum bugün vere cennetde
 Muradım bana Hallâk-ı cihân ey⁹²
 *Cürmümü afv eyle yâ Rabbe'l-mennân
 Mağfîret kıl olmasın halim yaman
 Mazhar-ı nûr-ı şefâat kıl her zaman⁹³
 *Yedi evlâdım emânet olsun yâ Rab sana
 Ol habîbin hürmetine mağfîret kıl Rabbenâ
 Bağ-ı cennet içre olsun meskenim nûr-ı Hüdâ⁹⁴

Ölen kişinin insanlardan istekleri şiirsel bir dille anlatılmıştır. Aslında asıl istek bir Fatiha-ı Şerif okunmasıdır. Değişik türdeki Fatiha istekleri ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Şiirsel bir dille anlatılan insanlardan istek ifadeleri, çalışmamıza konu olan kitabeler üzerinde şu sözlerle dile getirilmiştir:

*Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân
 İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsan (İde bir Fâtiha rûhuma ihsân)⁹⁵
 *Kim gelüb kabrim ziyaret eyleyen ihvânımız
 Okusunlar rûhum içün Kulhuvalâh âyeti⁹⁶
 *Hem anam çeke ta kıyamet hasretim⁹⁷
 *Ey bilen hâl-i hayâtımdaki tarâvetimi
 Nazar-ı ibrete al şimdiki bu hâletimi
 Beni yâd ederek ağlamayın ey yârân
 Fakat ricâ ederim kesmeyin ziyâretimi
 Hulûs-ı kalb ile bir Fatiha idin ihsan⁹⁸
 * Kimse kâmin almadı bu dehr-i bî-bünyâddan
 Zevkine değmez hemîşe mihnet dünya-yı dîn
 Gel oku bir Fâtiha nevbet gelir bir gün sana
 Sen misafîrsin bu mesken bir binâ-yı bî-sütun⁹⁹

⁹² Mezar No: 39.

⁹³ Mezar No: 40.

⁹⁴ Mezar No: 42.

⁹⁵ Mezar No: 12, 23, 26, 31, 37.

⁹⁶ Mezar No: 14.

⁹⁷ Mezar No: 19.

⁹⁸ Mezar No: 24.

⁹⁹ Mezar No: 30.

Çalışmamıza konu olan kitabeler üzerinde Tavilzâde, Şahinoğlu, Gedikoğlu, Halil oğlu (Halilzâde), Uzunabdioğlu, Vanlıoğlu, Manilelioğlu (Manileli), Telcizâde, Yanbeyzâde, İmâmoğlu, Çavuşzâde, Hacıabdullahzâde, Hacıbilalzâde, Memişzâde, Nencizâde (?), Efendizâde, Gülabzâde, Lazzâde, Hacımahmudzâde, Mataracızâde, Zırhzâde, Kanburoğlu, Eyübzâde olmak üzere 23 farklı sülale ismi yer almaktadır.

Çalışmamıza konu olan mezar taşları üzerindeki dua ifadeleri Merhûme,¹⁰⁰ Merhûme ve mağfûre¹⁰¹ ve merhûme ve mağfûrun lehâ¹⁰² şeklindedir. Kitabelerde geçen diğer dua ifadeleri erkeklere özgü olduğu için burada değerlendirilmemiştir.

Çalışmamıza konu olan mezar taşları üzerinde Hanım,¹⁰³ Kadın¹⁰⁴ ve Hatun¹⁰⁵ olmak üzere 3 farklı ünvan-lakap tespit edilmiştir.

Akrabalık bağlarını belirten ibareler, kadın ve erkeğe göre değişiklik göstermektedir. Çalışmamıza konu olan kadın mezar taşları üzerinde kullanılan akrabalık ifadeleri refikası,¹⁰⁶ binti,¹⁰⁷ kerîmesi,¹⁰⁸ yeğeni,¹⁰⁹ zevcesi,¹¹⁰ halilesi¹¹¹ ve vâlidesi¹¹² şeklindedir.

Kitabelerde yer alan, mezar sahiplerine ait kadın isimleri Hamide,¹¹³ Dürdane,¹¹⁴ Nûrullah,¹¹⁵ Asiye,¹¹⁶ Ayşe,¹¹⁷ Gül,¹¹⁸ Şuşu,¹¹⁹ Zeze,¹²⁰ (Haciye) Necibe,¹²¹ Fatma,¹²² Nokta,¹²³ Nazife,¹²⁴ Rukiye,¹²⁵ Cemile,¹²⁶ Zeyneb,¹²⁷ Nefise,¹²⁸ Tuhfe,¹²⁹ Gülizar,¹³⁰ Havva,¹³¹ Hafize,¹³² Zekiye,¹³³

¹⁰⁰ Mezar No: 3, 6, 14, 16, 19, 31, 39, 40.

¹⁰¹ Mezar No: 15, 27.

¹⁰² Mezar No: 18.

¹⁰³ Mezar No: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 42.

¹⁰⁴ Mezar No: 3, 8, 15, 16, 38, 39.

¹⁰⁵ Mezar No: 10, 27, 31.

¹⁰⁶ Mezar No: 1.

¹⁰⁷ Mezar No: 1, 10.

¹⁰⁸ Mezar No: 2, 3, 5, 6, 8, 11, 16, 17, 18, 19, 21, 30, 32, 33, 37, 39, 41, 42.

¹⁰⁹ Mezar No: 4.

¹¹⁰ Mezar No: 7, 8, 14, 20, 21, 26, 27, 28, 29, 31, 35, 37, 38, 41.

¹¹¹ Mezar No: 9, 10, 13, 22, 32, 33, 34, 36, 40, 42.

¹¹² Mezar No: 11, 23, 25, 26.

¹¹³ Mezar No: 1, 13, 16.

¹¹⁴ Mezar No: 2.

¹¹⁵ Mezar No: 3, 15.

¹¹⁶ Mezar No: 4.

¹¹⁷ Mezar No: 5, 38.

¹¹⁸ Mezar No: 6.

¹¹⁹ Mezar No: 7, 14, 25.

¹²⁰ Mezar No: 8.

¹²¹ Mezar No: 9, 27.

¹²² Mezar No: 10, 17, 19, 20, 29, 32.

¹²³ Mezar No: 11.

¹²⁴ Mezar No: 12.

¹²⁵ Mezar No: 18, 30.

¹²⁶ Mezar No: 21, 23.

¹²⁷ Mezar No: 22, 31.

¹²⁸ Mezar No: 26, 41.

¹²⁹ Mezar No: 28.

¹³⁰ Mezar No: 33.

¹³¹ Mezar No: 34.

¹³² Mezar No: 35.

¹³³ Mezar No: 36.

Hanne,¹³⁴ Hadice,¹³⁵ Zehra¹³⁶ ve Sakine¹³⁷ dir. Bu isimler dışında kitabelerde geçen diğer isimler merhumelerin erkek akrabalarının (baba, eş, oğul) isimleridir.

Genellikle son satırlarda yer alan Fatiha istekleri çok çeşitli ibarelerle karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma için seçilen mezar taşı kitabeleri üstünde yer alan Fatiha istekleri, Rûhuna Fâtiha,¹³⁸ Rûhuna lillâhi'l-Fâtiha,¹³⁹ Rûhiyçün lillâhi'l-Fâtiha,¹⁴⁰ Rûhiyçün el-Fâtiha, (Rûhu için el-Fâtiha)¹⁴¹ Rûhuna el-Fâtiha,¹⁴² rûhiyçün Fâtiha,¹⁴³ rûhiyçün Rızâen lillâh el-Fâtiha,¹⁴⁴ Rûh-i şerîfelerine Rızâen lillâhi Fâtiha,¹⁴⁵ Rûhuna rızâen lillâhi Fâtiha,¹⁴⁶ Rûhuna lillâhi teâlâ el-Fâtiha,¹⁴⁷ rûhuna Rızâen lillâhi teâlâ Fâtiha,¹⁴⁸ ruhuna rızâen lillâh el-Fâtiha,¹⁴⁹ rûhuna,¹⁵⁰ rûhiyçün Rızâen lillâh Fâtiha¹⁵¹ ve rûhuna rızâen lillâh el-Fâtiha¹⁵² şeklindedir.

Mezar taşı kitabeleri üzerinde genellikle son satırda yer alan tarih ibareleri taşın dönemini belirlemek açısından oldukça önem arz etmektedir. Çalışmamızda yer alan mezar taşları üzerinde de tamamı son satırda yer alan tarihler hicri ve rumi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵³ Sadece yıl olarak belirtilen 13 örnek hicri,¹⁵⁴ 1 örnekte ise rumi¹⁵⁵ tarih şeklindedir. Hicri ay ve yılın birlikte kullanıldığını gösteren 4 örnek,¹⁵⁶ rumi ay ve yılın birlikte kullanıldığı yine 4 örnek¹⁵⁷ yer almaktadır. Gün, ay ve yılın hicri tarih olarak verildiği 17 örnek,¹⁵⁸ gün, ay ve yılın rumi tarih olarak verildiği 7 örnek¹⁵⁹ tespit edilmiştir. Ayın ilk günü anlamına gelen Gurre ifadesinin ay ve yılla birlikte geçtiği bir örnek yer almaktadır.¹⁶⁰ Kitabeler de gün adının açıkça verildiği örnekler de tespit edilmiştir.¹⁶¹

Bazı örneklerde hicri ve rumi tarih birlikte verilmiştir. Hem rumi, hem de hicri tarihin birlikte verildiği 5 örnek¹⁶² tespit edilmiştir.

Mezar taşları üzerinde ay isimleri Muharrem: م, Safer: ص, Rebiül-evvel: را, Rebiül-ahir: ر, Cemaziyel-evvel: جا, Cemaziyel-ahir: ج, Recep: ب, Şaban: ش, Ramazan: ن, Şevval: ل, Zilkade: ذا,

¹³⁴ Mezar No: 37.

¹³⁵ Mezar No: 39.

¹³⁶ Mezar No: 40.

¹³⁷ Mezar No: 42.

¹³⁸ Mezar No: 1, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 13, 17, 19, 21, 25, 30, 40.

¹³⁹ Mezar No: 2.

¹⁴⁰ Mezar No: 6, 29.

¹⁴¹ Mezar No: 8, 14, 18, 36, 37.

¹⁴² Mezar No: 12, 16, 39.

¹⁴³ Mezar No: 15, 22, 33.

¹⁴⁴ Mezar No: 23.

¹⁴⁵ Mezar No: 26.

¹⁴⁶ Mezar No: 27, 35.

¹⁴⁷ Mezar No: 28.

¹⁴⁸ Mezar No: 31.

¹⁴⁹ Mezar No: 32.

¹⁵⁰ Mezar No: 34.

¹⁵¹ Mezar No: 41.

¹⁵² Mezar No: 42.

¹⁵³ Bkz. Tablo 1

¹⁵⁴ Mezar No: 2, 3, 4, 7, 9, 11, 14, 15, 17, 18, 19, 25, 28.

¹⁵⁵ Mezar No: 12.

¹⁵⁶ Mezar No: 6, 16, 20, 39.

¹⁵⁷ Mezar No: 8, 33, 37, 41.

¹⁵⁸ Mezar No: 5, 10, 21, 23, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 42.

¹⁵⁹ Mezar No: 1, 13, 22, 29, 32, 34, 35.

¹⁶⁰ Mezar No: 16.

¹⁶¹ Mezar No: 5, 23.

¹⁶² Mezar No: 32, 33, 34, 35, 41.

Zilhicce: ١٢ şeklindeki kısaltmalarla verilebilir. İncelediğimiz mezar taşları üzerinde bu türden kısaltmalarla karşılaşılmıştır.¹⁶³

Mezar taşı kitabelerinde tarihler genellikle ölüm tarihini vermektedir. Daha sınırlı olmakla birlikte doğum ve ölüm tarihinin birlikte verildiği örnekler de vardır. Çalışmamızda yer alan kadın mezar taşlarında Târih-i vilâdeti ve vefâtı, tevellüdü ve vefâtı şeklindeki ibarelerle hem doğum hem ölüm tarihinin birlikte verildiği 2 örnek mevcuttur.¹⁶⁴

Bazı mezar taşlarında kişinin öldüğü yaş da belirtilmiştir.¹⁶⁵ Bunlardan dördünde sinni (yaşı) ifadesi yer almaktadır.¹⁶⁶

3. 4. Mezar Taşlarında Tezyinat

Mezar taşları üzerinde tezyinatı oluşturan yazı, bitkisel, nesneli, geometrik, mimari ve figürlü bezemenin her birini görmek mümkündür. İncelemiş olduğumuz kadın mezar taşları yukarıda bahsi geçen kitabe metinleri ve yazı karakterleri yanında özellikle de bezemeleriyle dikkate değerdir. Çalışmamıza konu olan kadın mezar taşları üzerinde, ağırlıklı olarak bitkisel, geometrik ve nesneli motifler yer almakta ve bunlar yapılmış oldukları dönemlerin sanat anlayışını, sosyal ve kültürel etkileşimleri ve benzeri unsurları yansıtmaları açısından önem taşımaktadır.

Süslemeler genel olarak baş taşının üst bölümünde, üçgen (ters v), kemerli, düz ya da dalgalı olan alınlık veya taç (tepelik) kısmında ve ayak taşının ayna ya da pano olarak da adlandırılan yüzeyinde ve kitabe etrafını çeviren kenar suyu veya bordürlerin içinde yoğunlaşmıştır (Akar, 1974: 15).

Bu çalışmadaki bitkisel motifler arasında yer alan çiçeklerden biri laledir. Lale, Osmanlı sanatına en erken giren çiçeklerdendir. Lalenin sevilen biçim ve tercih edilen tiplerinin zaman içindeki değişimi sanattaki tasvirlerde izlenebilmektedir. 16. yüzyılda yuvarlağa yakın formlar, gittikçe uzayarak 18. yüzyılda aşırı uzun kadehler çizilmeye başlanmıştır ve Yıldız Demiriz'e göre 19. yüzyılda rokoko üslup ile birlikte yerini güle bırakarak kaybolmuştur. 16. yüzyılda başlayan natüralist akımla birlikte başta çini olmak üzere çeşitli sanat dallarında, tekniğin gerektirdiği şekilde stilize edilmiş laleler ortaya çıkmıştır (Demiriz, 1986: 355). Lâlenin asıl hayat bulduğu dönem, 18. yüzyılın başlarına adını verdiği Lâle Devri (1718-1730) olmuştur (A.Ersoy, 2004: 247). Lale motifi doğal ve estetik özellikleri bir yana, İslami yorumlanışlarıyla da kutsal sayılmıştır. Lalenin Arapça harflerle yazılışı Allah'a benzemekte ebced değeri de Lafz-ı Celal'e denk düşmektedir (Bakırcı, 2005,105). 1 Elif, 2 lâm, 1 he. Elif harfinin ebced değeri 1; lâm harfinin 30; he harfinin ise 5'tir. Buna göre, Lâle ile Allah kelimelerinin ebced hesabıyla sayı değeri 66 eder. Bu sebepten, İslam tasavvufunda, lâlenin, Allah'ı ve onun birliğini ve güzelliğini simgelediği düşünülmüştür. Lâle, Arap harfleri ile yazıldığında tersten okunursa ortaya Hilâl yani Ay kelimesi çıkar (E. Ersoy, 2010: 3). Bu da Osmanlı Devletinin alametidir. Bunun için lale motifi cami, çeşme ve mezar taşlarında çokça kullanıldığından "Sanat Tarihimizde" önemli yere sahiptir.

Lale motifinin bulunduğu mezar taşlarının sayısı çoğunluktadır. İstanbul Cafer Paşa Türbesi'ndekiler 16.-17. yüzyılın en güzel örnekleridir (Çal-İltar, 2011: 49). Adana (Özkan, 2007: 135), Alanya (Diri, 2006: 141), Amasya (Aydoğdu, 1997: 245), Antalya (Eren, 1982:115-133), Çankırı (Diri, 2006: 61), Edirne (Arslan, 2006: 453), Göynük (Çal, 2007: 307-395), Kastamonu (Çal-Ataoğuz, 2008: 35-36), Samsun (Nefes, 2002: 194), Trabzon (Yer, 2004: 193) mezar taşlarındakiler genellikle 19. ve 20. yüzyıl başına ait örneklerdir (Çal-İltar, 2011: 400). Erzurum'da

¹⁶³ Mezar No: 6, 16, 38, 39.

¹⁶⁴ Mezar No: 5, 28.

¹⁶⁵ Mezar No: 1, 2, 4, 5, 8, 21.

¹⁶⁶ Mezar No: 1, 4, 5, 8.

ise 18. ve 19. yüzyıl mezar taşları üzerinde stilize selvi motiflerinin tepelerinde uçları rüzgârın etkisiyle yana doğru eğilmiş ve aşağıya doğru ters dönmüş lale motifleriyle karşılaşılmıştır (Hanoğlu, 2006: 204-205).

Çalışmamıza konu olan kadın mezar taşlarının baş şahide tepelikleri¹⁶⁷ ve bir örnekte kitabeyi çevreleyen kemer köşelikleri¹⁶⁸ üzerinde lale motifleri yer almaktadır. Toplam 5 örnek üzerindeki lale motiflerinin bulunduğu mezar taşları 18. ve 19. yy.'ın son yarısı ile 20. yy.'ın ilk yarısına aittir.

Bitkisel motifler arasında yer alan çiçeklerden bir diğeri olan gül, Orta Asya'da eskiden beri ve özellikle Osmanlılar Döneminde, mimaride, tavan süslemesinde, el sanatları örneklerinde, ciltlerde ve mezar taşlarında fazlaca kullanılan bir motif olmuştur (Bakırcı, 2005: 105-106).

Allah'ın ve onun birliğinin ve Hz. Peygamberin sembolü olarak kabul edilen (Bakırcı, 2005: 105-106) gülün süsleme sanatlarında ve özellikle mezar taşları üzerinde görülmesinin sebebi ilahi güzelliği sembolize etmesi ve Hz. Muhammed'in remzi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden "verd-i Muhammedî" veya "gül-i Muhammedî" isimleri de verilen gülün kokusunun, Hz. Muhammed'in kokusu olduğuna inanılır (Kutlu, 2005: 31). Gül motifi gonca, gülbezek, gül dalı, gül demeti gibi değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Genel manada baktığımızda gül motifinin bulunduğu mezar taşlarının sayısı çoğunluktadır.

Gül motifini, çalışmamıza konu olan kadın mezar taşlarına ait tepeliklerde gül demeti¹⁶⁹ şeklinde görebilmekteyiz. Tepeliklerde değişik yapraklar üzerinde yer alan güllerin sayısı bir, iki, üç, dört, beş adet şeklinde değişebilmektedir. Tepeliklerde yer alan bu gül motifleri arasına farklı çiçeklerin yerleştirildiği örneklerde bulunmaktadır.¹⁷⁰

Alınlıklı formda düzenlenen bir örnek üzerinde yer alan gül motifleri ise gonca gül motifi şeklindedir.¹⁷¹ Gül, gül dalı ve gonca gül motifleri, hotoz başlığın alt bölümünde ve boyun kısmını süsleyen bezemeler arasında da karşımıza çıkmıştır.¹⁷²

Gül motifi, incelediğimiz mezar taşları arasında yoğun olarak görülen bir motiftir. Toplam 26 örnekte görülen gül motiflerinin bulunduğu mezar taşları 18. yy.'ın son yarısı, 19. yy.'ın tamamı ve 20. yy.'ın ilk yarısına aittir.

Yıldız çiçeği motifi süslemede tercih edilen motiflerden biridir. Yıldız benzediği için bu ismi alan ve yaprak uçları da yıldızın köşeleri gibi sivri olan bu motif incelediğimiz kadın mezar taşları üzerinde de görülmektedir. Bitkisel tepeliklerde çiçek demetleri arasında¹⁷³ ve güneş motifi şeklindeki tepeliklerin tam merkezinde¹⁷⁴ yer alan yıldız çiçeği motifleri oldukça belirgindir. Yıldız çiçeği motifinin bulunduğu mezar taşları 19. yy. ve 20. yy.'ın ilk yarısına aittir.

Çok bilindik bir çiçek veya bir meyve çiçeği dışında ayrımı yapılamayan çiçek isimleri için genellikle çiçek veya çok yapraklı çiçek tabiri kullanılmıştır. Bunlar çoğu zaman bağımsız veya bir dal üzerinde tek başına veya çiçek demeti şeklinde ya da bahar açmış kıvrım dalları süsleyen motifler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda yer alan kadın mezar taşları üzerinde de isimlendiremediğimiz çok yapraklı çiçek motifleri için de bu tabirler tercih edilmiştir.¹⁷⁵ Bu şekilde

¹⁶⁷ Mezar No: 1, 8, 14, 40.

¹⁶⁸ Mezar No: 16.

¹⁶⁹ Mezar No: 2, 13, 24, 25, 28, 29, 32, 36, 37, 41.

¹⁷⁰ Mezar No: 1, 4, 8, 12, 14, 20, 22, 23, 31, 40.

¹⁷¹ Mezar No: 21.

¹⁷² Mezar No: 15, 16, 17, 19, 39.

¹⁷³ Mezar No: 23, 31.

¹⁷⁴ Mezar No: 30, 42.

¹⁷⁵ Mezar No: 1, 4, 5, 9, 11, 12, 14, 16, 20, 22, 23, 26, 32, 33, 34, 38, 42.

çok yapraklı çiçek motiflerinin bulunduğu mezar taşları 18. yy.'ın son yarısından 20. yy.'ın ilk yarısını da içine alan geniş bir zamana tarihlenmektedir.

Çiçekli ve yapraklı dalların birbirine dolanarak oluşturduğu bezeme türüne kıvrık dal veya çiçekli kıvrık dal motifleri denilmektedir. Bunlar genellikle bir kökten veya vazodan çıkarak veya kurdele ile bağlanarak yukarıya doğru dolana dolana uzayıp giden sarmaşık biçimindedirler ve özellikle ayak taşları üzerinde sıkça karşılaşılan bitkisel kompozisyonlardır. Bazı örneklerde de şahidelerin gövdeleri üzerinde yer alan kitabeleri çevreleyen "s" kıvrımlı kenar suyu şeklindedir.

Bahar dalı olarak da adlandırılan çiçekli kıvrık dal motiflerini bütün sanat dallarında görmek mümkündür. Kiraz, erik, badem, şeftali, elma gibi, ağaçların çiçek açmış hali olan bahar dalları, 16. yy.'ın ikinci yarısı sanatının özellikle sevilen bir motifidir. Hangi meyvenin ağacı olduğunu kesinlikle söylemek pek mümkün değildir (Demiriz, 1986: 335). Bahar açmış ağaçlar bir tarafta cennet tasavvurunu cami ve saray gibi önemli mekânlara taşıırken bir taraftan da olacak meyveleri, bolluğu bereketi simgeler (Cantay, 2008: 39).

İncelediğimiz mezar taşları üzerinde de sadece dal ve yaprakların oluşturduğu kıvrık dal veya çiçekli kıvrık dal motifini değişik şekillerde görebilmekteyiz. Genellikle, kitabelerin etrafını çevreleyen kıvrık dal, yaprak veya çiçekli kıvrık dal şeklinde kenar suyu¹⁷⁶ olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun dışında değişik çiçek ve yaprak motifleri ile donanmış alınlıklarda¹⁷⁷ veya gövde yüzeylerinin muhtelif yerlerinde¹⁷⁸ ve bir kökten çıkarak yüzeyi sarmal biçimde saran çiçekli kıvrık dal şeklinde ayak şahide yüzeylerinde¹⁷⁹ de bu motifleri görmek mümkündür. Kıvrık dal motifinin bulunduğu mezar taşları 19. ve 20.yy.'a aittir.

Akantus yaprakları dikenli olması nedeniyle binaları kötülüklerden ve uğursuzluktan koruması için bolca kullanılan bir bitkidir (Çal-İltar, 2011: 45). Akantus yaprağına, kenger yaprağı veya yabani enginar yaprağı da denilmektedir. Bu bilgiyi Yıldız Demiriz kesinlikle yanlış bulmaktadır (Demiriz, 1984: 19-24). Eski Yunan ve Mısır medeniyetlerinde özellikle korint sütun başlıklarında akantus yaprakları kullanılmıştır. Akantus, Osmanlı sanatında 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşır. 18. yüzyıl ile 20. yüzyıl başında akant yaprakları, s ve c kıvrımları, deniz kabuğu motifleri yapıların iç mekân süslemesinde çeşme cephelerinde ve özellikle kadın mezar taşlarında yoğun olarak kullanılmıştır (Çal-İltar, 2011: 45).

Çalışmamızda konu olan mezar taşları üzerinde de görülen akantus yaprakları, bitkisel tepeliklerde gövde üst bölümleri ile boyun kısımlarını sarmakta ve tepeliğe kadar uzanmaktadır.¹⁸⁰ Güneş motifli şeklindeki tepeliklerde, tepeliğin kenarları ile birleştirilerek şahideye hareket katmaktadır.¹⁸¹ Akantus yaprağı bir örnekte alınlık üzerine işlenmişken¹⁸² bir başka örnekte baş ve ayak şahidesinin oval formunu çevreleyen bitkisel kuşak şeklindedir.¹⁸³ Akantus motifinin bulunduğu mezar taşları 19. yy.'ın son yarısına aittir.

Birbirine bağlanan dizi halindeki dilimli stilize yaprak motifleri şeklinde görülen soyut yaprak motifleri genellikle barok tarzı motiflerle birlikte kullanılmaktadır (Çal-İltar, 2011: 51).

¹⁷⁶ Mezar No: 8, 14, 30, 32, 37, 38, 41.

¹⁷⁷ Mezar No: 21, 33.

¹⁷⁸ Mezar No: 5.

¹⁷⁹ Mezar No: 5, 7.

¹⁸⁰ Mezar No: 14, 10.

¹⁸¹ Mezar No: 9, 11, 42.

¹⁸² Mezar No: 38.

¹⁸³ Mezar No: 5.

İncelediğimiz mezar taşları arasında toplam 3 örnekte soyut yaprak motifleri ile karşılaşmıştır.¹⁸⁴ Soyut yaprak motiflerinin yer aldığı mezar taşları 18. yy.'ın son yarısı ile 19. yy.'ın ilk yarısına aittir.

Hem baş hem de ayak şahideler üzerinde tepelikleri, alınlıkları, boyun kısımlarını ve gövde yüzeylerini süsleyen sade, dilimli, parçalı, damarlı, kıvrımlı ve stilize yaprak gibi çeşitli yaprak motifleri mezar taşları üzerinde gördüğümüz diğer yaprak motifleridir.¹⁸⁵ Bir tepelik ve bir alınlık üzerinde yer alan yapraklar çelenk görünümünde işlenmiştir.¹⁸⁶ Barok karakterli stilize yaprak motifleri dikkat çekici örnekler arasındadır.¹⁸⁷ Bu şekilde çeşitli yaprak motiflerinin bulunduğu mezar taşları 18. yy.'dan 20. yy.'a uzanan zaman dilimine yayılmıştır.

Sağa ve sola simetrik bir şekilde kıvrılan iki yaprağın veya ruminin ortasından sivri bir tepe yaprağının çıkmasıyla meydana gelen motif olarak tarif edilen palmetin kaynağı tam olarak bilinmemektedir. Sümer, Hitit, Mısır ve Roma, Bizans süslemelerinde görülmüştür (Karaçağ, 1994: 172). Yunan sanatı palmetin yaygın olduğu ilk çevre olmuştur. Türk-İslam çevrelerine çeşitli yollardan yayılmış ve her çevrede farklı gelişmeler göstermiştir (Demiriz, 1979: 27). Palmetler, tek değerlendirildikleri gibi rumi ile birlikte bitkisel kompozisyon olarak da ele alınmışlardır.¹⁸⁸

İncelediğimiz mezar taşları arasında palmet motifinin işlendiği 2 örnek bulunmaktadır.¹⁸⁹ Bunlardan birisi hem baş hem ayak şahide tepeliği üzerinde yer almaktadır ve 19. yy.'ın son yarısına aittir. Diğer ise baş şahide alınlığı üzerinde yer almaktadır ve 20. yy.'ın ilk yarısına aittir.

Ölümsüzlüğü temsil eden ağaçlardan biri olan hurma ağacı, İslam'da cennete özgü ağaçlardan sayılmaktadır. Yaşamın ve ölümsüzlüğün sembolü olarak resmedilirken, bol meyveli olarak resmedilmesi ise, bereketi ve üremeyi simgelemektedir. Hurma ağacı motifine değişik şekillerde rastlamak mümkündür. Palmiyenin bütün dallarının ucu aşağıya dönük veya bir kısmı aşağıya doğru veya bir kısmı yukarıya dönük halde bulunabilir (Oğuz, 1983: 31-35). Mezar taşlarının genellikle ayak taşlarında bulunan hurma motiflerinde ağacın yaprakları, bulunduğu taşın tüm yüzünü kaplayacak şekilde tüm yüzeye dağılmıştır. Alt kısımda aşağıya doğru sarkan çok taneli hurma hevenkleri ve onların ucunda da yere doğru kıvrılan ince dallar görülür (Uğurluel, 2003: 11).

Çalışmamızda sadece bir örneğini bulunan ve ayak taşının gövde yüzeyini tamamen dolduran hurma ağacı motifinin yer aldığı mezar taşı 19. yy.'ın son yarısına aittir.¹⁹⁰

Asma ağacı ve yaprakları ölümsüzlüğü sembolize eden bir diğer ağaçtır. Asma yaprağının meyvesi olan üzüm de cennet meyveleri arasındadır. Asma ağacı meyveleri ile birlikte bereketi sembolize etmektedir (Bakırcı, 2005: 106). Daha çok Osmanlı Dönemi süsleme örneği olarak kullanılan asma ağacı ve üzüm salkımı, Anadolu'da yaşayan eski kültürler için değerlidir (Cantay, 2008: 37). Ebediyeti ve bereketi sembolize eden asma ağacının aynı zamanda hayat suyunu taşıyan bir öge olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle mezar taşları üzerinde de sıklıkla tercih edilen motifler arasındadır. Müslüman mezar taşlarında "ecel şerbetini içmek" gibi kavramlarla veya hayatın sonbaharını ifade etmek için kullanıldığına dair yorumlar da vardır (Çoruhlu, 2009: 120).

Mezar taşlarının değişik yerlerinde görebileceğimiz asma dalları ve üzüm salkımları, genellikle ayak şahideleri üzerinde yer almaktadırlar. Çalışmamızda tek bir örneği yer alan bu motif

¹⁸⁴ Mezar No: 3, 16, 39.

¹⁸⁵ Mezar No: 1, 2, 4, 5, 6, 10, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37.

¹⁸⁶ Mezar No: 10, 35.

¹⁸⁷ Mezar No: 1, 2, 4, 7, 8, 12, 13, 22, 24, 28, 29, 32, 34, 40, 41.

¹⁸⁸ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Hamza Gündoğdu; "İkonografik Açından Türk Sanatında Rumi ve Palmetler", Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güner İnal'a Armağan, Ankara, 1993, 197- 212.

¹⁸⁹ Mezar No: 5, 35.

¹⁹⁰ Mezar No: 38.

üzüm salkımı şeklinde tepelikten aşağıya doğru sarkmaktadır.¹⁹¹ Çalışmamızda yer alan asma dalının yer aldığı mezar taşı 19. yy.'ın son yarısına aittir.

Uzun yıllardan beri yaygın olarak gördüğümüz süsleme türlerinden biri olan geometrik süsleme özellikle İslam ülkelerinde tasvir yasağı dolayısıyla çok sık kullanılmıştır. Belirli bir düzen ve simetri ile yapılmış şekillerin gelişmesinde taşın önemli bir yeri bulunmaktadır. Türk süsleme sanatlarında sonsuz yüzey deseni olarak, özellikle dar ve geniş bordürlerde yerini almıştır (Akar-Keskiner, 1978: 20). İslam sanatında geometrik biçimler, sonsuzluk ve süreklilik göstererek Allah fikrini hatırlatırlar. Bir düzen içerisinde süre giden geometrik çizgiler (tek ve sonsuz olan) gücün, adaletin, genişliğin, sonsuzluğun sembolüdürler (Kutlu, 2005: 30).

Selçuklularda mimari tezyinatın vazgeçilmez unsuru olan geometrik tezyinat Osmanlılarda ölçülü bir dengeye oturmuştur (Doğanay, 1999: 326). Bu bağlamda, Selçuklu mezar taşları da geometrik bezemelerden nasibini fazlasıyla almışken, Osmanlı mezar taşlarındaki denge ise gözlerden kaçmamaktadır.

Mezar taşları üzerindeki geometrik süslemeler, çok kollu çarkıfelekler, Mühr-ü Süleyman, çok kollu yıldızlı geometrik geçmeler, üçgenler, kareler, daireler, baklava dilimleri, değişik formdaki içi dolu ya da boş madalyon ve kartuşlar, geometrik dış sıraları, burma ve zikzak sıraları gibi değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

İncelediğimiz mezar taşları üzerinde geometrik bezeme bitkisel bezeme gibi yoğun değildir. Dalgalı ve eğrisel formlar,¹⁹² değişik formdaki içi dolu ya da boş kartuşlar,¹⁹³ geometrik dış sıraları¹⁹⁴ ve çeşitli geometrik şekiller¹⁹⁵ çalışmamızda yer alan basit geometrik hatlardır.

Kozmik semboller olarak bilinen ve çeşitli manalar yüklenmiş ay, yıldız, güneş gibi tabiat varlıklarına, Türk sanatlarında sıkça rastlanmaktadır. Bilhassa erken devir yapılarında bina cephelerinde, mihrap, minber ve ahşap kapılarda müstakil olarak kullanılan bu semboller, ileri derecede üsluplaştırılmış olarak, geometrik tezyinatta da sık sık karşımıza çıkmaktadır (Doğanay, 1999: 326).

Güneş, genellikle bir dairenin etrafından çıkan çizgisel ya da ok biçimli şua-ışın betimleri ile tasvir edilmektedir (Sağiroğlu Aslan, 2005: 403). Bunlar; bütün, yarım ya da çeyrek olarak uygulanmış olabilirler. Bu şekildeki güneş tasviri (güneş şuaı, ışın halesi), incelediğimiz kadın mezar taşlarının baş şahide tepeliklerinde de yer almaktadır.¹⁹⁶ Güneş motiflerinin bulunduğu mezar taşları 19. yy.'a aittir.

Ay ile yıldız bezemesi, mezarda yatan kişinin şehit ya da asker olabileceği fikrini de akıllara getirmektedir. Geç dönem motifi olarak karşımıza çıkan ay ve yıldız motifi Türklük sembolü olarak da düşünülebilmektedir (Sağiroğlu Arslan, 2005: 404). Çalışmamızda yer alan bir örnek üzerinde ay yıldız motifi yer almaktadır.¹⁹⁷ Bu örnek 19. yy.'ın ikinci yarısına aittir.

Vazo, saksı ve vazodan çıkan bitkisel motifler, süslemede (çini, seramik, taş, ahşap, minyatür, tezhip, kâğıt oymacılığı, işleme v.s.) sıkça tercih edilen nesneli bezeme öğeleri arasındadır.

¹⁹¹ Mezar No: 29.

¹⁹² Mezar No: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 41.

¹⁹³ Kitabelerin satırlarını çevreleyen tüm kartuşları burada değerlendirebiliriz.

¹⁹⁴ Mezar No: 30, 31,

¹⁹⁵ Mezar No: 27.

¹⁹⁶ Mezar No: 9, 11, 30, 42.

¹⁹⁷ Mezar No: 42.

Vazo motiflerinin envai çeşitleri sayılamayacak kadar çok miktarda kabir taşları ve çeşmelerin ayna taşları üzerinde görülmektedir. 16. yüzyılda nispeten sade çalışılmışken, sonraki asırlarda çok teferruatlı kompozisyonlar halini alarak çiçekleriyle birlikte âdeta birer natürmort olmuşlardır. En güzel örneklerini Topkapı Sarayı 3. Ahmet Yemiş Odası duvarlarında gördüğümüz vazoda çiçek ve çiçek buketleri ile meyve kâseleri, 17. yüzyılda çok kullanılmıştır. 19. yüzyılda ise vazolu örnekler daha da çoğalmıştır (Akar, 1969: 270).

Su, bir hayat kaynağı ve temizlik vasıtası olarak eski çağlardan beri nasıl kutsal sayılmışsa, vazo da suyu barındıran bir kap olarak, aynı inancın sembolü halini almıştır (Çulpan, 1961: 152; Sağiroğlu Arslan, 2005: 416).

Mezar taşlarında bir vazo içerisinden çıktıklarını gördüğümüz bitkisel motiflerin, belki de hayat kaynağı olan su ile beslenerek ebedi hayata ulaştıkları ima edilmek istenmiştir. Mezar taşlarındaki diğer bir ihtimal de, vazodaki suyun ölünün günahlardan arınmasının bir işareti olabileceğidir (Çulpan, 1961: 152; Sağiroğlu Arslan, 2005: 416). Eyüp, Karaca Ahmet, Merkez Efendi, Sümbül Efendi gibi mezarlıklarda pek çok hazirede vazoların en mükemmel örneklerini görmek mümkündür (Akar, 1969: 270).

Çalışmamızda yer alan mezar taşları üzerinde içerisinden çok estetik bitki motifleri yükselen değişik formlardaki vazo veya stilize vazo motifleri görülmektedir.¹⁹⁸ Bu örneklerin yer aldığı mezar taşları 19. yy.'ın son yarısı ve 20. yy.'ın ilk yarısına aittir. Bir örnek üzerinde de alınlığı süsleyen ve içinden oldukça zarif çiçeklerin yükseldiği saksı motifi yer almaktadır.¹⁹⁹ Bu motifin yer aldığı mezar taşı 19. yy.'ın son yarısına aittir.

Hayat kaynağı olan su ile ilişkilendirebileceğimiz bir başka nesneli motif mutfak eşyalarından biri olan bardaktır (maşrapa). Genelde kadın mezar taşları üzerine işlenen bu motif erkek mezar taşları üzerinde de görülmektedir. İncelediğimiz mezar taşları arasında bir kadın mezarının ayak şahidesi üzerinde bir maşrapa örneği ile karşılaşılımıştır.²⁰⁰ Kayseri ve çevresindeki mezar taşları üzerinde de bardak motifi yer almaktadır (Sağiroğlu Arslan, 2005: 409). Bu motifin yer aldığı mezar taşı 19. yy.'ın son yarısına aittir.

Mezar taşları üzerinde kâse, sepet veya tabakta meyve, yaprak ya da çiçek gibi motifler de yer almaktadır.²⁰¹ Meyve kâsesi (tabağı) motifi özellikle kadın mezar taşlarında yoğun olarak tercih edilen bir kompozisyonudur. Ayak taşı süslemesinden baş taşı süslemesine kadar geniş bir alanda, lahit taşlarının süslemesinde de meyve kâsesi motifinden yararlanılmıştır (Laqueuer, 1997: 131). Çalışmamıza dâhil ettiğimiz kadın mezar taşları üzerinde içi meyve dolu kâse motifleri bulunmasa da Rize genelinde kadın mezar taşları üzerinde bu kompozisyonlar yer almaktadır.²⁰² Bu çalışmamızda yer alan kâse, kapaklı bir kâse motifi şeklindedir.²⁰³ Bu motifin yer aldığı mezar taşı

¹⁹⁸ Mezar No: 13, 23, 33, 34, 37, 38.

¹⁹⁹ Mezar No: 26.

²⁰⁰ Mezar No: 38.

²⁰¹ Kâse, sepet veya tabakta içinde meyve tasvirleri konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Tülin Çoruhlu, "Eyüp ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Mimar Taşlarında Kâse İçinde Meyve Tasvirleri", *Tarihi Kültürü ve Sanatlarıyla II. Eyüpsultan Sempozyumu: 8-10 Mayıs 1998- İstanbul: Tebliğler*, İstanbul 2009, 102-117; Yaşar, Çoruhlu, "Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kâse içinde Meyve Tasvirlerinin Sembolizmi", *Tarihi Kültürü ve Sanatlarıyla II. Eyüpsultan Sempozyumu: 8-10 Mayıs 1998- İstanbul: Tebliğler*, İstanbul 2009, 118-127; Gültekin Erdal, "İstanbul II. Bayezid Haziresi Mezar Taşlarında Meyve Motifleri (Batı Etkisi, Dini Hoşgörü, Kutsallık ve Değişim)", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/2 Winter 2015, p. 351-366, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7940>, ANKARA-TURKEY.

²⁰² Bkz. Canan Hanoğlu, *Batılılaşma Dönemi Rize Mezar Taşları*, 182, 906, 1034.

²⁰³ Mezar No: 18.

19. yy.'ın ilk yarısına aittir. Benzer şekilde, kapaklı kâse örnekleri İstanbul Yahya Efendi Kabristanı'ndaki mezar taşlarında da vardır (Dikbiyık, 2009: 177-191-223-227-239-250).

Osmanlı dönemi kadın mezar taşı bezemelerinden bahsederken nesne motifleri arasında yer alan ziynet eşyalarına (takı, gerdanlık, kolye... v.s.) değinmemek olmaz. Bir süs eşyası olan takılar Osmanlı dönemini mezar taşlarında beğenilerek kullanılan motifler arasındadır (Biçici, 2006: 195). Kadın mezar taşlarını süsleyen gerdanlık, broş ve küpe desenleri, aynı zamanda gelinlik çağına varamadan ölen kızların çeyiz sembolüdür. Özellikle 17. yy.'dan itibaren çok sık görülürler (Akar, 1974: 18).

Bu motifler özellikle kadın mezar taşlarının boyun kısmını sarmaktadır. Çalışmamızda yer alan üç kadın mezar taşının boyun kısmında da bu tür motifler yer almaktadır.²⁰⁴ Bazı örneklerde de, çeşitli çiçek ve yaprak motifleri ile süslü kuşaklar kadını simgeleyen gerdanlığı hatırlatan bir öge olarak bir yay şeklinde boyun kısmından aşağıya doğru sarmaktadır. Toplam 2 örnek²⁰⁵ üzerinde gördüğümüz gerdanlığı hatırlatan bu süslemeler şahidelere ayrı bir hava katmıştır. Gerdanlığı hatırlatan bu süslemelerin benzerleri, Trabzon'da (Yüksel, 2000: 324-404) ve İstanbul Yahya Efendi Kabristanı'nda (Dikbiyık, 2009: 237-243- 255-343-429) bulunan mezar taşları üzerinde de görülmektedir. Kolye ve gerdanlık gibi takı motiflerinin yer aldığı bu mezar taşı 18. yy.'ın son yarısı ve 19. yy.'a aittir.

Kurdeleler, mezar taşları üzerinde gövde üst bölümleri, tepelik, alınlık, sanduka yüzeyi ve özellikle ayak taşlarında çeşitli bitki motiflerini bağlar vaziyette veya bağımsız olarak işlenmişlerdir. Bunlar ya fiyonk şeklinde ya da uçuşur tarzıdır. Kurdele motifleri, incelediğimiz mezar taşları üzerinde tepelik ve alınlık yüzeylerini süsleyen bitkisel motifleri bağlamak amacıyla kullanılmıştır.²⁰⁶ Çalışmamızda yer alan kurdele motifinin bulunduğu baş taşları 19. yy.a aittir.

Eski çağlardan itibaren pek çok ülkenin sanatında gördüğümüz istiridye motifinin genel olarak “yeniden doğuşu, ikinci hayatı” simgelediği yönünde yorumlar vardır (Çal-İltar, 2005: 40). Osmanlı mimarisinde istiridye formu, Barok ve Rokoko gibi batılı sanat akımlarının Osmanlı kültür ve sanat hayatına, mimarisine girmesinden sonra kullanılmaya başlanmıştır. Zaten barok kelimesi de istiridye ile bağlantılıdır ve eğri büğrü inciler dizisi anlamına gelmektedir. Fransa'da 1715 yılında başlayan Rokoko üslubu “Rocaille” adını deniz kabuğu motifinden almaktadır.²⁰⁷ İstiridye motif, cami, saray, türbe, sebil, han, çeşme, mezar taşı gibi birçok yapı üzerinde süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. İstiridye özellikle İstanbul'daki birçok örnekte çok ince işçilikli ve gösterişli olarak işlenmişken, çalışmamızda yer alan istiridye motifi dilimli soyut yaprak motiflerinin yan yana getirilmesi ile oluşturulmuştur. Bir kadın baş şahide alınlığının üzerinde yer alan istiridye motifinin bulunduğu mezar taşı 18. yy.'ın son yarısına aittir.²⁰⁸ Benzer örnekleri, Giresun mezar taşlarında yer almaktadır (Çal-İltar, 2005: 40).

Mezar taşlarını hareketlendiren, onlara anlam katan yazı veya bezeme gibi bu uygulamaların tamamında kabartma tekniği kullanılmıştır.

Genel bir değerlendirme ile Rize kadın mezarları ve kadın mezar taşlarının form, süsleme, yazı, malzeme ve işleniş tekniği açısından Osmanlı'nın son döneminde görülen diğer kadın mezar taşları ile benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

²⁰⁴ Mezar No: 16, 19, 39.

²⁰⁵ Mezar No: 32, 42.

²⁰⁶ Mezar No: 10, 18.

²⁰⁷ İstiridye hakkında daha geniş bilgi için bkz. Salih Yılmaz, *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Marmara Üniversitesi, Tükiyat Araştırmaları Ens. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

²⁰⁸ Mezar No: 3.

4. Sonuç

“Rize Şehir Merkezi’nde Bulunan Osmanlı Dönemi Bezemeli Kadın Mezar Taşları” başlıklı bu çalışmamızda 18. yy.’ın ikinci yarısından 20.yy.’a uzanan bir zaman aralığına tarihlenen 42 mezar örneği yer almaktadır. Bu mezar yapılarına ait baş ve ayak taşları üzerindeki bezemeler, Rize kadın mezar taşlarının bezeme çeşitliliğini yansıtmaktadır.

45 mezar taşı üzerinde görülen bezeme programını bitkisel, geometrik ve nesnel örnekler oluşturmaktadır. En yoğun kullanılan bezeme türü ise bitkisel bezemedir. Bitkisel bezemeler gül, gonca gül, lale, yıldız çiçeği, çok yapraklı çiçek motifleri, çiçekli kıvrık dal ve kıvrık dal motifleri, akantus yaprakları, stilize yaprak, soyut yaprak ve çeşitli yaprak motifleri, palmet, hurma ağacı ve üzüm salkımı şeklindedir. Geometrik bezemeler dalgalı ve eğrisel formlar, değişik formdaki içi dolu ya da boş kartuşlar, geometrik dış sıraları, basit geometrik hatlar ve kozmik semboller olarak bilinen güneş, (ışın haleleri) ay ve yıldız motifleridir. Vazo, kâse, saksı, bardak (maşrapa), ziynet eşyaları, kurdele ve istiridye kabuğu motifleri ise nesnel bezemeyi oluşturan motiflerdir.

Bezemeler genellikle tepelik ve alınlıklarda yoğunlaşmıştır. Bazı örneklerde gördüğümüz kitabeyi çevreleyen kenar suyu dışında yüzeylerde sadelik hâkimdir. Gövde yüzeylerini kitabe metinleri doldurmaktadır. Sayı bakımından az olsa da bezemeli 3 ayak taşı örneği ayak taşları üzerindeki bezeme şekillerine örnek teşkil etmektedir.

Kitabeler üzerindeki tarihlerle bağlantılı olarak süsleme programları Osmanlı’nın geç dönemine uygundur. Osmanlı Sanatı’ndaki batılı üslupların etkisi Rize mezar taşlarında da görülmektedir. Taşlarda başkent üslubuna paralel bir bezeme özelliği bulunur. (barok kıvrımlar, soyut yapraklar, çelenk görünümlü yapraklar, stilize yapraklar v.s. üslup özelliklerindendir.) Kullanılan malzemeden mezar taşlarında görülen süsleme programına kadar İstanbul’daki aynı dönem örnekleriyle karşılaştığımızda, burada görülen mezar taşlarının İstanbul’daki örnekler esas alınarak yapılmaya çalışıldığı veya orada yaptırılıp Rize’ye getirildiği düşünülmektedir. Çoğu örnekte birebir aynı özellikleri taşıyan örneklerle karşılaşmak mümkün olsa da Rize için daha basit işçilik sergileyen örnekler tercih edilmiştir. İstanbul dışında, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Kastamonu, Kayseri, Bursa ve Edirne mezar taşlarının Rize mezar taşları ile olan benzerliği de dikkate değerdir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; bezemede kullanılan motiflerin zenginliği ve mermer taş işçiliğinin kalitesi, Osmanlı Dönemi Rize Kadın Mezar Taşlarının önemini kanıtlar niteliktedir. Bu sadece kadın mezar taşları için değil erkek mezar taşları için de geçerlidir.

5. KAYNAKÇA

- Akar Azade, (1969), “Tezyini Sanatlarımızda Vazo Motifleri”, *Vakıflar Dergisi*, (8), Ankara, s. 267-271.
- Akar Azade, (1974), “Eski Türk Mezar Taşı Süslemelerine Dair”, *Sanat Dünyamız*, 2, İstanbul, s. 15.
- Akar Azade; Cahide Keskiner, (1978), *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*, İstanbul.
- Arslan Ayşegül, (2007), *Edirne Üç Şerefeli Camii Haziresi Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Atacan Veysel; Bekar Serdar, (2001), *Rize Hemşin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Ankara.

- Aydoğdu Günnur, (1997), *Amasya Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi A.B.D. , Ankara.
- Bakırcı Naci, (2005), *Mevlevi Mezar Taşları*, İstanbul.
- Başkan Seyfi, (1996), *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Belli Oktay, (2002), "Türklerde Taş Heykel ve Balballar" *Türkler Ansiklopedisi*, III, Ankara, s. 910-914.
- Biçici Halil, (2006) "Cumhuriyet Dönemi (1929-1961) Gördes'in Geleneksel Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler," *AÜİFD* 47, (1), Ankara, s. 169-196.
- Biçici H. Kamil (2012), "Osmanlı Dönemi Ortakent Başlıklı Mezar Taşları" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1063-1105, ANKARA-TURKEY.
- Cantay Gönül, (2008) "Türk Süsleme Sanatında Meyve", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/5, Fall 2008, p. 32-64, ANKARA-TURKEY.
- Çal Halit, (2000), "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar" *Tarihi ve Kültür Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu: 28-30 Mayıs 1999- İstanbul: Tebliğler*, İstanbul, s. 206-225.
- Çal Halit, (2007), "Göynük (Bolu) Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, (30), Ankara, s. 307-397.
- Çal Halit; Çal Ataoğuz Özlem, (2008), *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Kastamonu Belediye Başkanlığı, Ankara.
- Çal Halit; İltar Gazanfer, (2011), *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*, Giresun Valiliği Yayınları: 19, Ankara.
- Çevik Nevzat, (2000), *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Çoruhlu Tülin, (1999) "Eyüp ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Mimar Taşlarında Kâse İçinde Meyve Tasvirleri", *Tarihi Kültürü ve Sanatlarıyla II. Eyüpsultan Sempozyumu: 8-10 Mayıs 1998- İstanbul: Tebliğler*, İstanbul, s.102-117.
- Çoruhlu Yaşar, (1998), *Erken Devir Türk Sanatının ABC'si*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Çoruhlu Yaşar, (2009), "Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kâse içinde Meyve Tasvirlerinin Sembolizmi", *Tarihi Kültürü ve Sanatlarıyla II. Eyüpsultan Sempozyumu: 8-10 Mayıs 1998- İstanbul: Tebliğler*, İstanbul, s. 118-127.
- Çulpan Cevdet, (1961), *Antik Devirden Zamanımıza Kadar İlahiyat Edebiyat ve Tıp Tarihinde Serviler Serviler I-II*, İstanbul.
- Demiriz Yıldız, (1979), *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300-1453)*, İstanbul.
- Demiriz Yıldız, (1984), "Acanthus; Türkiye'nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, (III), s.19-24.
- Demiriz Yıldız, (1986), *Osmanlı Kitap Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler*, İstanbul.
- Dikbıyık Ruhengiz Tuba, (2009), *Hat ve Süsleme Sanatları ve Mimari Üslup Bakımından Yahya Efendi Kabristanı Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat ABD. , İslam Tarihi ve Sanatları, İstanbul.

- Diri Tuğba, (2006), *Çankırı Sarı Baba Mezarlığı 19.YY. Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ankara.
- Doğanay Aziz, (1999), “Osmanlı Mimarisinde Tezyinat”, *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, XI, Ankara, s.324-334.
- Eren Naci, (1982), “Antalya Müzesinde Bulunan Eski Türk Mezar Taşları”, *Türk Etnografya Dergisi*, (17), Ankara, s. 115-133.
- Ersoy Ayla, (2004), “Geleneksel Süsleme Sanatlarında Kullanılan Bazı Çiçek Motiflerinin İslam İnancı ile İlgisi”, *Sanat ve İnanç/2*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, s. 245-49.
- Ersoy Elif, (Ağustos, 2010), “Lale Üzerine Notlar”, *Anadolu Aydınlanma Vakfı*, s. 3-23. (www.anadoluyaydinlanma.org/Yazilar/lale.pdf)
- Gültekin Erdal, (2015), “İstanbul II. Bayezid Haziresi Mezar Taşlarında Meyve Motifleri (Batı Etkisi, Dini Hoşgörü, Kutsallık ve Değişim)”, *Turkish Studies- International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/2 Winter 2015, p. 351-366, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7940, ANKARA-TURKEY.
- Gündoğdu Hamza, (1993), “İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, G. İnal'a Armağan*, Ankara, s. 197- 212.
- Güvelioğlu İshak Güven- Hiçyılmaz Murat Ümit- Gürdal Mustafa, (2011), *Rize Hemşin İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Hanoğlu Canan, (2006), *Erzurum Merkez'de Cami Hazirelerinde Bulunan XVIII.-XIX. yy. Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hanoğlu Canan, (2015), *Batılılaşma Dönemi Rize Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Haseki Metin, (1976), *Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları*, İstanbul.
- Hiçyılmaz Murat Ümit; Okutan Burhan Atıf; Baştopçu Özcan, (2012), *Rize Ardeşen İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Ardeşen Belediyesi Kültür Sanat Tanıtım Eserleri Serisi-15, İstanbul.
- Hiçyılmaz Murat Ümit, (2013), *Rize-Pazar Tarihi Mezar Kitabeleri*, Pazar Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, İstanbul.
- İşli H. Necdet, (2009), *Osmanlı Serpuşları*, Avrupa Kültür Başkenti Yayınları, İstanbul.
- Kara Hacer; Danışık Şerife (2005), *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Meram Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Karaçığ Demet, (1994), *Bursa'daki 14.-15. Yüzyıl Mezar Taşları*, Ankara.
- Karamağaralı Beyhan, (1992), *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Karamürsel Alım, (2002), “Türklerde Mezar Geleneği”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, III, Ankara, s. 76-79.
- Karpuz Haşim, (1992), *Rize*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Kılavuz Bülent Nuri, (2013), “Bozdoğan- Yazıkent Beldesi Mezarlığı Süslemeli Kadın Mezar Taşları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi*, (ISSN: 1015-1826), C. 32, S. 53, Ankara, s. 77-110.
- Koçu Reşat Ekrem, (1967), *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara.
- Koyuncu Recep; Güvelioğlu İshak Güven- Gümüş Nebi, (2009), *Rize İyidere İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, T.C. İyidere Kaymakamlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Koyuncu Recep; Hanoğlu Canan, (2011), *Rize Derapazarı İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, Derapazarı Kaymakamlığı Kültür Yayınları: 1, İstanbul.
- Kumbaracılar İzzet, (1978), *Serpüşlar*, Turing Yayınları, İstanbul.
- Kutlu Hüseyin, (2005), *Kaybolan Medeniyetimiz, Hekimoğlu Ali Paşa Câmii Haziresindeki Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul.
- Laqueur Hans Peter, (1997), *Hüve'l-Bâkî, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çeviren: Selahattin Dilidüzgün) Tarih Vakfı Yurt Yayınları 46, İstanbul.
- Nefes Eyüp, (2002), *Samsun Yöresi'nde Bulunan Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Oğuz Burhan, (1983), *Mezar Taşlarında Simgeleşen İnançlar*, İstanbul.
- Özkan Serap, (2007), *Geç Dönem Osmanlı Adana Mezar Taşları (18-20.yy)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Rize İş Dünyası, Rize'yi Tanıyalım*, (1999), Rize Ticaret ve Sanayi Odası, Rize.
- Sağiroğlu Aslan Aslı, (2005), *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No:44, Kayseri.
- Saraçoğlu Necibe, (1950), *Türk Mezar Taşlarına Dair Araştırma*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul.
- Tali Şerife, (2012), "Kayseri Tavlusun Köyü Mezarlığında Bezemeli Mezar Taşları II", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (21), Erzurum, s. 97-124.
- Tibet Aksel; Işın Ekrem; Yelkenci Dilek, (1996), “Steloe Turcicae VIII Yenikapı Mevlevihânesi Haziresi”, *Cimetieres Et Traditions Funeraires Dans Le Monde Islamique (İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri I)*, Ankara, s. 233-281.
- Uğurluel Talha, (2003), “Osmanlı Mezar Taşlarında Estetik”, *Yağmur Dergisi*, (21), İstanbul 2003, s. 8-13.
- Yer Kader, (2004), *Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığındaki 18. Yüzyıl Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz Salih, (2005), *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Marmara Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel Murat, (2000), *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler 1-5*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.

FOTOĞRAFLAR
Fot.: 1**Fot.: 2****Fot.: 3****Fot.: 4****Fot.: 5****Fot.: 5a****Fot.: 6****Fot.: 7****Fot.: 7a****Fot.: 8****Fot.: 9****Fot.: 10****Fot.: 11****Fot.: 12****Fot.: 13**

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Fot.: 14

Fot.: 15

Fot.: 16

Fot.: 17

Fot.: 18

Fot.: 19

Fot.: 20

Fot.: 21

Fot.: 22

Fot.: 23

Fot.: 24

Fot.: 25

Fot.: 26

Fot.: 27

Fot.: 28

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

Fot.: 29

Fot.: 30

Fot.: 31

Fot.: 32

Fot.: 33

Fot.: 34

Fot.: 35

Fot.: 36

Fot.: 37

Fot.: 38

Fot.: 38a

Fot.: 39

Fot.: 40

Fot.: 41

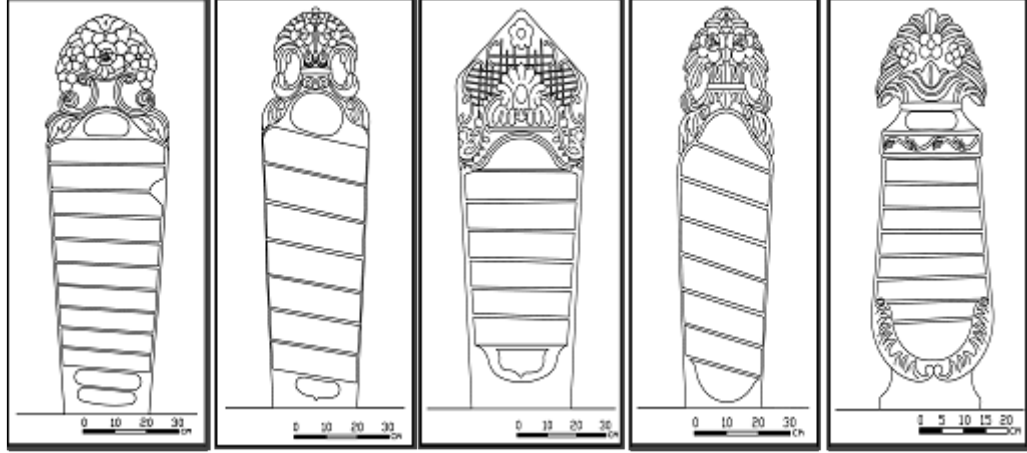

Fot.: 42

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

ÇİZİMLER

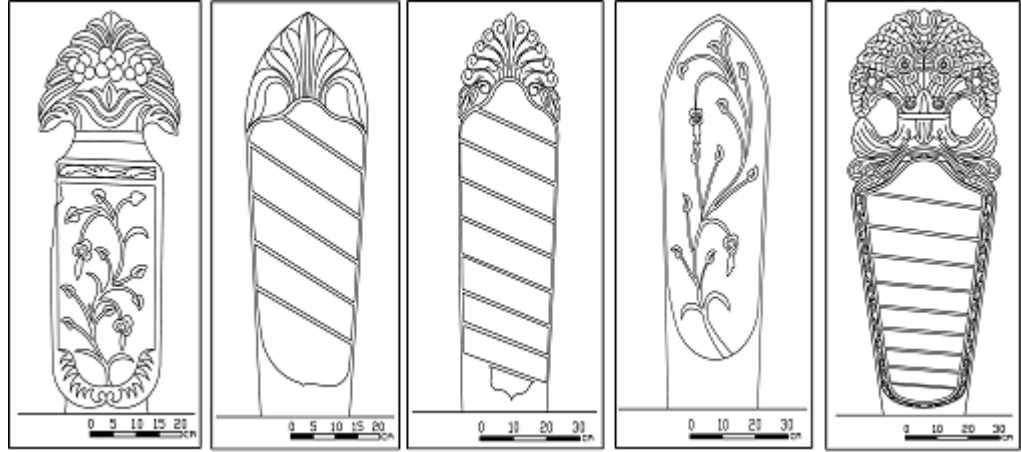
Çizim: 1

Çizim: 2

Çizim: 3

Çizim: 4

Çizim: 5

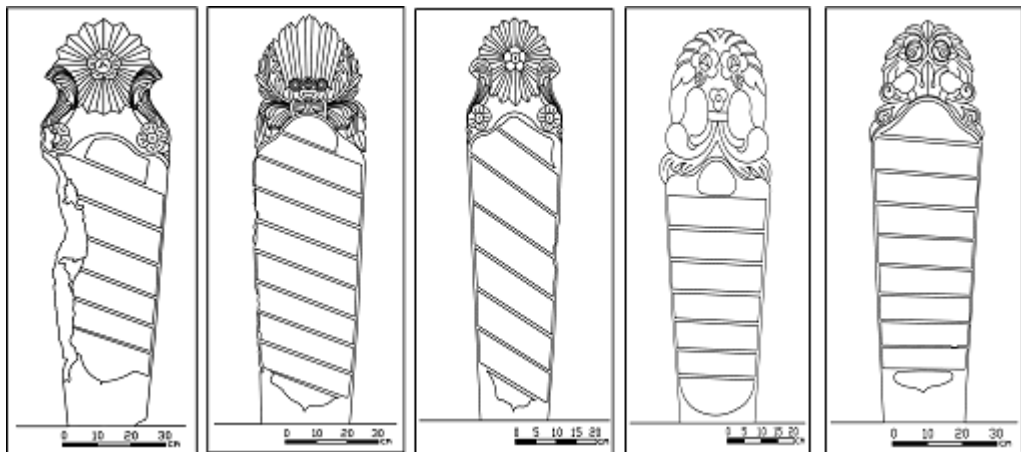
Çizim: 5a

Çizim: 6

Çizim: 7

Çizim: 7a

Çizim: 8

Çizim: 9

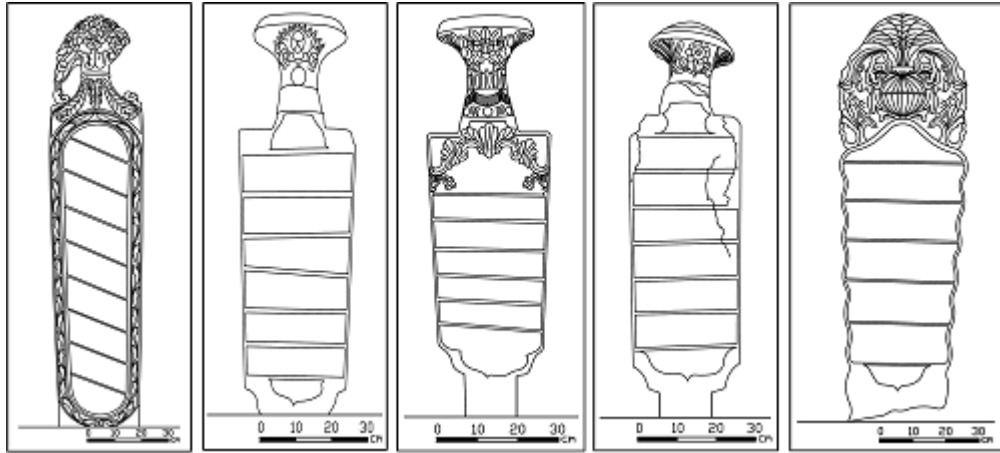
Çizim: 10

Çizim: 11

Çizim: 12

Çizim: 13

Turkish Studies

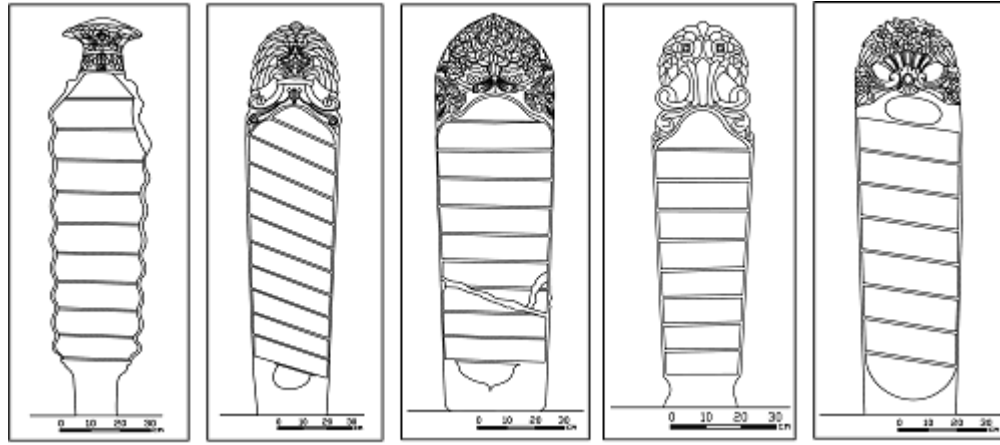
Çizim: 14

Çizim: 15

Çizim: 16

Çizim: 17

Çizim: 18

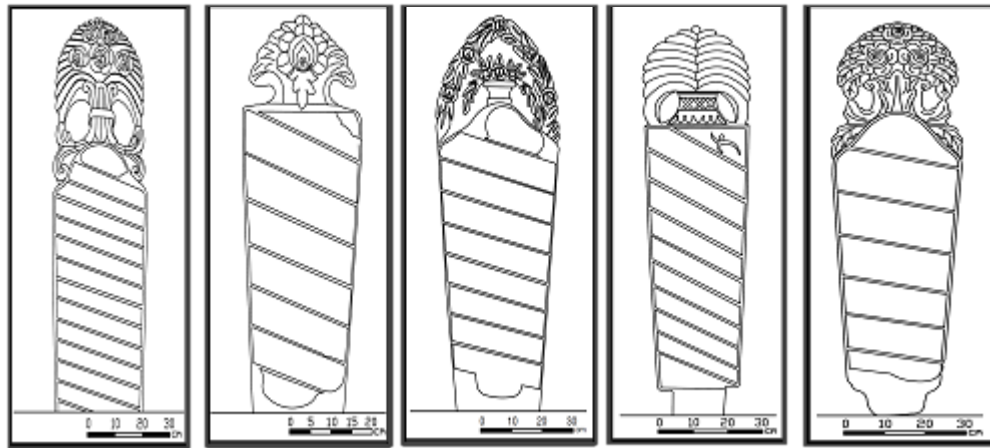
Çizim: 19

Çizim: 20

Çizim: 21

Çizim: 22

Çizim: 23

Çizim: 24

Çizim: 25

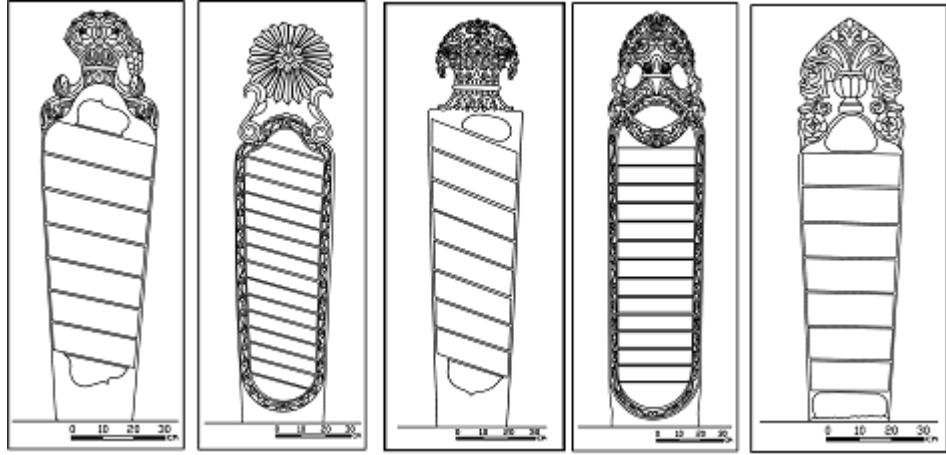
Çizim: 26

Çizim: 27

Çizim: 28

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

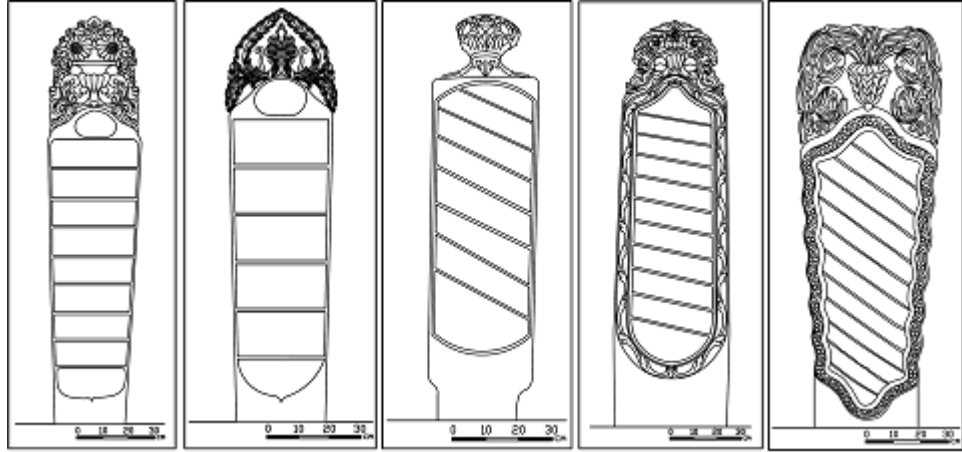
Çizim: 29

Çizim: 30

Çizim: 31

Çizim: 32

Çizim: 33

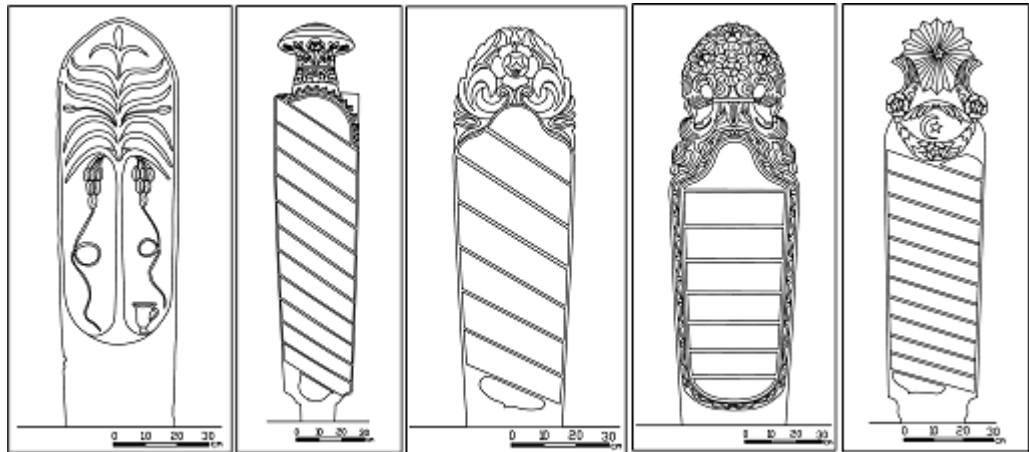
Çizim: 34

Çizim: 35

Çizim: 36

Çizim: 37

Çizim: 38

Çizim: 38a

Çizim: 39

Çizim: 40

Çizim: 41

Çizim: 42

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

TABLO 1**YÜZYILLAR**

Mzr.No.	Yeri	Cns.	Mezar Taşı Tipi	Hicri	Rumi	Miladi	18.yy		19.yy		20.yy
							1700-49	1750-99	1800-49	1850-99	1900-23
1	Merkez	K	B		1334	1918					X
2	Merkez	K	B	1319		1901-02					X
3	Merkez	K	B	1195		1780-81		X			
4	Merkez	K	B+A	1315		1897-98				X	
5	Merkez	K	B+A	1316		1898				X	
6	Merkez	K	B	1281		1864-65				X	
7	Merkez	K	B+A	1318		1900-01					X
8	Merkez	K	B		1321	1905					X
9	Merkez	K	B	1305		1887-88				X	
10	Merkez	K	B	1306		1889				X	
11	Merkez	K	B	1311		1893-94				X	
12	Merkez	K	B		1317	1901-02					X
13	Merkez	K	B		1324	1908					X
14	Merkez	K	B	1279		1862-63				X	
15	Merkez	K	B	1200		1785-86		X			
16	Merkez	K	B	1212		1797-98		X			
17	Merkez	K	B	1227		1812-13			X		
18	Merkez	K	B	1231		1815-16			X		
19	Merkez	K	B	1247		1831-32			X		
20	Merkez	K	B	1296		1879				X	
21	Merkez	K	B	1313		1895				X	
22	Merkez	K	B		1329	1913					X
23	Merkez	K	B	1326		1908					X
24	Merkez	K	B	?	?	?					
25	Merkez	K	B	1282		1865-66				X	
26	Merkez	K	B	1304		1887				X	
27	Merkez	K	B	1317		1900					X
28	Merkez	K	B	1315		1897-98				X	
29	Merkez	K	B		1315	1899				X	
30	Merkez	K	B	1219		1805			X		
31	Merkez	K	B	1296		1879				X	
32	Merkez	K	B	1312	1311	1895				X	
33	Merkez	E	B	1329	1326	1910-11					X
34	Merkez	K	B	1331	1329	1913					X
35	Merkez	K	B	1332	1330	1914					X
36	Merkez	K	B	1292		1875				X	
37	Merkez	K	B	1322		1906					X
38	Merkez	K	B+A	1290		1873				X	
39	Merkez	K	B	1239		1823-24			X		
40	Merkez	K	B	1292		1876				X	
41	Merkez	K	B	1316	1314	1898				X	
42	Merkez	K	B	1311		1894				X	

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

TABLO 2

KRONOLOJİK SIRALAMA	
18. yüzyıl'a ait örnekler →	Mezar No. 3 (M.1780-81) Mezar No. 15 (M.1785-86) Mezar No. 16 (M. 1797-98)
19. yüzyıl'a ait örnekler →	Mezar No. 30 (M. 1805) Mezar No. 17 (M. 1812-13) Mezar No. 18 (M. 1815-16) Mezar No. 39 (M. 1823-24) Mezar No. 19 (M. 1831-32) Mezar No. 14 (M. 1862-63) Mezar No. 6 (M. 1864-65) Mezar No. 25 (M. 1865-66) Mezar No. 38 (M. 1873) Mezar No. 36 (M. 1875) Mezar No. 40 (M. 1876) Mezar No. 20 (M. 1879) Mezar No. 31 (M. 1879) Mezar No. 26 (M. 1887) Mezar No. 9 (M. 1887-88) Mezar No. 10 (M. 1889) Mezar No. 11 (M. 1893-94) Mezar No. 42 (M. 1894) Mezar No. 32 (M. 1895) Mezar No. 21 (M. 1895) Mezar No. 4 (M. 1897-98) Mezar No. 28 (M. 1897-98) Mezar No. 41 (M. 1898) Mezar No. 5 (M. 1898) Mezar No. 29 (M. 1899)
20. yüzyıl'a ait örnekler →	Mezar No. 27 (M. 1900) Mezar No. 7 (M. 1900-01) Mezar No. 2 (M.1901-02) Mezar No. 12 (M. 1901-02) Mezar No. 8 (M. 1905) Mezar No. 37 (M. 1906) Mezar No. 13 (M. 1908) Mezar No. 23 (M. 1908) Mezar No. 33 (M. 1911) Mezar No. 34 (M. 1913) Mezar No. 22 (M. 1913) Mezar No. 35 (M. 1914) Mezar No. 1 (M. 1918)

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Hanoğlu, C. & Bayhan, A.A. (2017). “Rize Şehir Merkezi’nde Bulunan Osmanlı Dönemi Bezemeli Kadın Mezar Taşları / Ottoman Period Ornamented Female Gravestones in the City Centre of Rize”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı) Volume 12/3, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11124>, p. 235-308.